

Sociální pedagogika v kontextech církevního školství

Bc. et Bc. Martin Vít

Diplomová práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Institut mezioborových studií Brno

akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc.et Bc. Martin VÍT**

Osobní číslo: **H128258**

Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Sociální pedagogika v kontextech církevního školství**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:

- činnost jezuitského, českobratrského a necírkevního školství z pohledu historie i současnosti

- metody a výuku propagované J. A. Komenským
- sociální prvek ve výuce v církevním i necírkevním školství
- humanitní a kulturní činnost v edukačním procesu

Součástí práce bude sociologický výzkum zaměřený na zjištění rozdílů mezi jezuitským a českobratrským školstvím z pohledu minulosti a současnosti, na zjištění rozdílů ve výchovném působení na žáka v současném církevním a necírkevním školství.

Respondenti budou členěni do dvou skupin - členové řádu Jednoty bratrské (nejlépe s pedagogickou praxí) a necírkevní pedagogové (na počátku, v průběhu, na konci pedagogické praxe). Při analýze získaných dat naváží na analýzu uvedenou v mé bakalářské práci (jezuitské školství) a údaje vzájemně porovná.

Rozsah diplomové práce:
Rozsah příloh:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.**
Katedra sociální pedagogiky
Datum zadání diplomové práce: **30. listopadu 2012**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2014**

V Brně dne 30. listopadu 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Martin VÍT

Jméno, příjmení studenta

V Brně 30. 11. 2012

Martin VÍT

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užitje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídnou k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Pojednání o vzniku Jednoty bratrské, její činnosti v oblasti šíření náboženství, humanitární práce, sociální péče, kultury, vědy, výchovy a vzdělávání v návaznosti na sociální pedagogiku. Součástí práce je popis činnosti Jednoty bratrské ve srovnání s jezuitským řádem v historii a dnes; zmíněna jsou nejvýznačnější centra a školy Jednoty bratrské. Zmínka patří nejvlivnějším představitelům církve.

Klíčová slova: Jezuitský řád, Tovaryšstvo Ježíšovo, vzdělávání, výchova, edukace, pater Koniáš, Jiří Josef Kamel, Petr Faber, historie a současnost jezuitského řádu, jezuitská mimoškolní výchova, misionářská činnost, hodnocení a prokazování znalostí v jezuitských školách z historického pohledu, J. A. Komenský, sociální pedagogika v činnosti jezuitského řádu, výchova dětí a mládeže dříve a nyní, sv. Ignác z Loyoly, církve, Jednota bratrská, analýza výzkumu, šikana, výchova ve škole Tovaryšstva Ježíšova, výchova ve škole českobratrské, historické pohledy na školství, učitelské kompetence, role učitele, učitel jako vzor, zakládající dokumenty církve Jednoty bratrské, politické a hospodářské poměry v Evropě, Lukáš Pražský, Jan Rokycana, vznik Jednoty bratrské, vznik Tovaryšstva Ježíšova, humanitní činnost, sociální činnost, misionářská činnost, Jan Augusta, Jan Blahoslav, nejvýznamnější sbory a školy Jednoty bratrské v českých zemích z pohledu historie, principy českobratrského školství, principy jezuitského školství, stupně škol, ovlivnění současného školství myšlenkami J. A. Komenského, odměny a tresty z pohledu historického vývoje, současné hodnocení žáků, hygienické podmínky ve třídách.

ABSTRACT

A Treatise on formation of the Unity of the Brethren, their activities in dissemination of religion, humanitarian work, social care, culture, science and education in relation to social pedagogy. Part of this work is the description of the Unity of Brethren in comparison with the Jesuits in history and today; there are mentioned most distinguished centers and schools of the Unity of the Brethren. There are mentioned the most influential leaders of the Church.

Keywords: Jesuit order, Journeymanhood of Jesus, schooling, education, priest Konias, Jiri Josef Kamel, Petr Faber, history and the present of jesuit order, jesuit afterschool education, missionary work, evaluation and knowledge results in jesuit schools from the past up to now, J. A. Komensky, social pedagogy in functioning of jesuit order, education of children and youngsters in the past and nowadays, st. Ignac from Loyola, Church, Unity of the Brethren, analysis of exploration, bullying, education in the school of Society of Jesus, education in the school of Bohemian Brethren, historical perspectives on education, teaching competencies, role of the teacher, the teacher as pattern, the founding documents of Unity of the Brethren, political and economic situation in Europe, Lukáš Pražský, Jan Rokycana, the formation of the Unity of the Brethren, the formation of the Society of Jesus, humanities, social activities, missionary activities, Jan Augusta, Jan Blahoslav, the most important churches and schools of the Unity of the Brethren in the Czech lands from the perspective of history, principles of Bohemian Brethren education, principles of Jesuit education, school grades, influencing of contemporary education by ideas of J. A. Comenius, rewards and punishments from the perspective of historical development, the current assessment of pupils, hygienic conditions in classrooms

Poděkování

Děkuji panu doc. PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D. za užitečnou metodickou pomoc, doporučenou literaturu a cenné rady, které mi poskytl při zpracování méj diplomové práce.

Poděkování patří také všem členům Tovaryšstva Ježíšova, kteří mi věnovali svůj volný čas, a umožnili mi provedení jednotlivých rozhovorů. Ty se staly nepostradatelným podkladovým materiálem pro tuto diplomovou práci.

Za maximální podporu a pochopení v průběhu celého studia srdečně děkuji zejména méj nejbližší rodině.

Motto:

Lidé důvěřují více očím než uším: z toho vyplývá, že dlouhá je cesta poučováním, krátká a účinná příklady.

Seneca¹

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

¹ Stejskal, Miloš. Moudrost starých Římanů. Praha: Odeon, 1990. s. 39

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	
1. Vznik Jednoty bratrské	15
1.1 Základní dokumenty	15
1.2 Politické, hospodářské a náboženské poměry v Evropě	16
1.3 Zahájení práce Jednoty bratrské v českých zemích	19
1.4 Martin Lupáč, Jan Rokycana, Řehoř Krejčí a Michal ze Žamberka – zakladatelé řádu	23
2. Seznámení se strukturou řádu Jednoty bratrské	26
2.1 V oblasti humanitní a sociální, misijní a kulturní činnosti	27
2.2 Čeští bratři v české literatuře	31
2.3 Nejznámější členové Jednoty bratrské	32
2.3.1 Jan Augusta	33
2.3.2 Jan Blahoslav	38
2.3.3 Jan Amos Komenský	40
2.4 Nejvýznamnější sbory a školy Jednoty bratrské v Čechách a na Moravě z pohledu historie	46
3. Hlavní principy českobratrského a jezuitského školství a výchovy z historického pohledu, výchova a vzdělávání podle J. A. Komenského	56
3.1 Základní principy českobratrského a jezuitského školství z historického pohledu	56
3.2 Myšlenky českobratrského školství	59
3.2.1 Přípravka na školu, tzv. školy počáteční	64
3.2.2 Základní gymnaziální školství – nižší stupeň	65
3.2.3 Základní gymnaziální školství – vyšší stupeň	66
3.3 Současné české školství v návaznosti na školství Jednoty bratrské	66
3.3.1 Ovlivnění současného školství myšlenkami J. A. Komenského v návaznosti na školství Jednoty bratrské	67
3.3.2 Jezuitské školství základem pedagogické činnosti J. A. Komenského	72

4. Odměny a tresty, hodnocení znalostí ve školách Jednoty bratrské	74
4.1 Odměny a tresty, hodnocení znalostí ve školství Jednoty bratrské z pohledu historie	74
4.2 Odměny a tresty, hodnocení znalostí ve školství J. A. Komenského	77
4.3 Odměny a tresty, hodnocení znalostí v současném školství, opora v zákonech	79
5. Hygienické podmínky ve třídách Jednoty bratrské	82
5.1 Školní třída v českobratrské škole v minulosti	82
5.2 Školní třída v jezuitské škole v minulosti	84
5.3 Škola v současnosti	85
 II PRAKTICKÁ ČÁST	
6. Rozhovory se členy řádu Jednoty bratrské	88
7. Vyhodnocení výzkumu – činnost řádu Jednoty bratrské v současnosti	90
7.1 Kulturní a misionářská činnost	90
7.2 Humanitní a sociální činnost	92
7.3 Školská a vzdělávací činnost	93
7.4 Výsledky zjištěné v průběhu rozhovorů – shrnutí	93
8. Porovnání zjištěných dat o Tovaryšstvu Ježíšovu z bakalářské práce s údaji zjištěnými při rozhovorech se členy řádu Jednoty bratrské	95
8.1 Výsledky výzkumu zjištěné v řádu Tovaryšstva Ježíšova	95
8.2 Výsledky výzkumu zjištěné v církvi Jednoty bratrské	98
8.3 Vzájemné porovnání zjištěných údajů od představitelů Tovaryšstva Ježíšova a Jednoty bratrské	98
 ZÁVĚR	 99
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	104
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	110
SEZNAM OBRÁZKŮ	111
SEZNAM PŘÍLOH	112

ÚVOD

Je bez jakýchkoliv pochyb, že školství představuje v rámci vývoje osobnosti dítěte velmi důležitý prvek působící na jeho psychický, osobnostní, morální, etický, estetický... vývoj. Nezastupitelnou úlohu představuje samozřejmě také rodina, ale působení školy jako institucionálního výchovného prvku je neopominutelné a nezpochybnitelné.

Mnozí z nás si ani nedokáží představit, že by byl jejich život ochuzen o zkušenosti získané prostřednictvím školského zařízení.

Každý z nás ve škole našel nejenom potřebné vzdělání, ale učil se sociálním kontaktům s vrstevníky v rámci třídního kolektivu, často „kopíroval“ kladné vzory, žáci na sebe vzájemně působili, často mezi školními lavicemi vznikala přátelství na celý život. Není neobvyklým jevem, že v pozdějších školních letech prožité lásky končivaly manželstvím spolužáků...

Výrazný vliv mají na žáky učitelé, kteří jsou schopni výrazným způsobem zaujmout; vyvolat zaujetí či odpor k přednášené látce, dokáží v dětech vyvolat zájem přerůstající do celoživotního zájmu pro daný obor; lidskostí, přátelskostí, pochopením, empatií, spravedlivým přístupem k žákům... a mnoha dalšími kladnými vlastnostmi se stávají žakovským vzorem.

Učitelé jsou ale také pouze lidé se svými osobními starostmi a potížemi, které se mohou nevědomky promítnout do jejich chování vůči žákům, do průběhu vyučování – ve svém důsledku se pak projeví například nespravedlivým ohodnocením nebo pokáráním žáka; nepřiměřeně přísným známkováním, neúměrnými emotivními reakcemi... Co člověk, to jiná povaha, jiný temperament, rozdílné osobní zkušenosti, odlišné zděděné schopnosti, rozličné reakce...

Důležitosti vzdělávat nejširší masy obyvatelstva si byli vědomi naši předkové před několika tisíci lety ve vyspělé antické kultuře. Význam výchovy a vzdělání si v pozdějších obdobích uvědomovali představitelé církve, kdy se výuce a školství zejména v období středověku věnovalo mnoho církevních řádů a kongregací. České země v oblasti školství nejvíce ovlivnili a svým kladným způsobem poznamenali zejména členové jezuitského řádu. Literární historik Jaroslav Vlček, který se problematice jezuitského školství věnoval, uvádí: „Kdo má v rukou vyučování, ten ovládá osud národa.“ Motto je natolik výstižné, že k němu není nutno cokoliv dodávat.

Diplomová práce volně navazuje na práci bakalářskou; rozšiřuje ji o tematiku českobratrského školství a o odkaz J. A. Komenského.

Jaký byl podnět ke vzniku Jednoty bratrské? Jaká byla její organizační struktura? Jaké výchovné cíle a metody? Proč a kde vznikaly českobratrské školy, kdo byli jejich zakladatelé? Věnovali se čeští bratři pouze základnímu nebo také vyššímu a univerzitnímu školství?

Stejný úhel pohledu jako u Tovaryšstva Ježíšova byl použit také při analýze činnosti Jednoty bratrské.

Na tyto a další otázky byly hledány odpovědi v této diplomové práci na téma „Sociální pedagogika v kontextech církevního školství“.

Cíl diplomové práce

Cílem diplomové práce bylo seznámit čtenáře s historickými, kulturními a sociálními vlivy, které vedly představitele jezuitského řádu a církve českobratrské k tomu, že v českých zemích začali působit právě v oblasti vzdělávání, výchovy a školství. Proč se školství v českých zemích začalo vyvíjet právě tak, jak můžeme dnes vidět v historických statích a dokumentech?

Byl popsán vznik obou řádů (Tovaryšstva Ježíšova a Jednoty bratrské), příchod jezuitů do českých zemí, příčiny vzniku řádu Jednoty bratrské, činnost obou řádů v rámci výchovného působení, sociální pomoci obyvatelstvu, šíření náboženství a kultury, a zejména vliv obou řádů v rámci šíření vzdělanosti českého národa.

Byly porovnány způsoby a metody šíření víry u obou sledovaných řádů, upozorněno na nejvýznačnější představitele, zmíněna nejvýznamnější českobratrská centra vzdělávání z pohledu historického, ale i současného.

Zdůrazněna byla problematika jezuitského školství – stupně škol, vyučovací předměty, vyučovací jazyky, hygienické podmínky ve školách, hodnocení žáků a studentů, mimoškolní činnost... stejné aspekty byly sledovány také v rámci školské praxe Českých bratří.

Pedagogická činnost českobratrského školství byla čtenáři přiblížena na příkladech v zakládání školských zařízení v rámci českých a moravských zemí. Zanalyzována byla organizační struktura církve i typy škol z hlediska výuky, upozorněno bylo na rozdělení školských zařízení a jejich členění z hlediska jejich zřizovatele. Byly uvedeny důvody,

kteřé vedly ke zřizování daného typu školy (např. zřizovatelem obec, vrchnost...), zdůrazněny jednotlivé rozdíly ve výchovném cíli podle „zájmů“ jejich zřizovatele...

Nebylo zapomenuto ani na zajímavosti a pedagogické cíle propagované „učitelem národů“ Janem Amosem Komenským, který vykonával funkci biskupa Jednoty bratrské.

Významnou součástí činnosti obou sledovaných řádů byla bezesporu také práce v oblasti sociální. Také tento pohled je v diplomové práci zpracován.

Činnost jezuitského řádu v oblasti sociální pedagogiky, práce v rámci humanitní a kulturní oblasti byla zmapována pomocí metody řízeného strukturovaného rozhovoru se čtyřmi členy řádu již v mojí bakalářské práci. Na tento výzkum bylo volně navázáno a využito stejný postup analýzy v oblasti činnosti církve Jednoty bratrské.

Prostudované zdroje a informace o obou řádech byly sesumarizovány v závěrečné části práce a bylo upozorněno na přínos obou církví pro současné školství...

Metodologie diplomové práce

Diplomová práce je rozdělena do dvou hlavních částí – teoretické a praktické; tyto jsou pak následně členěny do jednotlivých kapitol a podkapitol.

Volně bylo navázáno na práci bakalářskou s využitím údajů a výsledků šetření, které se vztahovalo k řádu Tovaryšstva Ježíšova, tj. řádu jezuitskému. Výsledky byly převzaty ze závěru bakalářské práce. Plánováno bylo uskutečnit strukturované řízené rozhovory se členy Jednoty bratrské. Pro větší objektivnost šetření v jednotlivých rozhovorech se členy Jednoty bratrské byly použity stejné otázky (Příloha č. 1), které byly položeny členům řádu Tovaryšstva Ježíšova. Snahou bylo seznámit čtenáře s pohnutkami dotazovaných, objasnit důvody proč si pro svou životní dráhu vybrali právě cestu kazatele církve.

Šetření mělo být uskutečněno kvalitativní metodou – formou řízeného strukturovaného rozhovoru, se čtyřmi členy církve českobratrské. Na základě shromážděných respondentských dat mělo dojít k jejich rozboru. Tato pak měla být uvedena do přílohy diplomové práce. O problémech s uskutečněním jednotlivých rozhovorů je blíže pojednáno v kapitole 6.

Po analýze literatury a shromážděných dat z rozhovorů s Českými bratry měly být získané poznatky obou sledovaných skupin vzájemně porovnány a vyhodnocené údaje shrnuty do závěru diplomové práce.

V teoretické části byla čtenáři přiblížena problematika vzniku jezuitského řádu i Jednoty bratrské, popsán hospodářský vývoj a politická situace v českých zemích. Zmíněni byli také nejznámější členové, největší a nejvýznamnější školy. Důraz byl kladen zejména na výchovu, strukturu školství, průběh vyučovací hodiny, používané odměny a tresty ve škole, hygienické podmínky ve třídách. Porovnány byly cíle a zásady v oblasti školství z pohledu jezuitů a z pohledu českobratrského školství, zejména pak J. A. Komenského. Prozkoumána byla současná činnost obou církví i jejich plány do budoucna v oblasti školství, vzdělávání, sociální a humanitární pomoci, a také misijní činnosti.

V diplomové práci čtenář v žádném případě nenajde popis školní, výchovné, humanitní a misionářské činnosti některého z dalších církevních řádů nebo kongregací, které v historii českých zemích působily nebo i v současné době působí. Práce je zaměřena pouze na řád Tovaryšstva Ježíšova a Jednotu bratrskou.

Analytická jednotka

Předmětem empirického výzkumu byl člen církevního řádu Tovaryšstva Ježíšova a člen církve Jednoty bratrské působící v rámci České republiky.

I TEORETICKÁ ČÁST

1. Vznik Jednoty bratrské

Vznik Jednoty bratrské provázelo mnoho komplikací plynoucích ze strany vládnoucích panovníků. Vydávali dekrety, které ztěžovaly prosazení zájmů této „církvní odnože“, tím ji úmyslně odsouvali na okraj společnosti a věřící Jednoty bratrské se tak stali se souhlasem panovníka politicky pronásledovanými. Církev kopírovala názor vládnoucích panovníků. Úmyslně se zmiňuji o více panovnících, protože proces změny pohledu na Jednotu bratrskou a její věřící byl dlouhodobý.

Teprve díky strukturálním společenským změnám a z nich plynoucím změnám politickým a náboženským došlo postupně k obratu a odlišnému pohledu na věřící. Majestát Rudolfa II. z roku 1609 o náboženských svobodách pak oficiálně povolil a „zlegalizoval“ také činnost Jednoty bratrské.

1.1 Základní dokumenty

Jednota bratrská se opírala o interní **dokumenty vytvořené bratrem Lukášem**², který stál v jejím čele od jejího vzniku a následných cca 30 let. Jako vůdce jednoty se stal samozřejmě také **tvůrcem bohosloví**. Náplní činnosti církve bylo působit na spoluobčany tak, aby přijali za své typické křesťanské chování, tj. chovat se kriticky v rámci celospolečenské problematiky, ale „*vytrvat na cestě spasení i při účasti na životě společnosti a správě veřejných věcí, bude-li pozorně dbát, aby se všemožně držel zákona Božího.*“³ Co se týká věrouky vytvořil bratr Lukáš základ, kterého se Jednota bratrská držela po celou dobu svého působení.

Bratr Lukáš přepracoval a nově vypracoval **řád chování** a životě v Jednotě, řád vztahující se k práci sborů, kněží, výchově, řády bohoslužeb i dalších stavů a povolání členů církve.

² Lukáš Pražský (1460 – 1528), biskup Jednoty bratrské. Učil o kategorizaci věcí nutných pro budoucí spásu: věci zásadní, podružné, a záležitosti církevními. Zásadní věci: skutky učiněné Bohem – stvoření všeho na Zemi, vykoupení z hříchů, posvěcení věřících, kteří jednají ve jménu víry, naděje a lásky. Církevní záležitosti - zahrnují Bibli, kostely, svátosti (mše), náboženské učení a kněžstvo, tj zprostředkovávají, co je svaté, měly by být drženy v úctě, nejsou ale chápány jako zásadní. Podružné věci: obřadní oděv, názvy bohoslužeb (odlišné podle míst nebo farností). – in http://cs.wikipedia.org/wiki/Moravští_bratři dne 8.2.2014

³ http://www.jednotabratska.cz/dokumenty/historie_jednoty_bratske.pdf ze dne 28.10.2013, s. 2

Dalším významným dokumentem, který silně ovlivnil působení Jednoty bratrské, byl **Svatojakubský mandát**⁴ z roku 1508 – bohužel se však v činnosti církve projevil velmi negativně. Roku 1485 byl na zemském sněmu v Kutné Hoře uzavřen mezi utrakvisty a katolíky náboženský smír. Tento smír se však nevztahoval na působení Jednoty bratrské a to vyvolalo nepřátelství mezi jednotlivými církvemi právě vůči Jednotě. Vyvrcholením této nevraživosti pak bylo vytvoření právě Svatojakubského mandátu v roce 1508, který představoval královský výnos a Jednota jím byla postavena mimo zákon, měla být cíleně potlačena a zrušena.

„Naštěstí“ smrti krále Vladislava II. Jagellonského⁵ se změnily i poměry politické. Sami Bratři učinili kroky k odstranění omezení uloženého svatojakubským mandátem. S největší pravděpodobností asi „*počátkem 1517 nařídila synoda českých duchovních znovuzahájení bratrských bohoslužeb, což předpokládalo návrat kněží do sborů*“⁶.

Nastupující vládnoucí Habsburkové mandát několikrát obnovovali; poslední obnovu provedl roku 1602 Rudolf II., a to patrně na nátlak ze strany české katolické šlechty.

1.2 Politické, hospodářské a náboženské poměry v Evropě

Po upálení Mistra Jana Husa v Kostnici roku 1415 se zvedla vlna odporu vůči vládnoucí moci. Král Václav IV. sídlil mimo hlavní město, byl neustále opilý, z čehož plynuly jeho zdravotní problémy, ale také problémy politické dotýkající se způsobu a stavu jeho vlády a také jeho postoj proti církevním představitelům. V červenci 1419 zaútočili radikálové vedeni Janem Želivským na radnici (v historii známá pod pojmem „první pražská defenestrace“), kde provedli defenestraci nenáviděných konšelů. Neuznávaný a mnohdy již nenáviděný král Václav IV. zemřel krátce po získání informace o pražské defenestraci – příčinou úmrtí byla s největší pravděpodobností mozková mrtvice nebo snad záchvat epilepsie. Po smrti Václava IV. roku 1419 přešly nároky na český trůn

⁴ Jednalo se o opatření krále Vladislava II. Jagellonského proti Jednotě bratrské. Prvotně bylo vyhlášeno na svatojakubském sněmu 25. července 1508, teprve 10. srpna 1508 jej král vydal jako mandát příkazující pálení českobratrských knih, uzavření sborů a přestup českobratrských učitelů (tj. evangeliků) ke katolíkům.

⁵ „*České království bylo navzdory ustanovením Karla IV. o své nedělitelnosti rozpolceno. Nadále měli užívat titulu český král dva panovníci, Vladislav s právem vládnout dědičně v Čechách a Matyáš, který získal – rovněž pro sebe i své potomky – Moravu, Slezsko a obě Lužice.*“ in http://cs.wikipedia.org/wiki/Vladislav_Jagellonský čerpáno dne 14.1.2014

⁶ <http://kounova.bigblogger.lidovky.cz/c/128144/Lukas-Pazsky-a-stara-Jednota-bratraska.html> ze dne 28.10.2013

na Zikmunda Lucemburského. Návist lidu vůči zemřelému panovníkovi trvala až za jeho hrob – ten byl husity zdevastován a ostatky zneuctěny.

Nesouhlas s politickým a náboženským stavem ve společnosti se na venkově projevoval zejména ničením obrazů svatých v katolických kostelech a kláštorech.

Zikmund začal ihned po uvolnění trůnu organizovat křížácké výpravy proti radikálnímu obyvatelstvu. Husité vedli v bitvách vítězná tažení a roku 1420 v bitvě na Vítkově se jim dokonce podařilo Zikmundovo vojsko porazit. I přesto byl však Zikmund korunován na český trůn.

Roku 1419 začal Jakoubek ze Stříbra vypracovávat text Čtyř pražských artikul⁷, zvané též pražské články. Dokument představoval husitský politický a naučný program, který si dal za cíl nápravu církve a křesťanské společnosti. Jednalo se o jediný dokument, na kterém se shodla jak pražská, tak i tábořská strana.

Významný krok učinila v jednání pražská univerzita, kdy se zásluhou teologické fakulty počátkem roku 1420 v době obléhání Prahy vojsky Zikmunda Lucemburského podařilo rozšířit text i do křížáckého ležení.

Nestabilita královské moci vyvolala další husitský odpor a roku 1421 byl na Časlavském sněmu trůnu zbaven (Zikmund Lucemburský – poznámka autora), po dobu husitských válek nevládl. Následovaly další křížácké výpravy zaměřené proti husitům...

Husitské války byly válkami za svobodu náboženské víry a jejího faktického projevení, za uspořádání hospodářských a politických poměrů v českých zemích. Jejich symbolem se stal kalich a přijímání obojím způsobem, tedy těla (hostie) a krve Páně (vína). Současně husité bojovali za rovnost při přijímání, tedy rovnost mezi knězem a obyčejnými řadovými věřícími.

⁷ 1. Hlásání slova Božího bez lidských příměšků, tj. nikdo nesmí zasahovat do řádného kázání řádně vysvěceného kněze. Na potulné kazatele a nevysvěcené vykladače se tento odstavec nevztahoval.
2. Přijímání pod obojím způsobem – dle výroku z Evangelia sv. Jana „(J 6, 53-54). Ježíš jim řekl: „Amen, amen, pravím vám, nebudete-li jíst tělo Syna člověka a pít jeho krev, nebudete mít v sobě život. Kdo jí mé tělo a pije mou krev, má život věčný a já ho vzkřísím v poslední den.“ Je zajímavé, že zavedením přijímání pod obojí se začal zabývat nejdříve Jakoubek ze Stříbra a ne Jan Hus. – in http://cs.wikipedia.org/wiki/Čtyři_artikuly_pražské ze dne 28.10.2013
3. Zákaz světského panování kněží – inspirováno Viklešem. Hlásal, že „pokud církev nedokáže sama sebe přivést ke svému původnímu poslání, musí jí pomoci světská panovníci v souladu se slovem Božím“.
4. Trestání hříchů ve všech stavech – vychází z Viklefova učení, že hlavou církve je Ježíš, ne papež a jen Ježíš rozhoduje o tom, zda budeme spaseni, či ne. Jen před bohem jsou si všichni rovni, před papežem nikoliv a tak žádá také rovnost i před zákonem světským, jehož nadřazenost hlásá předchozí artikul.

Dne 14. května 1434 proběhla u obce Lipany **bitva mezi radikály**, tj. husity (vojska byla složena z jednotek sirotků a vojska tábořského svazu – vedeni byli Prokopem Holým) **a umírněnými** – vojáky utrakvisticko-katolické aliance v čele s Divišem Bořkem z Miletína. Husitští radikálové v bitvě prohráli a při tažení našel na bojišti smrt i jejich vůdce Prokop Holý, nejvlivnější husitský politik. Bitva přinesla po dlouholetém „válečném stavu“ do zemí Koruny české určité zklidnění situace.

Roku 1436 byla v Jihlavě podepsána usnesení Basilejského koncilu, tzv. **Basilejská kompaktáta** (nazývána též Jihlavská kompaktáta). Usnesení koncilu podepsali císař Zikmund Lucemburský a papež a zástupci českých husitů. Jednalo se o dokument, kterým bylo **povoleno všem příslušníkům utrakvistických složek církve přijímání z kalicha** a stal se základním právním nástrojem upravujícím postavení kališnictví v 15. a 16. století.

V rámci šíření textu mezi prostý lid byly dvě desky s vytesaným latinským a českým citátem usnesení a podpisy Zikmunda Lucemburského a papeže umístěny na stěnu kaple Božího těla v Praze na Dobyččím trhu (nynější Karlovo náměstí). Kaple však byla koncem 18. století zbourána. V současné době jsou desky umístěny a vystaveny v lapidáriu Národního muzea na Výstavišti v Praze – Holešovicích.

Basilejská kompaktáta měla obrovský význam i v rámci evropských protestantských hnutí, která je přijala jako jeden ze svých základních argumentů v postupu proti vlivu katolického Říma.

Roku 1436 nastupuje na český trůn Zikmund Lucemburský, ale již následujícího roku umírá.

V letech 1437 – 1439 se ujímá trůnu Zikmundův zeť Albrecht II. Habsburský. Záhy však také umírá a v období let 1453 – 1457 se stává králem jeho syn Ladislav Pohrobek (narozený roku 1440). Jiří z Poděbrad se v letech 1452 – 1458 stává zemským správcem za nezletilého krále Ladislava Pohrobka a roku 1458 sám usedá na královský trůn, kam je zvolen českou šlechtou.

Již roku 1465 se projevuje odpor vůči Jiřímu z Poděbrad, a to prostřednictvím Jednoty zelenohorské, která představuje spojení odbojného katolického panstva, k nimž se postupně přidala i katolicky smýšlející města. Politická situace opět graduje a roku 1466 zasahuje papež Pavel II. vyhlášením křížové výpravy proti kacířským Čechům. V čele křížáků stanul uherský král Matyáš Korvín, kterého si roku 1469 zvolili katoličtí páni za svého krále (Matyáš Korvín byl zetěm Jiřího z Poděbrad).

Jiří z Poděbrad vládnul do roku 1471, kdy nečekaně umírá.

1.3 Zahájení práce Jednoty bratrské v českých zemích

Počátky vzniku Jednoty bratrské můžeme vystopovat v období husitských válek krátce před nástupem Jiřího z Poděbrad na trůn. Radikální „táborské“ husitství bylo poraženo a církev vyznávající přijímání pod obojí vedená Janem Rokycanou hledala cestu dohody s katolickou církví.

Jan Rokycana byl zvolen arcibiskupem a začal shromažďovat svoje stoupence z řad lidu, kteří viděli zdevastovaný mravní stav církve a žádali nápravu. Bratr Řehoř posílený myšlenkami Petra Chelčického shromáždil skupinu přívrženců a zvolili radikální řešení – na podzim 1458 nebo zjara 1459 odešli z Prahy a usadili se v Kunvaldu⁸ poblíž Žamberka. Sem odešli díky přímluvě Jiřího z Poděbrad, aby zde založili novou církev – Jednotu bratrskou. „Díky“ vlivu Jiřího z Poděbrad i Jana Rokycany byli nejvýznamnější představitelé radikální složky husitství Martin Lupáč a Petr Payn odsunuti do pozadí vlivu. „Lupáč⁹ radil prvním Bratrům, že pokud chtějí zůstat věrni reformaci, musí opustit představu, že církev je závislá na poslušnosti biskupského svěcení. To ve svém důsledku znamenalo volbu vlastního duchovenstva a úplné oddělení od katolické církve. Jednota bratrská tak vznikla z velkého zklamání nad zmarem husitské revoluce, s tím, že zavrhla program obrany víry mečem“¹⁰.

Vůdcem nově vzniklé Jednoty se stal jak po stránce organizační, tak duchovní, Bratr Řehoř. K Jednotě se začaly připojovat zbytky táboritů, valdenských i nejrůznějších hnutí.

⁸ Kunvald tehdy patřil Jiřímu z Poděbrad, který sympatizoval s bratrským hnutím. Čeští bratři zde našli relativní zázemí a „klid“ a byli zde na čas bezpečni před pronásledováním – poznámka autora.

- Městečko se nachází v Pardubickém kraji, okres Ústí nad Orlicí. V současné době čítá něco málo nad 1.000 obyvatel – poznámka autora.

⁹ Martin Lupáč z Chrudimi (nar. koncem 14. století – 20.04.1468), významný husitský duchovní a teolog, diplomat evropského významu, působil na koncili v Basileji. Vystudoval pražskou univerzitu – jeho učitelem byl i Jakoubek ze Stříbra. Byl stoupencem utrakvizmu a následovníkem svého učitele, spolupracoval s Janem Rokycanou. Roku 1429 se zúčastnil spolu s Prokopem Holým a Petrem Paynem jednání se Zikmundem v Prešpurku, dnešní Bratislavě. V květnu 1432 a dvou následujících letech se zúčastnil jednání s vyslanci Basilejského koncilu v Chebu, kde byl přijat tzv. Chebský soudce. Při jednáních s koncilem v Basileji působil jako významný člen hlavní delegace jako vyslanec husitských Čech. Při obhajobě 4 artikulů v Basileji byl Prokop Holý nucen improvizovat – tehdy žádal Martina Lupáče (faráře z Chrudimi) o obhajování artikulů o svobodném hlásání slova božího. Na svatomartinském sněmu v listopadu 1433 byl Martin členem komise duchovních, která měla připravit text předběžných kompaktát (nedochoval se). Po bitvě u Lipan se s Janem Rokycanou v r. 1434 účastnil jednání se Zikmundem v Řezně. Po své volbě arcibiskupem si Jan Rokycana na podzim r. 1435 vybral jako jednoho ze svých pomocných světitelů biskupů Martina Lupáče. In http://www.ichtyszcz.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=223:nazevclanku&catid=40:lanky&Itemid=77 čerpáno dne 15.10.2013

¹⁰ http://cs.wikipedia.org/wiki/Jednota_bratrská dne 20.10.2013

I přesto, že členové vyhledávali ústraní, přitahovali často i nežádoucí pozornost a vyvolávali nevráživost, protože vystupovali jako církve oživující tábořské myšlenky. Nastalo pronásledování v několika vlnách – nejprve v letech 1460 – 1461, další pak cca od roku 1467 do roku 1471, tedy úmrtního roku Jana Rokycany i Jiřího z Poděbrad.

První vlna pronásledování probíhala v období, kdy Jiří z Poděbrad aspiroval na korunu římského krále a zřejmě chtěl tímto způsobem předvést, že v zemi nebude trpět kacíře.

Druhá vlna pronásledování pramenila z faktu, že roku 1467 si Bratři sami svou vlastní, nezávislou volbou na synodu ve Lhotce u Rychnova zvolili první tři vlastní kněží (Matěj z Kunvaldu, Eliáš z Chřenovic a Tůma z Přelouče). Tímto aktem rozchodu s církví pod obojí proti sobě popudili ještě silnější vlnu nepřátelství, než byla vlna první. Trvala do Rokycanovy a Poděbradovy smrti roku 1471.

Vladislav II. Jagellonský nastoupil na český trůn roku 1471 a vládl do své smrti roku 1516. Jeho královská moc nebyla nijak významná, zabýval se problematikou činnosti světských úřadů a záležitostmi společenského života. Čeští bratři se rozhodně odmítli podílet jako křesťané na společenské angažovanosti. Tyto problémy se postupně vyhrocovaly a v polovině 90. let 15. století vyvrcholily. Vzniklo „křídlo“ konzervativní „malé stránky“ a nově orientované a křídlo „velké stránky“ pod vedením Bratra Lukáše Pražského. Nově orientované křídlo vedené Lukášem Pražským zvítězilo a stalo se na přibližně 30 let vedoucí složkou Jednoty bratrské. Po celou dobu stál Lukáš Pražský v jejím čele.

Roku 1485 byl v Kutné Hoře uzavřen utrakvisty a katolíky náboženský smír, ten se však nevztahoval na Jednotu bratrskou. Znovu se tedy zvýšilo nepřátelství vůči Jednotě. Nevraživost kulminovala roku 1508 vydáním Svatojakubského mandátu, tedy královského výnosu, kterým byla Jednota bratrská postavena mimo zákon, cíleně měla být potlačena a zrušena.

V březnu 1516 umírá v Budíně král Vladislav II. Jagellonský a výnos okamžitě ztratil svou účinnost. Později byl několikrát obnovován, ale víc než na sto let se stal pro členy Jednoty bratrské výraznou hrozbou.

Roku 1517 se v německých zemích ujímá církevního vlivu Lutherova církevní reformace – čeští bratři s ní ihned navázali styk. Do Lukášovy smrti (1528) představoval kontakt jen racionální seznamování, po jeho smrti se Jednota bratrská přeorientovala podle luterského vlivu – zejména změnila svůj názor na otázky veřejné správy. V praxi

to znamenalo, že i lidé urozeného původu se mohli stát členy Jednoty bratrské a již se nemuseli vstupem do církve zříkat svých výsad. Šlechtičtí členové neměli právo zastupovat ji a jednat za ni ve věcech víry, ale i přesto se o to snažili – roku 1535 předložili Bratří Ferdinandu I. Habsburskému konfesi. Díky tomuto aktu získala Jednota veřejné uznání od samotného Martina Luthera.

Roku 1547 se představitelé bratrské šlechty zúčastnili války Šmalkaldské a toto se stalo záminkou ke strašlivému pronásledování představitelů Jednoty v rámci celých českých zemí. „Většina bratrské šlechty byla sice citelně potrestána ztrátou části majetku, více však král vůči jednotlivcům nepodnikl. Pro celou jednotu to však znamenalo, že do královského majetku přešla některá panství, na nichž byla dosud významná městská centra jednoty, zejména Brandýs nad Labem a Litomyšl. Zde byly bratrské obce ohroženy nejvíce...“¹¹ Dne 20. ledna 1548 vydal král proti Jednotě mandát – jím zakazoval činnost Jednoty na celém území Čech a hrozil nejpřísnějšími tresty. Nejen, že bratři byli vypovězeni z královských měst, řada sborů byla rozprášena a nastal exodus bratrských věřících do polských zemí a na území Pruska. Představitel bratří Jan Augusta, který byl seniorem a sudím Jednoty, byl na 16 let uvězněn na Křivoklátě – vedení Jednoty přešlo zejména na Jana Blahoslava a těžiště práce se přesunulo na Moravu. Zde dochází k obrovskému rozvoji písemnictví a knihtisku, začal překládat bibli z původních jazyků a vydával tzv. Kralické šestidílkky, v nichž je uveden (kromě jiného) Blahoslavův překlad Nového zákona.

Protibratrsky byly zaměřeny i některé knihy. „Za první českou knihu vytištěnou na Moravě se pokládá nedochovaný spis s názvem **Listové pana Jana Dubčanského neb Habrovanského Bratřím boleslavským poslaní i také jich odpovědi zase psané, který vytiskl patrně roku 1527 v Prostějově tiskař Kašpar Aorgus (Neděle¹²)**. Přestože šlo zřejmě o spis zaměřený proti českým bratřím, tiskl Aorgus v 30. letech právě pro české bratry v Náměšti nad Oslavou.“¹³

Členové Jednoty se tedy vracejí k učení, které na nějaký čas opustili – k učení Bratra Lukáše. Čeští páni se pokoušejí tentokrát ovlivnit císaře Maxmiliána II., aby uznal pro Čechy platnost Augsburské konfese, v níž bylo uvedeno 21 článků víry, které měly být

¹¹ Janáček, J. Jan Blahoslav. Praha: Svobodné slovo, 1966. 1. vydání. s. 37

¹² přezdívka – poznámka autora

¹³ Kubiček, T a kol. Vlastivěda moravská – Země a lid – Literární Morava, svazek 11, Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2002. s. 38

dokladem pravé katolické víry. Nakonec došlo k tomu, že bude sepsána konfese nová, která by zahrnovala jak luteránské utrakvisty, tak i Jednotu. Roku 1575 byla císaři předložena konfese nová, ale za mnoho let od jejího vzniku nedošlo k jejímu zákonnému potvrzení. I přesto však v řadách Jednoty došlo k určitému ustálení a klidu, protože v posledních cca dvaceti letech 16. století byla pod vlivem a ochranou velmi silné církve utrakvistické, která jí poskytovala i určitou ochranu.

Za vlády Rudolfa II. se stále více projevovaly snahy katolíků vedených jezuitů, aby získali jako ztracené dřívější pozice. Evangelická šlechta žádala právní zajištění fungování nekatolických církví na rozdíl od Jednoty, kteří vystupovali shodně s utrakvisty v návaznosti na dokument České konfese. Jednotu v té době diplomaticky zastupovali páni Václav Budovec z Budova za oblast Čech a za Moravu Karel starší ze Žerotína. Roku 1609 vydal císař Rudolf II. Majestát, díky kterému získali evangelíci v Čechách i na Moravě náboženskou svobodu zaručenou nejvyšší právní silou v zemi.

Zesílení náboženské svobody evangelíků se však nelíbilo katolíkům, kteří zesílili svůj tlak zejména po nástupu Ferdinanda II. na trůn, česká šlechta se začala bouřit a zvolili do čela země protestantského krále Fridricha Falckého. Celý nábožensko – politický kolotoč vyvrcholil bitvou na Bílé hoře v neděli 8. listopadu 1620, kdy proti sobě stanula vojska „české stavovské armády a dvě armády katolické, armáda Katolické ligy a armáda císaře Svaté říše římské. Katolické armády po jedné až dvou hodinách zdolaly méně početnou, ale lépe postavenou stavovskou armádu.“¹⁴

Porážka stavovského povstání měla za následek popravy vůdců povstání, konfiskace nekatolických majetků, zákaz nekatolických církví a výraznou rekatolizaci českých zemí. Ze strany vladaře byla činěna opatření, která likvidovala stavy jako hybný faktor ve věcech politických, náboženských, ekonomických i duchovních. Ferdinand II. vydal roku 1627 Obnovené zřízení zemské pro oblast Čech, pro Moravu pak roku 1628. Dokument se vztahoval k veškerým oblastem státního práva, Čechy byly prohlášeny za dědičné království Habsburků po linii mužské i ženské. Panovníkovi byla posílena moc takovým způsobem, že představoval veškerou pravomoc zákonodárnou. Tím ztratil zemský soud svoje pravomoce, které byly přeneseny na královskou dvorskou kancelář. Ta však od roku 1624 působila pouze ve Vídni.

¹⁴ http://cs.wikipedia.org/wiki/Bitva_na_Bílé_hoře ze dne 31.10.2013

Sněmy mohly rozhodovat pouze při jednáních o panovníkových požadavcích a byla výrazně posílena síla duchovenstva – jediným povoleným náboženstvím zůstalo katolictví.

Významné kroky byly učiněny i v oblasti jazykové – německý jazyk byl postaven na roveň s jazykem českým.

Roku 1640 bylo Obnovené zřízení zemské doplněno – nepatrně zeslabilo absolutistické postavení panovníka, nicméně připravovalo vhodné klima pro zánik samostatného českého státu. Vyvrcholením tohoto, pro český stát likvidačního procesu, byly v polovině 18. století centralistické reformy prováděné Marií Terezií a následně Josefem II.

1.4 Martin Lupáč, Jan Rokycana, Řehoř Krejčí a Michal ze Žamberka – zakladatelé řádu

Historicky není zcela přesně sjednoceno, kterého představitele Jednoty bratrské lze považovat za jejího zakladatele. Obecně je uváděn Jan Rokycana, jeho synovec Řehoř Krejčí nebo katolický kněz Michal ze Žamberka či Martin Lupáč.

„Před zvolením Jiřího z Poděbrad českým králem v r. 1458 měl Martin Lupáč velkou zásluhu na Jiřího úspěšné volební kampani. Spolu s Rokycanou se zasloužili i o vznik Jednoty bratrské tím, že podporovali družinu Řehoře Krejčího a její přesídlení do ústraní v Kunvaldu. Dokonce, a patrně v rozporu s Rokycanou, Lupáč vznikající Jednotu podpořil ještě o 10 let později, kdy si bratři a sestry ze svého středu vybrali 3 kněze, čímž byl odstartován nezvratný proces oddělení Jednoty jako samostatné reformované církve z lůna oficiální církve“¹⁵. Martin Lupáč byl autorem sbírky „Kázání“, působil jako kališnický kněz v Chrudimi a Klatovech, udržoval korespondenci s „i s valdenským knězem Štěpánem z Basileje, který byl v r. 1467 upálen ve Vídni“¹⁶. Z „politického pohledu“ o Lupáčovi můžeme říci, že byl „zastáncem pražského umírněného směru utrakvizmu s akcentem na pastorační praxi a se sklony k častému mentorování věřících“¹⁷.

¹⁵ http://www.ichtyscz.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=223:nazevclanku&catid=40:lan ky&Itemid=77 ze dne 3.11.2013

¹⁶ http://www.ichtyscz.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=223:nazevclanku&catid=40:lan ky&Itemid=77 čerpáno dne 3.11.2013

¹⁷ http://www.ichtyscz.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=223:nazevclanku&catid=40:lan ky&Itemid=77 čerpáno dne 3.11.2013

Čeští bratři projevovali zpočátku odpor vůči vzdělanosti, ale až Lukáš Pražskému se tato situace podařila změnit – odpor spolubratrů zlomil a vytvořil situaci vhodnou pro zařazení členů jednoty mezi kulturně vyspělejší společenské vrstvy obyvatel v českém království. Sbory začaly ustupovat od své původní strohosti a puritánství. Kněžstvo pochopilo, že není možné fungovat v naprosté izolaci od společnosti a odmítat vzdělanost. V důsledku této změny si Bratři zvolili Lukáše Pražského roku 1500 za svého biskupa, roku 1518 se stal prvním starším Jednoty.

Lukáš Pražský se narodil asi roku 1460¹⁸ – s největší pravděpodobností v Praze, kde studoval na univerzitě – v té době kališnický ovlivněný – a roku 1481 získal titul bakaláře. Zakrátko nato konvertoval k Jednotě bratrské, pod jejíž hlavičkou vykonal několik zahraničních cest – např. roku 1498 odjel do severní Itálie, kde navázal kontakty se sektou valdenských, podnikl cesty do Francie a Řecka.

Vedle Jana Rokycany, Jana Blahoslava, Jana Augusty a Jana Amose Komenského ho můžeme řadit mezi nejvýznačnější představitele Jednoty bratrské.

V průběhu života napsal Lukáš Pražský přes sto spisů a spisků, pomáhal v nich vytvářet bratrské bohoslovectví, určil návody a předpisy bohoslužeb a ty detailně teologicky zdůvodnil. Zemřel 11. prosince 1528 v Mladé Boleslavi.

Jan Rokycana (Obrázek č. 1)

...se narodil asi roku 1396 v Rokycanech v rodině chudého kováře. Už v mládí vstoupil do augustiniánského kláštera v Rokycanech. Následně odešel za studii do Prahy a roku 1415 ukončil studia bakalářství. V Praze se živil žebrotou a s největší pravděpodobností při shánce po almužně v blízkosti kostelů se setkal s mistrem Janem Husem.

Výrazně ho ovlivnilo učení Jana Husa a Jakoubka ze Stříbra a v rámci univerzitních disputací vystupoval proti radikalismu Jana Želivského – po jeho popravě musel z Prahy prchnout v zájmu zachránění si vlastního života. Dalšími trny v oku mu byli táborité a jejich vojevůdce Jan Žižka. Vystupoval proti němu natolik intenzivně, že „*mu byl dáván za vinu spor s ním a následná porážka pražských vojsk u Malešova. Ve skutečnosti*

¹⁸ http://cs.wikipedia.org/wiki/Lukáš_Pražský ze dne 3.11.2013

*však bylo především jeho zásluhou, že se po této porážce pražský vojenský svaz s Žižkou v červnu 1424 smířil.*¹⁹

Od roku 1427 Rokycana působil jako kněz v pražském Týnském chrámu a začal sjednocovat roztržštěné husitské hnutí, roku 1429 se stává generálním vikářem arcibiskupství pražského, tedy správcem duchovenstva podobojí. Roku 1430 ukončuje studia a stává se mistrem svobodných umění, od roku 1435 působí ve funkci rektora pražské univerzity. Roku 1435 byl českým sněmem zvolen arcibiskupem, ale volba se nikdy nestala kanonicky platnou. Snažil se o smíření všech stran pod obojí, ale v návaznosti na politické střety se Zikmundem Lucemburským a později Albrechtem Habsburským mu byla odňata roku 1436 týnská fara. Následující roky (až do roku 1448) působil v Hradci Králové. Ve 40. letech spolupracoval s bratrem Řehořem v klášteře Na Slovanech v Praze – z této komunity později vznikla Jednota bratrská.

Roku 1449 zahájil korespondenci s papežem Mikulášem V., kdy se ho snažil přesvědčit ke svěcení kněží. To se mu však vzhledem k mezinárodní a vnitrostátní politické situaci nepodařilo.

Král Ladislav Pohrobek neměl s Janem Rokycanou ujasněn vzájemný vztah a jeho kázání se vyhýbal. Po nástupu Jiřího z Poděbrad na český trůn se situace ustálila – Jiří se snažil zmírnit vliv kněžstva, Rokycana však Jiřího zvolení podporoval a zpočátku jeho politiku i schvaloval. Lze konstatovat, že oba představitelé hlavy světské i duchovní – podobojí, se respektovaly.

Roku 1466 byl Rokycana postižen mrtvicí. Od té doby špatně mluvil. Zemřel 22. února 1471²⁰ v Praze, pohřben byl v Týnském chrámu.²¹

¹⁹ http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Rokycana ze dne 28.10.2013

²⁰ http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Rokycana ze dne 28.10.2013

²¹ Na své pečeti používal podkovu s hvězdou, nejspíš jako památku na otce - kováře. – poznámka autora.

2. Seznámení se strukturou řádu Jednoty bratrské

Z nejobecnějšího hlediska a členění můžeme konstatovat, že v rámci historického vývoje se utvořily tři hlavní křesťanské církevní skupiny: **katolická, pravoslavná a protestantská**. Společná činnost, provázanost a spolupráce je pak hledána a zajišťována prostřednictvím Ekumenické rady církví.

Na náboženství je v rámci jednotlivých církevních „kategorií“ nahlíženo z různých úhlů, mají rozličné náboženské praktiky, ale prvotní základ a víra vycházejí ze stejných kořenů.

Kromě Jednoty bratrské působí v České republice také následující protestantské církve:

- Církev bratrská (CB),
- Církev československá husitská (CČSH),
- Českobratrská církev evangelická (ČCE),
- Evangelická církev metodistická (ECM),
- Slezská církev evangelická augsburského vyznání (SCEAV).²²

Jednota bratrská (latinsky Unitas Fratrum) je zástupcem evangelické (protestantské) církve v českých zemích, to znamená, že věřící kladou důraz na bibli a evangelium, zdůrazňují trojí ideál víry, naděje a lásky.

„Jak víme, Jednota bratrská vznikla v roce 1457 – 1458 a jako církev byla ustavena o deset let později. Vycházela přímo z myšlenek mistra Jana Husa a navazovala na učení Petra Chelčického, Tomáše Štítného a dalších – jinými slovy na nejvýraznější tradice českých dějin, které odmítaly jakékoliv násilí a moc a hledaly řešení sporů a problémů ve sjednocení a smíru mezi jedinci a národy i mezi všemi vojsky církví a států. Komenského myšlenka nápravy věcí lidských je vlastně dovršením a realizací předcházejících snah a úsilí o sociální, filosofickou a náboženskou reformu.

Komenský viděl řešení zejména ve všeobecném zvýšení vzdělanosti, ale ta mu byla spíše prostředkem, cestou k dosažení dorozumění mezi národy a k zabezpečení trvalého míru na světě.“²³

²² http://cs.wikipedia.org/wiki/Společenství_evangelických_církví_v_Evropě dne 9.11.2013

²³ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha, 1956, SPN. 1. vydání, s. 7

Základní organizační jednotkou církve Jednoty bratrské je sbor v čele se správcem sboru, který je nazýván také kazatelem nebo pastorem. V čele stojí Rada starších – ekvivalentem tohoto názvu je také staršovstvo. Správce sboru je do „funkce“ volen Úzkou radou, radu starších jmenuje správce sboru a do služby ji uvádí členské shromáždění. Synod složený ze správců sborů a delegátů je nejvyšším orgánem. Je volen jednotlivými sbory, svoláván je jednou za rok a představuje výkonný orgán církve. Jeho úkolem je volit Úzkou radu, která je minimálně tříčlenná.

Věřící jednoty bratrské privilegují praktický křesťanský život nad učením a církevní tradicí. Již od svého vzniku byla v konfliktu s katolíky i kališníky. Neudržovala žádnou vazbu a spojitost se všeobecnou, tj. katolickou církví, a to zhoršovalo a komplikovalo její postavení v rámci domácího i zahraničního působení. Nejprve byli pronásledováni husity, později nastalo pronásledování „z požehnutí“ českých panovníků i papeže. Církev se rozvíjela zejména v českých zemích a později i na Moravě.

Oblast České republiky představuje českou provincii Jednoty bratrské. V současné době zde pracuje 24 sborů²⁴ s cca 3.000 členy na dalších misijních místech. „*Provozuje tři základní školy, biblickou školu a sociální a klubovou činnost při některých sborech.*“²⁵

Česká provincie Jednoty bratrské je součástí Světové jednoty bratrské („Unitas fratrum nebo též Moravian Church“²⁶), která je svazkem osmnácti samosprávných a sedmi misijních provincií. Synod Světové Jednoty bratrské bývá svoláván jedenkrát za sedm let, ale v mezičase se několikrát sejde Rada světové Jednoty tvořená z předsedů rad jednotlivých národních provincií.

2.1 V oblasti humanitní a sociální, misijní a kulturní činnosti

V rámci humanitární a sociální činnosti se stejně jako představitelé jiných řádů podíleli svými misii do vzdálených oblastí také členové Jednoty bratrské. Je pravda, že jejich činnost byla a stále je zastiňována akcemi řádů mnohem větších, například jezuity, ale přesto lze v dokumentech a literatuře nalézt skromné, ale přesto průkazné doklady o jejich činnosti.

²⁴ Některé zdroje uvádějí 28 aktivních a 3 vznikající – poznámka autora.

²⁵ cs.wikipedia.org/wiki/Jednota_bratrská ze dne 9.11.2013

²⁶ cs.wikipedia.org/wiki/Jednota_bratrská ze dne 9.11.2013

Církevní reformátoři se vždy pokládali za „vyvolené“, za „menší stránku křesťanské obce,“ řečeno s Petrem Chelčickým. Cestou odluky od hříšného světa se vydávali členové středověkých kontemplativních²⁷ řádů, uzavření v klauzurách a oddaní svým ideálům. První příslušníci české Jednoty bratrské hledali útočiště v odloučených komunitách – „*ale třeba také ze Španělska vyšli karmelitáni, kteří ještě v 17. a 18. století budovali izolované kláštery „na poušti“.* Aktivní přístup volili mnozí sektáři a laičtí kazatelé stejně jako reformní náboženské skupiny vrcholícího středověku a počínajícího novověku.“²⁸ „*Z nich vynikli nejprve františkáni a dominikáni, poté jezuité, tedy příslušníci Tovaryšstva Ježíšova (Societas Iesu), katolického řádu ustaveného v roce 1539; o dvě století se o nápravu světa pokusili i příslušníci protestantského uskupení – obnovené Jednoty bratrské či Moravské církve.*“²⁹

Problematikou misionářské činnosti v oblastech jižní Ameriky, kam se vypravovali nejenom členové řádu Tovaryšstva Ježíšova (jezuité) a Čeští bratři, se v současné době zabývá historička Markéta Křížová. „*V oblasti studia misijních aktivit Jednoty bratrské je pak Křížová na domácí půdě skutečně jedinou specialistkou.*“³⁰

Příslušníci Jednoty bratrské působili v zámořských koloniích mezi indiánským domorodým obyvatelstvem v severním Mexiku vedle jezuitů. Misie obou řádů (Tovaryšstva Ježíšova a Jednoty bratrské) byly velmi podobné. V letech 1591 – 1767 působily misijní osady Jednoty bratrské v horských a pouštních oblastech severního Mexika, misionáři Moravské církve se pohybovali v Pensylvánii, v Ohio a v britské Kanadě pak mezi léty 1741 a 1824. „*Misijní působení katolické církve a nejrůznějších denominací protestantských na americkém kontinentu patří k neoriginálnějším – a přitom dosud historiky poměrně podceňovaným – odpovědím na výzvu Nového světa evropským myslitelům. Misie jako taková, tedy šíření Kristova poselství, stála v samých základech západního křesťanství už od okamžiku, kdy Kristus vyzval své následovníky: „Jděte do celého světa a kažte evangelium všemu stvoření“.*“³¹

²⁷ řádů rozjímavých, hloubavých, přemítavých – poznámka autora

²⁸ Křížová, M. Ideální město v divočině. Misijní projekty Tovaryšstva Ježíšova a obnovené Jednoty bratrské v koloniální Americe. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 205

²⁹ Křížová, M. Ideální město v divočině. Misijní projekty Tovaryšstva Ježíšova a obnovené Jednoty bratrské v koloniální Americe. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 1. vyd. s. 42

³⁰ <http://clovek.ff.cuni.cz/rservice.php?akce=tisk&cislocclanku=2007101505> ze dne 9.11.2013

³¹ Křížová, M. Ideální město v divočině. Misijní projekty Tovaryšstva Ježíšova a obnovené Jednoty bratrské v koloniální Americe. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 1. vyd. s. 7 – 8

Obsahem činnosti obou řádů bylo „*„nastavit zrcadlo“ zkaženému světu starého evropského kontinentu, a stát se tak příkladem reformního ideálu.*“³² Misie se „*rozvíjela jako jedna z mnoha forem aktivní sociální kritiky, rezonující v křesťanském světě od časů prvních apoštolů*“.³³

Misie vznikaly v koloniích katolických i protestantských. Katolické byly ve vlastnictví Španělska, Francie a Portugalska, protestantské pak vlastnila britská královská koruna a Holandsko.

Misie obou řádů (Tovaryšstva Ježíšova a Jednoty bratrské) se snažily šířit evangelium mezi „pohanské“ národy a snažily se vybudovat ideální společnost. Problémem obou řádů bylo, že každý podléhal „jiné autoritě“. Tovaryšstvo Ježíšovo podléhalo vlivu španělské koruny a nucená loajalita jim přinášela spíš stinné stránky. Osady Moravských bratrů byly „*prakticky privátní iniciativou, k níž dostávali svolení jak od britských, tak indiánských autorit, museli jezuité ve svých osadách tolerovat španělské kolonisty a jejich kreolské potomky. Jejich životní styl se však často velmi vzdaloval křesťanskému ideálu a misionáři si přáli uchovat indiány co možná nejdéle jejich nepříliš blahodárnému vlivu*“.³⁴

„*V úvahách jezuitů a moravanů*“³⁵ můžeme (nicméně) sledovat konstantní trendy, procházející celým tímto obdobím a zároveň společné katolickým i protestantským komentátorům stavu evropské společnosti. Na prvním místě je to soustavný zájem o využití amerického kontinentu, zájem přesahující touhu po hmotném zisku; zájem soustavně podněcovaný během pozvolného procesu prozkoumávání Nového světa a zároveň odrážející změny priorit evropské společnosti jako takové a jejich jednotlivých součástí. Pohled na Ameriku a její obyvatele osciluje mezi dvěma póly: idealizace amerických Indiánů vede k tomu, že jsou dáváni za vzor údajně zkažené společnosti Starého světa; na straně druhé se však během těchto tří století udržuje pocit nadřazenosti Evropanů vůči obyvatelům jiných světadílů, pocit vyvolávaný hrdostí na vlastní „kulturu“, „civilizaci“ a jediné pravé náboženství a z této hrdosti plynoucí snaha předat pozitivní aspekty

³² <http://clovek.ff.cuni.cz/rservice.php?akce=tisk&cislocclanku=2007101505> ze dne 9.11.2013

³³ Křížová, M. Ideální město v divočině. Misijní projekty Tovaryšstva Ježíšova a obnovené Jednoty bratrské v koloniální Americe. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2007, vydání 1., s. 8

³⁴ <http://clovek.ff.cuni.cz/rservice.php?akce=tisk&cislocclanku=2007101505> ze dne 9.11.2013

³⁵ V tomto případě píšeme „moravany“ s malým „m“ – nejedná se o chybu – jedná se o církevní skupinu, nikoliv o skupinu náležející k určitému území, tedy Moravě.

evropské tradice ostatním etnikům.“³⁶ ... Misijní projekty jezuitské, tak bratrské vycházely z výše uvedených dvou, na první pohled zcela protikladných pohledů, jejichž základ však byl shodný. Měly se stát vzorem pro nápravu křesťanů; navíc města budovaná v divočině měla představovat „kvalitní“ civilizaci izolovanou od negativního vlivu těchto implementovaných kultur.

Podobnost pohledu obou církevních uskupení lze také spatřovat v tom, že jak členové řádu jezuitského, tak i představitelé církve bratrské, se považovali za elitu křesťanské církve.

*Zejména v prvních stoletích „evropské přítomnosti v Americe vystupuje fenomén „misijních měst“: homogenních komunit nacházejících se pod výlučnou správou misionářů, osídlených pouze pokřtěnými či na křest se připravujícími domorodci a podrobených detailním a přísným pravidlům, která vycházela z evropské tradice snah o ustavení ideální společnosti (utopie)“.*³⁷

*„V Novém světě působilo několik desítek jezuitů z české provincie Tovaryšstva; řada příslušníků Moravské církve, dodnes se hlásících k dědictví Jednoty bratrské, pocházela z protestantských rodin, které na začátku 18. století odešly ze severní Moravy“.*³⁸

*„Obě skupiny zůstaly po celou dobu své existence relativně nepočtené, právě proto však pro jejich členy nabývala klíčového významu komunita poskytující útočiště, radu, pomoc, případně i nabádání a trest. Bylo by velmi obtížné zachovat si duchovní výlučnost v osamění“.*³⁹

Působení jezuitů na původní obyvatelstvo bylo výrazně silnější, než působení Moravanů. Ti naopak důsledně indiány odrazovali od účasti ve válečných konfliktech, kdy mezi sebou bojovaly protichůdné koloniální mocnosti – na svém, tj. propůjčeném území zakazovali veškeré násilí.

Misionářská činnost obou řádů byla výrazně oslabena nebo její činnost ukončena vlivem působení důsledků epidemií, válek, politických okolností i v důsledku

³⁶ Křížová, M. Ideální město v divočině. Misijní projekty Tovaryšstva Ježíšova a obnovené Jednoty bratrské v koloniální Americe. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 1. vyd. s. 10 – 11

³⁷ Křížová, M. Ideální město v divočině. Misijní projekty Tovaryšstva Ježíšova a obnovené Jednoty bratrské v koloniální Americe. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 1. vyd., s. 8

³⁸ Křížová, M. Ideální město v divočině. Misijní projekty Tovaryšstva Ježíšova a obnovené Jednoty bratrské v koloniální Americe. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 1. vyd., s. 10

³⁹ Křížová, M. Ideální město v divočině. Misijní projekty Tovaryšstva Ježíšova a obnovené Jednoty bratrské v koloniální Americe. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 1. vyd., s. 42

vykořisťování indiánského obyvatelstva. Ke konečnému zhroucení vedly samozřejmě také vnitřní rozpory uvnitř církve a úpadek vlivu těchto církevních komunit nejenom v Evropě. Roku 1824 neúspěšně „skončila poslední moravská misie v Severní Americe“.⁴⁰ Nemały vliv na zánik misí měly útoky původního obyvatelstva na křesťanské osady, ale také neschopnost misionářů momentálně vzniklou situaci adekvátně a realisticky řešit.

Roku 1767 byli výnosem španělského krále vyhnáni ze svých zámořských kolonií jezuité. Roku 1823 museli představitelé moravské církve (působící poblíž dolního toku řeky Ohia) odevzdat americké vládě veškerou půdu, kterou měli přidělenou z dřívějších dob. Tímto aktem byla definitivně ukončena existence posledního misijního města ve správě Jednoty bratrské.

Představitelé obou řádů pro všeobecnou informovanost uvnitř svého řádu v určitém časovém období zpracovávali pro nadřízené informativní zprávy o činnosti jednotlivých misijních míst. „Každá z bratrských osad či komunit si vedla deník, doplňovaný na závěr roku statistickým přehledy (narození, úmrtí, sňatky, křty atd.).“^{41, 42} Kopie těchto dokumentů se šířily do jednotlivých bratrských působišť, aby byli všichni členové řádu informováni o dění v církvi.

Obdobným způsobem se šířily informace také v rámci jezuitského řádu.

„Obě církevní společenství ve svém působení pokračují do současnosti a velmi přitom dbají na studium vlastní historie.“⁴³

2.2 Čeští bratři v české literatuře

Problematika Jednoty bratrské je natolik zajímavá, že byla inspirací nejenom pro beletristické zpracování (např. Alois Jirásek, Tereza Nováková, Edita Štěříková v jejich historických románech) a pro literaturu faktu či odbornou literaturu, ale zabývali se jí například takové osobnosti, jako např. Tomáš Garrigue Masaryk ve spise Problém

⁴⁰ Křížová, M. Ideální město v divočině. Misijní projekty Tovaryšstva Ježíšova a obnovené Jednoty bratrské v koloniální Americe. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 1. vyd., s. 11

⁴¹ Křížová, M. Ideální město v divočině. Misijní projekty Tovaryšstva Ježíšova a obnovené Jednoty bratrské v koloniální Americe. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 1. vyd., s. 22

⁴² Například deník Herrnhutské obce. Roku 1945 byl zničen požárem, nicméně díky mnoha opisům se jeho obsah dochoval. – poznámka autora

⁴³ Křížová, M. Ideální město v divočině. Misijní projekty Tovaryšstva Ježíšova a obnovené Jednoty bratrské v koloniální Americe. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 1. vyd., s. 17

malého národa. Zde analyzuje problém přežívání malého národa v sousedství národů velkých, zamýšlí se nad vnímáním této situace jednotlivcem i nad smýšlením kolektivním.

Jako jeden z mnoha zdrojů lidských pocitů uvnitř malého národa uvádí také náboženství. Poukázal na husitskou reformaci a „(na rozdíl od Palackého) na krátkou epizodu Jednoty bratrské v našich dějinách, coby na hlavní český příspěvek světové civilizaci a tedy i všelidské humanitě“.⁴⁴ „Humanitní ideál, čistá člověčnost, všecek smysl našeho národního života, skutečně není než ideál všeobecného bratrství, ideál naší jednoty (bratrské), ideál vpravdě český.“⁴⁵ ... „Naše národní snahy a tužby musejí se brát směrem zahájeným naší reformací.“⁴⁶ ... „Svobodomyšlné hnutí české přirozené odkazovalo k reformaci české, k tradicím bratrským a husitským. Naši buditelé pokračovali tam, kde reakce přerвала vývoj. Tím překlenuli propast způsobenou protireformací...“⁴⁷

Masaryk povýšil proces náboženství a význam české reformace na formát světového významu, aby docílil „vyššího principu mravního“ v českých dějinách za každou cenu a českou otázku ztotožnil s otázkou náboženskou – „...jádro našeho národního charakteru je a musí být náboženské. Palacký představil nám úhelní ideu českých dějin: Náboženský ideál bratrský... a tento ideál prohlásil za ideál svůj...“⁴⁸ ...K době pobělohorské pak uvádí, že po porážce nebyla jiná možnost, než že „...staroslovanský duch demokratický pak neměl již jiného útočiště, nežli k náboženské sektě bratří českých.“⁴⁹

2.3 Nejznámější členové Jednoty bratrské

Mezi nejvýznačnější představitele Jednoty bratrské můžeme bezpochyby zařadit **Lukáše Pražského, Jana Augustu, Jana Rokycanu, Jana Blahoslava a Jana Amose Komenského.**

⁴⁴ Rázl, Lukáš. Problém malého národa a Masarykův nacionalismus. s. 14, online in <http://www.e-polis.cz/politicke-teorie/415-problem-maleho-naroda-a-masarykuv-nacionalismus.html> ze dne 6.11.2013

⁴⁵ Masaryk, T. G. Česká otázka. In Pekař, J. Spor o smysl českých dějin. 1. vyd. Praha: Torst, 1995. s. 266

⁴⁶ Masaryk, T.G. Ke sporu o smysl českých dějin. In Pekař, J. Spor o smysl českých dějin. 1. vyd. Praha: Torst, 1995. s. 312

⁴⁷ Masaryk, T.G. Česká otázka. In Pekař, J. Spor o smysl českých dějin. 1. vyd. Praha: Torst, 1995. s. 266

⁴⁸ Přesvědčivě vyvráceno argumentací prof. Josefa Pekaře. Spor o smysl českých dějin. Praha: Torst, 1995 in Rázl, Lukáš. Problém malého národa a Masarykův nacionalismus on-line in <http://www.e-polis.cz/politicke-teorie/415-problem-maleho-naroda-a-masarykuv-nacionalismus.html> ze dne 6.11.2013

⁴⁹ Masaryk, T. G. Ke sporu o smysl českých dějin. In Pekař, J. Spor o smysl českých dějin. 1. vyd. Praha: Torst, 1995., s. 285

O bratru **Lukášovi Pražském** a **Janu Rokycanovi** jsem se již zmiňoval v kapitole 1.4 o zakladatelích řádu.

2.3.1 Jan Augusta

Jan Augusta (Obrázek č. 2) se narodil v Praze roku 1500⁵⁰ do kloboučnické rodiny a témuž řemeslu se také vyučil. Nebyl spokojený s poměry v oficiální církvi podobojí, proto žádal její nápravu a opíral se o četbu Husových spisů a spisů Matěje z Janova – tato literatura ho vyburcovala k vlastní sebekázní a mravní přísnosti. Přešel k sektě mikulášenců – *„hledal společnost, která by vynikala mravním životem. Marně očekával uklidnění u kněží utrakvistických; konečně na radu jednoho z nich vyhledal sbor Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi. Stalo se tak po těžkých bojích, protože Jednotu pokládal za „hnízdo Dáblovo“. Když pak sám jeho utrakvistický zpovědník mu poradil – bylo mu tehdy 24 let – aby přistoupil k Bratřím, bylo rozhodnuto o jeho životní dráze.“*⁵¹ Tehdy se psal rok 1524 – ten se pro něho stal převratným. V Jednotě bratrské se roku 1531 stal knězem – na kněžství a do základů latiny ho uvedl sám bratr Lukáš Pražský. Rok poté (1532) byl zvolen do Úzké rady a stal se seniorem. Od roku 1547 vykonával funkci sudího Jednoty bratrské.

*„Král využil vzácné příležitosti po válce šmalkaldské, aby pod záminkou účasti Jednoty na piklech proti němu zasadil jí drtivou ránu. Za politické provinění bratrských šlechticů činil odpovědnou jejich církev. Sbory bratrské byly zavírány a nařizováno, aby se Bratři obraceli k církvi katolické nebo pod obojí. Marné byly prosby u krále a císaře. Ruka královská dopadla na Jednotu nemilosrdně. ... Bratrský sbor (v Litomyšli, kde Augusta tehdy působil – poznámka autora) byl zabaven a... Augusta musel uprchnouti a skrýval se v okolí Litomyšle.“*⁵²

Měl spoustu odpůrců, kteří ho přezdívali „Janem Kloboučником“⁵³ a tím se snažili poukázat na jeho nedostatečné školní vzdělání a neznalost řemesla.

⁵⁰ http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Augusta ze dne 9.11.2013

⁵¹ Bílek, Jakub. Jan Augusta v letech samoty 1548 – 1564, uspořádal František Bednář. Praha: Jan Laichter, 1942. s. 16

⁵² Bílek, Jakub. Jan Augusta v letech samoty 1548 – 1564, uspořádal František Bednář. Praha: Jan Laichter, 1942. s. 19

⁵³ Bílek, Jakub. Jan Augusta v letech samoty 1548 – 1564, uspořádal František Bednář. Praha: Jan Laichter, 1942. s. 16

Osamoceně stál proti spolubratřím v názorech k církvi pod obojí. Často sice kritizoval utrakvisty, ale připouštěl možnost spojení obou církevních útvarů do jediné církve. „*Jan Blahoslav charakterisuje snahy Augustovy jako úsilí o převratty.*“⁵⁴ Jeho plán na sjednocení evangelických církví měl smysl církevně teologický a politický. Předpokládal, že rozpolcený tábor reformačních církví nemůže mít dlouhého trvání. „*Jednota nikdy nezradila ze strachu před ním své náboženské zásady a nikdy by se nespojila s druhou církví, neodpovídající jejím zásadám, jen pro záchranu své existence. Také jednání Augustovo v žaláři prokázalo dosti jeho nebojácnosti před časným utrpením. Nikdy neztratil vědomí jednoty křesťanské církve přes její pestrost, a bolelo jej, jak jest zevně rozvrácena a zvrhla se v nepřátelství jedné složky proti druhé.*“⁵⁵

Snažil se, aby se Jednota sblížila s ostatními světovými církvemi, jako např. kalvinisty a luterány, ale také s českými kališníky. Jeho snahou bylo vymanit Jednotu bratrskou z postavení sekty, která je pronásledovaná a byla postavena mimo zákon. Byl odpůrcem vyššího vzdělání členů Jednoty bratrské a po porážce protihabsburského povstání roku 1548 byl šestnáct let vězněn na Křivoklátě.

„*Působení Augustovo spadalo do doby nad jiné rušné, plné tragických událostí a myšlenkového napětí. Každá složka jeho činnosti by tvořila vysoce zajímavou kapitolu sama o sobě; jejich celek přímo strhuje svým dramatickým vypětím, aby vyvrcholil v jeho mučednictví za šestnáctiletého vězení. Jeho utrpení by se mohla nazvat dějinami Jednoty v kostce; nejednalot' se tak o Augustu samého jako o celou Jednotu bratrskou při jeho zatčení a ve všem, co potom následovalo.*“⁵⁶

V době vykonávání funkce biskupa byl „*zákeřně vlákán do léčky a zajat*“⁵⁷, aby po 16 let (od roku 1548 do 1564) byla jeho víra vystavena na zkoušku a Jednota zbavena svého předního mluvčího a představitele.⁵⁸ (Příloha č. 2, 3, 4 a 5).

⁵⁴ Bílek, Jakub. Jan Augusta v letech samoty 1548 – 1564, uspořádal František Bednář. Praha: Jan Laichter, 1942. s. 22

⁵⁵ Bílek, Jakub. Jan Augusta v letech samoty 1548 – 1564, uspořádal František Bednář. Praha: Jan Laichter, 1942. s. 23

⁵⁶ Bílek, Jakub. Jan Augusta v letech samoty 1548 – 1564, uspořádal František Bednář. Praha: Jan Laichter, 1942. s. 18

⁵⁷ „*To jejich jetí bylo léta 1548 na den sv. Marka (25. dubna 1548 – poznámka autora), léta bratra Jana Augusty čtyřicátého osmého a Jakubova pak třicátého druhého.*“ Jakub Bílek v citované knize velmi detailně popisuje zatčení, výslechy, věznění i návrat do Jednoty bratrské, život Jana Augusty i život jeho samotného, který prožíval po boku svého učitele. – in Bílek, Jakub. Jan Augusta v letech samoty 1548 – 1564, uspořádal František Bednář. Praha: Jan Laichter, 1942. s. 58

V žalární cele se hlásí k církvi pod obojí, ale zůstává věrný Jednotě bratrské. Církevními představiteli je osočován, že se toužil stát primasem nové církve české. „*Přes tento odklon od Augustových názorů na církevní situaci však proniká v bratrských spisech uznání jeho osobním vlastností. Sám Blahoslav, třeba se značnou dávkou kritiky, zmiňuje se o jeho nevšedním nadání, výborné paměti a znalosti českých autorů. Naproti tomu prý byla jeho řeč někdy tvrdá a rád přeháněl ve svých výrazech, v kázání byl drsný, ve vězení melancholický a uzavřený a ztratil mnoho z českosti svého vyjadřování.*“⁵⁹

K Augustovu zatčení došlo na příkaz vládnoucího Ferdinanda, který v něm viděl nebezpečného odpůrce. Cílem vladaře bylo Jednotu ochromit. Roku 1548 „*vylákal litomyšlský hejtmán Schöneich Augustu na schůzku pod čestným slovem, že se mu nic nestane a že chce s ním jednat o záchraně Jednoty. Na místě schůzky byl zatčen Augusta, a s ním jeho přítel a žák, jáhen Jakub Bílek*⁶⁰. *Jejich cesta nevedla k záchraně Jednoty, ale do vězení na pražský hrad a odtud na Křivoklát.*

Osudy těchto vězňů patří k nejdramatičtějším v období české reformace vůbec. Pod záminkou viny na politických piklech byli mučeni, aby se na nich vynutilo doznání. Jejich vězení překonávalo svou tmou a nehostinností i tehdejší představy o tom, co je dovoleno, takže sám hejtmán křivoklátský hledal cestu k jejich vysvobození. Vysoce postavené osobnosti království českého, i Filipina Welserová⁶¹ a vévoda würtensberský prosili za Augustu u císaře a krále.

Když selhaly všechny pokusy, aby byl Augusta přinucen k opuštění Jednoty násilnou cestou, byla zvolena cesta laskavá a po tolikaletém věznění tím svůdnější. Vězňové byli převezeni na čas do Prahy, aby v Klementinu jednali s jezuity, kteří se právě tehdy objevili na scéně českého církevního života. I tento pokus ztroskotal. Augusta odmítl mužně

⁵⁸ Bílek, Jakub. Jan Augusta v letech samoty 1548 – 1564, uspořádal František Bednář. Praha: Jan Laichter, 1942. s. 20

⁵⁹ Bílek, Jakub. Jan Augusta v letech samoty 1548 – 1564, uspořádal František Bednář, vydal Jan Laichter, Praha 1942, s. 24

⁶⁰ Jakub Bílek se narodil roku 1516, byl knězem Jednoty bratrské, byl zatčen společně s Janem Augustou a 13 let vězněn na Křivoklátě. Jan Augusta byl jeho učitelem. Z výpovědi spolubratří byl jako kazatel „*zdoluhavý a úzkostlivý, ale muž to velice zbožný. Zemřel 27. listopadu 1581 v Napajedlich a byl pochován na tamním hřbitově. Pohřební kázání měl nad ním br. Mikuláš Dobromír.*“ – in Bílek, Jakub. Jan Augusta v letech samoty 1548 – 1564, uspořádal František Bednář, vydal Jan Laichter, Praha 1942, s. 33

⁶¹ První manželka arcivévody Ferdinanda II. Tyrolského. Nebyla mu rodem rovna, proto musela být jejich svatba utajena a děti vzešlé z tohoto svazku přijaty do rodiny jako „*nalezenci*“. Žila na zámku v Březnici ve středoečeském kraji, okres Příbram. – poznámka autora.

všechny výzvy, aby se zřekl Jednoty a obrátil ke katolictví. Jeho konečná koncese byla, že se hlásí k církvi podobojí (1560). Bylo o tom jednáno ústně i písemně s administrátory pod obojí... a Augusta měl příležitost nastínit svůj názor na pojem církve pod obojí, který se nekryl s církví utrakvistickou.

Jednání nevedlo k dohodě s utrakvisty, ale mělo nepříjemné následky pro Augustu uvnitř Jednoty bratrské. Zpráva o jeho prohlášení, že se hlásí k církvi pod obojí, působila na Jednotu drtivě. Ke svému ospravedlnění napsal sice spis, ve kterém odůvodňuje svůj krok a vysvětluje, že má na mysli utrakvisty v podstatě luterské. Avšak synoda v Přerově (1561) vynesla nad jeho jednáním příkrý soud. Prohlašuje je za odsouzení hodné a za svědectví, že smýšlí jinak nežli Bratři. Má nyní „nechat Jednotu na pokoji a nestarati se více o správu, obstarávání a provádění jejích záležitostí, pokud bude mít smýšlení, které projevil“.⁶²

Ani přes výše uvedené prohlášení se Augustovi nepodařilo ze žaláře dostat, z Jednoty byl vyloučen a k jiné církvi nekonvertoval. Z vězení se podařilo dostat pouze Jakubovi Bílkovi, a to roku 1561. Poté vstoupil do služeb pána ze Šternberka, aby mohl sloužit na Křivoklátě a měl možnost být nablízku svému učiteli a příteli Augustovi.

Během věznění bylo jednou Augustovi umožněno, aby se mimo kobku setkal v rámci velikonočních svátků s dříve propuštěným přítelem jáhnem Bílkem. Stalo se tak na přímluvu Filipiny Welserové. Službu vykonávající dozorcí i hejtman hradu vycítili Augustovo utrpení a byli vůči němu soucitní.

V historii je tento člověk vykreslován značně rozporuplně. Jakub Bílek uvádí: „Již nejstarší obraz Augustův – jaké to zkreslení jeho osobnosti! Připojil jej katolický kněz Václav Brosius r. 1584 ke své knižičce proti bratrskému učení o večeři Páně. „B. Jan Augusta Pikhart“ jest tu zobrazen s kloboukem na hlavě, s rukou v odporu pozdviženou; jednou nohou šlape hostii a ke druhé vylévá z kalichu víno. Pravý cynik, neštítící se pohany svátosti! A přece pouhý pohled do jeho spisů poučuje čtenáře, jak tento biskup cenil svátost večeře Páně vysoko.“⁶³

V dobách těžkých životních zkoušek se Augusta opírá o duchovní zásady svého učitele bratra Lukáše a je si vědom vlastností, kterými se Bratři odlišují od svého okolí:

⁶² Bílek, Jakub. Jan Augusta v letech samoty 1548 – 1564, uspořádal František Bednář, vydal Jan Laichter, Praha 1942, s. 27 – 29

⁶³ Bílek, Jakub. Jan Augusta v letech samoty 1548 – 1564, uspořádal František Bednář, vydal Jan Laichter, Praha 1942, s. 15

sebekázeň, „*péče o každého jednotlivce, otázka jistoty spasení, poslušnost vůči Písmu, přizpůsobivost v theologickém vyjádření, péče o výchovu a snaha pochopiti jiné církevní útvary – to vyznačovalo Augustu stejně jako odvaha, brániti Jednotu proti útokům.*“⁶⁴

Na obranu Jednoty napsal řadu obranných spisů, často i nevybíravého rázu. Zabýval se také hudbou a je autorem několika desítek duchovních písní. Stal se biskupem Jednoty bratrské.

Roku 1564 byl po šestnáctiletém věznění propuštěn bez jakýchkoliv dalších závazků. „*Stalo se tak na přímlovu jeho přátel u Maxmiliána*⁶⁵, *který se tehdy zdržoval v Praze.*“⁶⁶ První svobodné Augustovy kroky vedly k Bratřím do Mladé Boleslavi, kteří ho odsoudili... Smířili se a již pouhý měsíc po propuštění z vězení se opět věnoval svým úřadům v Jednotě bratrské.

„*Je zvláštní podíváná, kterak propuštěný stařec Augusta, hlava sebezapíravé, asketicky skromné, individualitu svou žárlivě střehoucí Jednoty, okázale jezdí po krajích v nádherných oblecích a vozech, vybraně stoluje, hromadící jmění, a hlavně umlouvá cesty, kterak veškeru jednotu převést ke kališníkům, aby byl jeden ovčinec a on jediným jeho pastýřem. Hluboce si oddechly zmítané jím sbory bratrské, když 13. ledna 1572 v Mladé Boleslavi dna učinila konec Augustovu životu.*“⁶⁷

Zemřel 13. ledna 1572 v Mladé Boleslavi⁶⁸ ve věku 72 let, pochován byl na tamním hřbitově.

Je škoda, že ani moderní doba nepřehodnotila Augustovo učení a jednání a nepostavila se za očistění jeho osoby v historickém pohledu, nepřijala zcela příznivé stanovisko. Jeho dílo bylo v dějinách podrobno ostré kritice, osobní slabosti byly vyzvedávány, světlé stránky však byly stavěny do pozadí a tento postoj „tvůrců dějin“ Augustovi jako člověku nesmírně ublížil.

⁶⁴ Bílek, Jakub. Jan Augusta v letech samoty 1548 – 1564, uspořádal František Bednář, vydal Jan Laichter, Praha 1942, s. 20

⁶⁵ Maxmilián II. Habsburský – v roce 1564 nastoupil na trůn jako český a uherský král, a to po smrti svého otce Ferdinanda I. – poznámka autora

⁶⁶ Bílek, Jakub. Jan Augusta v letech samoty 1548 – 1564, uspořádal František Bednář, vydal Jan Laichter, Praha 1942, s. 29 – 30

⁶⁷ Bílek, Jakub. Jan Augusta v letech samoty 1548 – 1564, uspořádal František Bednář, vydal Jan Laichter, Praha 1942, s. 15 – 16

⁶⁸ http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Augusta ze dne 9.11.2013

2.3.2 Jan Blahoslav (Obrázek č. 3)

...se narodil 20. února 1523 v Přerově v rodině zámožného měšťana bratrského vyznání. Vzdělání získával na bratrských školách⁶⁹, kam nastoupil v sedmi letech věku. Nejprve se mu věnoval v Přerově kněz Jan Wolf, od roku 1540 pak kněz Martin Michalec. Od roku 1543 studoval humanistické gymnázium. Zhruba rok pobyl ve Vitemberku (Wittenberg – poznámka autora) a po návratu do rodiště pomáhal místním vyučovat na bratrské škole. Tímto způsobem se připravoval na kariéru budoucího kněze.

Od července 1548 vykonával funkci pomocníka biskupa Jana Černého v Mladé Boleslavi a následně odešel studovat do Královce. Vzhledem k rozšiřující se morové nákaze však musel město záhy opustit a na podzim roku 1549 odešel za studii do Basileje. Zde však vážně onemocněl a nezbývalo, než se vrátit domů do Prostějova, kde nastoupil na místo správce bratrské školy. Roku 1552 odešel znovu do Mladé Boleslavi a působil zde pět let. Byl činný v duchovní práci a také se na činnost duchovního intenzivně připravoval. Roku 1553 se stal jáhnem a téhož roku byl vysvěcen na kněze.

Po roce 1547 byla Jednota pronásledována v důsledku potlačeného stavovského odboje proti Habsburkům a Blahoslav i biskup Černý museli žít v ústraní a úkrytech. V tomto období několikrát odjel do Vídně, aby působil na krále Ferdinanda a zajistil propuštění Jana Augusty z křivoklátského vězení.

V Mladé Boleslavi Blahoslav pracoval na redigování sbírky podkladů k dějinám Jednoty, ale patrně již zde začaly jeho práce na překladu Nového zákona. „V květnu 1557 byl na synodu ve Slížanech povolán do úzké rady a jen s odstupem několika dní zvolen

⁶⁹ „Bratrský sbor byl v Přerově početně silný už na začátku 16. století a jeho růst nepochybně souvisel s růstem města... Konjunktura městských živností připravovala zjevně podmínky i pro určitou náboženskou toleranci. Příležitosti k obživě bylo prozatím dost pro všechny a bratři nejevili žádné snahy narušit hospodářskou rovnováhu a s ní spojené falešné rovnostářství uvnitř města. Tolerantní svým způsobem byla i vrchnost. Pernštejnové sice nejevili žádný velký zájem o bratrskou víru, zato respektovali pozitivní úlohu bratrských rodin v hospodářském rozvoji města. Tolerance vrchnosti byla manželstvím z rozumu a bratři si proto Pernštejnů nevážili ani více, ani méně. Ani Pernštejnové, když oceňovali kladnou úlohu bratří na svých panstvích, nezahořeli k jejich učení velkou láskou. V Přerově žily četné bratrské rodiny v bezpečí před perzekucí a jejich náboženská obec se mohla rozvíjet bez vážnějších překážek.“ – in Janáček, J. Jan Blahoslav. Praha: Svobodné slovo, 1966. 1. vyd., s. 9 – 10

biskupem. V červnu 1558 natrvalo přesídlil do Ivančic, které se staly jeho posledním působištěm.⁷⁰

V Ivančicích se staral zejména o správu církve. Byl biskupem, a tedy byl zodpovědný za duchovní svojí diecéze; současně byl správcem ivančického sboru. Díky Blahoslavovi se Ivančice staly centrem Jednoty bratrské na Moravě. Panovník Ferdinand I. totiž vydal „všeobecný zákaz tisknouti v Čechách kdekoli jinde mimo pražskou tiskárnu Bart. Netolického⁷¹; byla to odměna za věrnost, již za odboje se osvědčil jako polní císařský tiskař.“⁷²

„Mezi staršími jednoty byl Blahoslav rozhodným zastáncem úplné nezávislosti jednoty a toto stanovisko hájil velmi neúprosně zejména proti Augustovi. Nesouhlas s Augustou a jeho plány však přece jen nebyl pro posouzení Blahoslavova postoje v zásadních náboženskopolitických otázkách důležitý. Augusta nejednal promyšleně a jeho subjektivismus vzbuzoval Blahoslavův odpor i v jiných souvislostech. Navíc ještě Augusta zvolil pro uskutečnění svých záměrů cestu pro Jednotu bratrskou nejméně schůdnou, totiž sblížení s utrakvistickou konzistoří, která byla silně diskreditována svou ústupností vůči vládní politice.“⁷³

V rámci rozšíření a rozvoje písemných dokumentů v Ivančicích založil roku 1562 tiskárnu a zajišťoval její provoz. „Jediná obtíž, na kterou bratří ve svých plánech na založení tiskárny neustále naráželi, byla skutečnost, že by jejich tiskárna musela pracovat ilegálně a že by proto bylo nutno její činnost velmi pečlivě utajit před agenty krále a katolické cenzury i před nejrůznějšími udavači. Blahoslav byl ochoten toto riziko na sebe vzít.“⁷⁴ Vedl také bratrskou školu, která se stala věhlasnou nejen mezi spolubratry, ale i za hranicemi Jednoty. Vykonával funkci sudího a věnoval mimořádný díl svojí energie na vydávání bratrských děl. Hojně korespondoval se zahraničím, bránil spisy před útoky protivníků. „Ivančický bratrský dům, pro nějž Blahoslav z ohledu na utajení činnosti tiskárny vynašel krycí název „ostrov v zahradách“, se podobal humanistickému středisku nejen po vnější stránce. I když se jeho činnost ani na okamžik nevzdálila

⁷⁰ http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Blahoslav ze dne 9.11.2013

⁷¹ Bartoloměji Netolickému vydal král Ferdinand I. roku 1549 privilegium k vydávání bible. Privilegium bylo časově omezeno na období 10 let – poznámka autora

⁷² Bartoš, F. M. Bojovníci a mučedníci. Praha: Kalich, 1946. 2. vyd., s. 105

⁷³ Janáček, J. Jan Blahoslav. Praha: Svobodné slovo, 1966. 1. vyd., s. 148

⁷⁴ Janáček, J. Jan Blahoslav. Praha: Svobodné slovo, 1966. 1. vyd. s. 116

*od konfesijního poslání, stával se přece jen z hlediska Jednoty mimořádným centrem vzdělání, které bylo samo schopno vytvářet kulturní hodnoty, a to hodnoty přesahující svým významem rámec Jednoty.*⁷⁵

V oblasti kancionální tvorby chci upozornit na sborník náboženských písní vzniklý v prostředí Jednoty bratrské, tzv. Šamotulský kancionál, který obsahuje „na 418 foliových listech celkem 735 písní“.^{76,77}

*„Žádný z jeho spisů nebyl odsouzen nebo zavržen, většina z nich však zůstala v rukopise a nebyla vytištěna. Stal se vynikající kulturní osobností, ale nestal se humanistickým apoštolem Jednoty, ačkoliv pro ni udělal svým úsilím více než desítky teologů.“*⁷⁸

Zemřel v Moravském Krumlově 24. listopadu 1571⁷⁹ během vizitační cesty.

Jana Blahoslava můžeme vnímat nejenom jako duchovního, ale také jako pedagoga, církevního správce, propagátora vzdělanosti pedagogů, podporovatele zahraničních univerzitních studií českých studentů, bojovníka za církevní reorganizaci, vychovatele mnoha překladatelů Bible kralické, spisovatele, aktivního překladatele, tvůrce kancionálů, člověka s širokými humanistickými obzory, ale především ho můžeme hodnotit jako vzor Jana Amose Komenského.

2.3.3 Jan Amos Komenský

Jan Amos Komenský (Obrázek č. 4) se narodil 28. března 1592⁸⁰ ve vesničce Komňa⁸¹ na jihovýchodní Moravě. Příjmení „Komenský“ měl podle názvu rodné vesnice.

Naučná literatura uvádí: „*Před čtyřista lety, se vší pravděpodobností na den 28. března 1592, se narodil v obci Komňa u Nivnice na jihovýchodní Moravě Jan Segeš Nivnický.*“⁸²

⁷⁵ Janáček, J. Jan Blahoslav. Praha: Svobodné slovo, 1966. 1. vyd., s. 117

⁷⁶ Kubíček, T. a kol. Vlastivěda moravská – Země a lid – Literární Morava, svazek 11, Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2002. 1. vyd., s. 44

⁷⁷ Vydání zpěvníku bylo schváleno na synodu v Prostějově roku 1555. Za vydání zodpovídal Jan Blahoslav, Jan Černý a Jan Šturm z Hranic. Tisk probíhal od ledna 1560 do června 1561 v polských Šamotulech – odtud jeho název – poznámka autora.

⁷⁸ Janáček, J. Jan Blahoslav. Praha: Svobodné slovo, 1966. 1. vyd., s. 133

⁷⁹ http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Blahoslav ze dne 9.11.2013

⁸⁰ http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Amos_Komenský ze dne 19.11.2013

⁸¹ Vesnička Komňa v současnosti s necelými 600 obyvateli je dnes součástí Uherského Brodu – poznámka autora

Ve dvanácti letech osiřel a o jeho výchovu a péči se starala teta ze Strážnice, kterou později vystřídali poručníci v Nivnici. Školní docházku zahájil roku 1608 v Přerově na bratrské škole – ihned se začal projevovat jako žák s výrazným talentem. Roku 1611 byl zapsán na Akademii v Herbornu a roku 1614 zahájil studia na teologické fakultě Univerzity v Heidelbergu. V letech 1614 až 1621 působil jako učitel v Přerově, roku 1616 se přestěhoval do Fulneku, kde kromě učitelské profese působil do roku 1621 také jako kazatel Jednoty bratrské. Poznal zde svou první ženu Magdalénu Vizovskou z Třebíče – Jejkova.

„Teprve později při vysvěcení na kněze (kazatele roku 1616 v Přerově – poznámka autora) církve českobratrské evangelické, získal biblické jméno Amos (z latinského amos, amosus = láskyplný, miláček).“⁸³

Bezprostředním předchůdcem Komenského byl *„zejména kněz Jednoty bratrské, Jan Blahoslav (1523 – 1571), který mu byl určitým vzorem jak v teologické, tak i v politické a filozofické činnosti. Byl to hlavně charakter Jednoty, který ovlivňoval činnost každého jejího člena po celý jeho život. Jednota byla sice vždy menšinovou církví (zaujímal jen necelých 5 % obyvatelstva v Čechách a na Moravě), ale mezi jejími členy byli velmi významní kazatelé, filozofové, spisovatelé i učenci nejrůznějších oborů (např. lékaři, učitelé, výtvarní umělci aj.). Po Bílé hoře byli právě tito vzdělanci nejvíce pronásledováni a většina z nich musela emigrovat: z Českých zemí odešlo nejméně 30 tisíc rodin, většinou měšťané a šlechtici, tedy nositelé české reformační humanistické kultury a vzdělanosti, kteří se odmítli vzdát své bratrské víry. Ostatní obyvatelstvo, zejména zemědělství nevolníci, se vystěhovat nemuseli, byli však násilně rekatolizováni a jen malá část z nich si tajně uchovávala reformační bratrské tradice v dobách třístaleté vlády habsburského rodu v Čechách a na Moravě.“⁸⁴*

Po bitvě na Bílé hoře v listopadu 1620 byl Komenský nucen se skrývat z důvodu svého vyznání, po roce 1621 bylo již pronásledování oficiální, zejména u něho jako u nekatolického duchovního. Roku 1622 jej postihla rodinná tragédie – na mor mu zemřela manželka a dva synové (jejich jména nejsou známá).

⁸² Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 5

⁸³ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 5

⁸⁴ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 9

„V roce 1624 začal Jan působit v Brandýse nad Orlicí, kde se seznámil se svou druhou ženou Marií Dorotou Cyrillovou (se kterou žil 24 let – poznámka autora), která opět pocházela z Třebíče (z rodu Jana Cyrila Třebíčského-Špalka) a s ní měl dcery Dorotu Kristinu, Alžbětu a Zuzanu a syna Daniela.“⁸⁵ „Od roku 1628 do 1640 v Lešně působil jako ředitel latinské školy.“⁸⁶

Komenský byl duchovním Jednoty bratrské a jejím biskupem. „V Čechách a na Moravě měla jednota před Bílou horou asi 150 sborů, sdružujících asi 2 – 3 % všeho obyvatelstva, především z řad řemeslníků, rolníků, inteligence městského původu i z řad šlechty. Byla to spíš církev městská než venkovská a měla lepší pozice v městech poddanských než královských. Na Moravě, která měla tehdy asi 800.000 obyvatel, měla Jednota bratrská 90 sborů a 25 až 30 tisíc členů. Počet duchovních jednoty můžeme odhadnout asi na sto padesát.“⁸⁷

Po Bílé hoře odešlo z českých a moravských zemí „36.000 rodin... a populace Čech se snížila ze tří milionů na jeden milión.“⁸⁸ Z těchto čísel, které jsou dle uvedených citací v početním rozporu, můžeme i přesto předpokládat výrazné snížení počtu věřících této církve... Jiné zdroje uvádějí: „V té době prožíval náš národ dobu pobělohorskou charakterizovanou třicetiletou válkou, během níž ze třímilionového národa zbyla prakticky jen desetina.“⁸⁹

„A teprve když dosáhnul třiceti let věku a chystal se opustit rodnou zemi, přijal a začal používat jméno po svém otci – Komenský.“⁹⁰

„Svoji činnost nikdy nevyčerpal jenom náboženskou službou Bohu, ale vždy to byla úcta a láska k člověku, transcendentálně zakotvená – v reformačním učení Jednoty bratrské. Byl to tedy především návrat k původní podobě křesťanství a k jeho čistým hodnotám: k lásce a účinné víře, ke skromnosti a prostotě a k sociální spravedlnosti pro všechny bez rozdílu.“⁹¹

⁸⁵ http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Amos_Komenský ze dne 19.11.2013

⁸⁶ Vítová, Hana. Učitel základní školy jako činitel axiologické geneze u žáka. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. Diplomová práce. Vedoucí diplomové práce Miloslav Jůzl. s. 142

⁸⁷ Polišínský, Josef et al. Jan Amos Komenský a jeho odkaz dnešku. Praha: SPN, 1987. 1. vyd., s. 8

⁸⁸ Broadbent, E. H. Putující církve in Poutníci. Jednota bratrská. [online].[cit. 2013-01-15]. Dostupné z: <http://www.poutnici.com/jednota-bratska-poprava-ceskych-panu-a-bitva-na-bile-hore.html> čerpáno 19.11.2013

⁸⁹ Floss, Pavel. Breviář myšlenek Jana Amose Komenského. Brno: Integrál Brno, 2008. 1. vyd., s. 145

⁹⁰ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 5

⁹¹ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 7

Janovi rodiče se vyznáním hlásili k Jednotě bratrské. Janův otec Martin (Komenský) byl synem Jana Segeše, fojta z Komni.⁹² Oba rodiče Jana Amose Komenského „byli maďarského původu a narozený syn, i když narozený na území Čech, měl mít národnost po rodičích, tedy Uherskou. Jan Amos Komenský tedy nebyl Čech, ale Maďar a jmenoval se Janos Szeges.“⁹³

Milada Blekastad⁹⁴ v Komenského monografii (Monography of Comenius) uvádí: „Komenského rodiče odešli z Maďarska/Uher v 16. století a rodinné příjmení Szeges je prominentně uvedeno v před časem objevené Komenského poslední vůli.“⁹⁵

„Segeš, Szeges, Seješ, Seleš, Selesz... Stopa po původu tohoto příjmení není stoprocentní, ale „Segeš“ může naznačovat, že šlo o rodinu, která přišla na Moravu ze sousední uherské Horní země – dnešního Slovenska. Dvě slovesa v dnešní maďarštině znamenají jednak „zavázat se smlouvou,“ ale také „utéci, uskočit.“ Takže „Segeš“ můžeme vyložit, že šlo o člověka někomu něčím zavázaného, případně o utečence (běžence).“⁹⁶

Další výklady příjmení „Segeš“

- Segešové (Seješové) jsou starý moravský rod žijící v jihovýchodní části Moravy od 15. století.,
- Maďaři prohlašují: „Komenský, to je dar maďarského národa spřízněnému národu českému.“⁹⁷

Komenský sám nikdy o uherském původu své rodiny nemluvil. Nehovořil o tom ani v době, kdy žil v Uhrách, kde se s největší pravděpodobností maďarsky naučil, ale že by tuto řeč ovládal předtím, není nikde zmínka...

⁹² Hora Hořejš, Petr. Toulky českou minulostí díl 444, podtitul Segeš, Nivnický, Komenský [online].[cit. 2012-09-30]. Dostupné z: <http://www.radioservis-as.cz/archiv04/0104/01tipy6.htm> čerpáno dne 23.11.2013

⁹³ Vítová, Hana. Učitel základní školy jako činitel axiologické geneze u žáka. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. Diplomová práce. Vedoucí diplomové práce Miloslav Jůzl. s. 143

⁹⁴ Vnučka pražského nakladatele Františka Topiče – Topičům dům stojí nedaleko od Národního divadla na Národní třídě, postaven podle plánů slavného architekta Osvalda Polívky, secesní kulturní památka. Roku 1936 koupil dům i nakladatelství Jaroslav Stránský, který sem přestěhoval sídlo Lidových novin a nakladatelství Fr. Borový. – poznámka autora

⁹⁵ Komenský. [online].[cit. 2012-09-30]. Dostupné z: <http://hedvicek.blog.cz/0811/jan-amos-komensky-byl-madar> čerpáno dne 23.11.2013

⁹⁶ Vítová, Hana. Učitel základní školy jako činitel axiologické geneze u žáka. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. Diplomová práce. Vedoucí diplomové práce Miloslav Jůzl. s. 143

⁹⁷ <http://pinc.blog.idnes.cz/c/167486/Byl-Jan-Amos-Komensky-Madar.html> ze dne 10.11.2013

Od mládí se učil česky, otevřeně se hlásil k češství a moravskému původu. Příjmení po otci **Segeš užíval občas, více však ve stáří.**

Ze souboru textů „Komenský o sobě” vydaném Amedeo Molnárem a Noemi Rejchrtovou v roce 1987 vyplývá, že nejvýznamnější hodnoty, které Komenský ctil, jsou **rodná vlast a jazyk**. Národnostně se tedy identifikuje jako Čech. Roku 1660 v předmluvě knihy „Všenáprava vlasti” píše: „*Milé matce mé Vlasti, zemi Moravské jeden z věrných synů jejich – Jan Amos Segeš Nivnický, po otci nazvaný Komenský...*”⁹⁸

Roku 1640 byl pozván do Anglie za účelem provedení školské reformy, další pozvání následovalo do švédského Elblangu ze stejných důvodů. Roku 1648 se vrací do Lešna, kde mu téhož roku umírá druhá manželka. Již následujícího roku se v polské Toruni žení potřetí s Janou Gajusovou, původem z Týna nad Vltavou, která byla mladší o více než třicet let.

Roku 1650 se odstěhoval do Blatného Potoka⁹⁹, aby zde na pozvání uherského knížete Zikmunda Rákocziho provedl školskou reformu.

Roku 1654 se vrátil do polského Lešna, které o rok později „zachránil“ před dobýváním švédskými vojsky. Město však neodolalo obléhání polským vojskem 27. dubna 1656 a při následném požáru shořel Komenskému dům, ale i většina jeho děl (například celoživotní dílo Česko-latinský slovník, Pansofia, Metafyzika – poznámka autora). Díky kolaboraci se Švédy musel z Polska uprchnout, aby si zachránil život. Uchýlil se do Amsterdamu, kam jej pozval přítel Louis De Geer.

„*Komenský byl nesporně i významným sociálním reformátorem: vyrůstal z české reformace a byl ve styku téměř se všemi reformními hnutími v Evropě, a to včetně nově vznikajícího Bratrstva Růžového kříže (rozenkruciánů), kteří usilovali o zušlechtění a povznesení lidstva na základech křesťanství. Není vyloučeno, že byl jejím tajným, ale významným členem. Naznačuje to svým způsobem i Komenského pečetní znak, který si sám zhotovil během svého prvního pobytu v Amsterdamu (1642 při cestě do Švédska – poznámka autora).*“¹⁰⁰

Jan Amos Komenský je celosvětově známý díky svým pedagogickým myšlenkám, vykonával funkci biskupa Jednoty bratrské a byl jejím představitelem ve vyhnanství.

⁹⁸ <http://pinc.blog.idnes.cz/c/167486/Byl-Jan-Amos-Komensky-Madar.html> ze dne 10.11.2013

⁹⁹ město Sárospatak v Maďarsku, cca 75 km jihovýchodně od východoslovenských Košic – poznámka autora

¹⁰⁰ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 8

„Jan Amos Komenský žil bohabojným životem celkem 78 let, což byl v 17. století věk výjimečný, biblický (tzv. metuzalémský).“¹⁰¹ Zemřel 15. listopadu 1670¹⁰² v holandském Naardenu¹⁰³.

Z úcty k významnému učiteli bylo v bývalé nemocniční kapli zřízeno muzeum, v němž jsou umístěny knihy a reprodukce jeho děl, sádrové odlitky modelů pro pomník v Amsterdamu, obrazy jeho ochránců – hraběte Karla ze Žerotína, Lodewijka de Geer, stará mapa Moravy... „Jediným originálem je matrika mrtvých valonského kostela ze sešitých pergamenových listů, kde v jednom záhlaví je zapsáno:

„No. 8. Johannés Amos Coménius, le fameux
Auteur do Janua Linguarum
c'est aparamment enterré le 22. novembre 1670.“

V překladu: „Čís. 8. Jan Ámos Komenský, známý tvůrce Janua Linguarum, byl zde pohřben patrně 22. listopadu r. 1670.“¹⁰⁴

Místo, v němž je umístěno Muzeum Komenského, nemá s jeho osobou a životem žádnou vazbu. Již před zřízením muzea se jednalo o místo pietní. Dne 1. prosince 1572 se ve zdejší v nemocniční kapli sešlo cca 500 nejvýznačnějších naardenských občanů, aby se dohodli na podmínkách sjednání míru se Španělskem. Náhle však mezi přítomné vešel kněz, aby je připravil na smrt – nato do kaple vtrhli žoldáci, shromážděné občany zmasakrovali a město vypálili.

Naarden a místo posledního uložení J. A. Komenského navštívil při svých evropských toulkách také „zuřivý reportér“ Egon Ervín Kisch. V Pražském pitavalu v kapitole „Komenský v kasárenském vězení“ popisuje situaci, v jaké našel hrob Komenského.

¹⁰¹ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 5

¹⁰² http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Amos_Komenský ze 19.11.2013

¹⁰³ „Zajímavé je vojenské posláni Naardenu, nizozemské pevnosti. Okolo Amsterdamu jsou od Zuiderského moře k Severnímu moři vybrána dvě území, ze kterých by v okamžiku, kdy by vtrhl do země nepřítel, bylo vystěhováno obyvatelstvo, protrženy hráze a celý kraj zaplaven do výše jedné stopy... V poslední době vypočítali však geologové, že povrch Holandska se za poslední desetiletí snížil, že tedy při protržení hráze by stoupla voda v zaplaveném území nejméně do výše osmdesáti centimetrů a nepřítel by mohl vplout na lodích.“ – in Kisch, E. E. Pražský pitaval. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1964. 2. vyd., s. 9

¹⁰⁴ Kisch, E. E. Pražský pitaval. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1964. 2. vyd., s. 12

„Chceme ke hrobu Komenského; vojín u brány, když nám to nejprve vylouval, ježto prý není vůbec nic vidět, přivede velitele stráže, který nás rovněž varuje před přehnanými nadějemi, a odemkne.

Odemkne? Co odemkne? Otevře železem pobité dveře, nad nimiž je napsáno vápnem „Nr. 10 A“. A pod tím: „Voor 3 Man.“ To je kobka zostřeného vězení. Nosítka a dvě dřevěné pryčny vedle sebe, velitel stráže otevře okenici – zamřížovaným oknem vniká sem jen ponuře slunce gooijské země – nadzvedne nosítka a pryčnu, „tady dole,“ ukáže na kamenné dlaždičky, na nichž je teď jenom kbelík a tři soupravy pout na ruce a na nohy, „tady dole je pochován Komenský. Na tomto místě byla náhrobní deska, která je nyní v Praze v muzeu.“¹⁰⁵ ... „Nad velikým humanistou internacionalismu a pedagogiky sedí uvěznění vojáci, jeden opilý je spoután na rukou a nohou, druhý používá kbelíku, třetí vyškrabuje své jméno do bývalé kostelní zdi.

*Obraz, který by byl Jan Amos Komenský nikdy nepojal do svého Orbis pictus!*¹⁰⁶

V současné době je okolí hrobu a hrob Komenského v naardenském valonském kostelíku pietně upraven. Nachází se přímo pod oltářem kostelíka.

„Celoživotní dílo Jana Ámose Komenského nebylo však v úplnosti ani po 400 letech. Za jeho života, tj. v průběhu 17. století vyšla dokonce jen jeho menší část a v současné době zůstáváme tomuto velkému humanistovi stále ještě mnoho dlužni – v Čechách, na Moravě i ve světě.“¹⁰⁷

2.4 Nejvýznamnější sbory a školy Jednoty bratrské v Čechách a na Moravě z pohledu historie

Za vznik bratrských škol nemůžeme „být vděční“ pouze vlivu evropské reformace a humanistickým myšlenkám. Rozvoji bratrského školství výrazně napomohla, ale Jednota zakládala školy dříve, tedy již ve druhé generaci svých věřících.

¹⁰⁵ Kisch, E. E. Pražský pitaval. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1964. 2. vyd., s. 13

¹⁰⁶ Kisch, E. E. Pražský pitaval. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1964. 2. vyd., s. 14 – 15

¹⁰⁷ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 5 – 6

Školy byly zakládány při vznikajících sborech, a to jako školy národní. Postupně tedy docházelo ke změně vyučování a přecházelo se od vyučování pouze domácího k vyučování institucionárnímu, tedy školnímu.

Zakládání škol a potřeba vzdělanosti plynula z každodenní potřeby sborů a nutnosti zajistit úspěšný provoz bratrských domů, ale také tradice táboritů vyžadovala, aby obecný lid zejména ovládal mluvené i psané slovo v mateřském jazyce. Důraz byl kladen na znalost bible v mateřštině.

Do zhruba poloviny 16. století představovaly všechny bratrské „počáteční“ školy jakési instituce pro výchovu bohoslovecké mládeže, případně byla v bratrských domech zajišťována výuka katechismu. Většinou se jednalo o školy, které fungovaly v utajení. Historické materiály se zmiňují o faktu, že *„do roku 1500 jich písemné prameny dovolují napočítat v Čechách a na Moravě sotva pět, dalších pět k nim přibylo do dvacátých let 16. století, od 1530 do 1550 vzniklo bezmála deset nových škol, většinou stále ve spojení s bratrskými domy, jimž sloužily také za přípravy, ke konci tohoto období převážně na Moravě, když byla Čechy postihla, po nezdařeném protihabsburském odboji z r. 1547, krutá reakční opatření Ferdinandova.“*¹⁰⁸ V padesátých letech vybudovali Bratři ještě další čtyři školy.

Českobratrským školstvím, zejména pak soupisem bratrských sborů, při kterých byly zakládány školy, se zabývali: Ferdinand Hejsa, J. Th. Müller, Hermann Ball, Jan Šafránek, Bild a další.

První českobratrská škola v Čechách vznikla v Brandýse nad Orlicí koncem 15. století díky soukromé iniciativě Jana Klenovského a učitele M. Havla ze Žatce. Učitel Havel promoval v Praze roku 1458 a svoje brandýské žáky měl nejen z řad spoluvěřících, ale z řad laiků.

Od konce 15. století fungovala škola v Mladé Boleslavi. Vznikla z iniciativy a *„zbožností a štedrostí Krajířů, kteří mezi šlechtou nad jiné byli ochránci čistší bohoslužby, bylo ve městě v život uvedeno a poněáhu z věnovaných příspěvků mecenášů (r. 1500, 1511, 1544) znamenitě rozhojněno sídlo nebo domov, kde by se vzdělávali učitelé vytríbeného náboženství a vychovávala mládež ve zbožnosti a vědách, zvelebený*

¹⁰⁸ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 27

*i chrámem, jemuž předkové dali jméno Karmel.*¹⁰⁹ V roce 1547 byla škola na čas uzavřena a pro výstavbu nové byl zakoupen roku 1549 dům nový.

Škola poskytovala vzdělání literární, ale teoretickou a praktickou výchovu bratrských duchovních. Výuka latiny zde probíhala s největší pravděpodobností až po smrti bratra Lukáše (1528) – za působení pedagoga Jana Černého, kterému dělal pomocníka od roku 1522 Jan Blahoslav. Později školu spravoval Jan Augusta a za působení seniora Jana Kálefa a správcovství Matěje Cyra (po zakoupení nové budovy pro účely školy) byla povýšena na úroveň akademie.

V období České konfese (1575 – společné uznání víry) ve škole probíhala výuka němčiny. V průběhu fungování školy byl její provoz několikrát narušen změnou majitelů panství, ale i přes vzniklé potíže škola nadále fungovala, zejména když účinně zasáhl Petr Vok z Rožmberka, jehož archivář prošel výukou Kálefa i Matěje Cyra. „*Vděčnost za Vokovu pomoc nesmlčel Matouš Konečný, školou zaujatý bratrský senior, autor mravouk a pedagogický theoretik. Filologicky všestranný Jan Strejc, třetí syn bratrského žalmisty Jiřího Strejce, se stal r. 1607 rektorem školy. Po jeho smrti (1617) spravoval školu Julian Poniatowski. Jeho dcera Kristina, proslulá dílem Komenského, byla zde vychována ve škole pro dívky, kterou máme tedy aspoň pro tuto dobu v Mladé Boleslavi dosvědčenu. Jan Brož, poslední bratrský správce a učitel boleslavský, opustil Karmel i s čeládkou koncem ledna 1623.*“¹¹⁰

Škola v **Turnově** a místní sbor zanikly roku 1548. Působil zde před rokem 1518 Jan Roh, přechodně pak v letech 1524 – 1528 Jan Augusta jako student a jeho učitel Bratr Lukáš.

Škola v **Chrastí u Chrudimi** fungovala s největší pravděpodobností již v první polovině 16. století.

Významná byla českobratrská škola v **Litomyšli**. Ve zdejším sboru působil jako pomocník a učitel od roku 1494 Vavřinec Krasonický (zemř. 1532), významný zastánce a propagátor nutného vzdělání a učenosti v řadách členů Jednoty bratrské. Bratr Lukáše Pražského Jan Černý zde vyučoval kandidáty na studium lékařství. Sbor i škola zanikly roku 1548, kdy odtud byli Bratři vypuzeni – odešli do exilu do Polska a Pruska.

¹⁰⁹ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 29

¹¹⁰ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 29

Rychnov nad Kněžnou měl od roku 1464 „výchovné bratrstvo“ a od roku 1549 druhou bratrskou školu. Ta však byla násilně uzavřena již následující rok. Ještě roku 1580 se pokoušeli činnost obnovit, avšak marně.

V **Solnici** si Bratři zakoupili roku 1552 dům, aby se měla „čeládka“ kde usadit. Dům byl zakoupen z prostředků správce Václava Holého a bratrský dům působil jako misijně propagační středisko.

Ve **Vidimi** byl provozován od roku 1572 bratrský dům, kde probíhala výchova „mláďenců“. Z dobových dokumentů se jednalo o dům „hojně obydlený“.

V **Horažďovicích** přála Bratřím vrchnost. Roku 1573 zde nechal Václav Švihovský z Rýzmburka otevřít školu, kterou navštěvovaly i děti z okolních vesnic. Vychovatelem malých dětí zde byl s největší pravděpodobností roku 1579 Matěj Cyrus. Počátkem 17. století zde byla založena dívčí bratrská škola.

V **Tuchoměřicích** u Prahy založili Bratři roku 1577 školu. V průběhu následujících deseti let ji rozšiřovali a zvelebovali, aby zde mohli být ubytováni studenti z řad souvěrců. Císařským nařízením byla škola roku 1602 uzavřena a roku 1609 za velkých potíží obnovena. V té době si zřídili nové středisko v Praze. Konkurenti z řad jezuitů označovali tuchoměřickou školu jako slavné a hojně navštěvované gymnázium.

V **Praze** Bratři působili až od roku 1609 po vydání Rudolfova Majestátu. V březnu 1612 se do jejich správy dostala Nazaretská kolej při Betlémské kapli a kolej se stala bratrským sborem. Již dříve zmiňovaný Matěj Cyrus zde založil partikulární školu, v níž vyučovali učitelé z pražské akademie. Bratrská škola betlémská neměla plnou samostatnost. Představovala „přípravku“ pro akademická studia na univerzitě. Po dobytí Prahy Švédy roku 1620 bratrské středisko zaniklo a budova přešla do správy jezuitů.

Nejvýznamnější bratrská škola se nacházela v **Ivančicích** a spolu s **přerovskou** patří mezi **nejstarší bratrské školy na Moravě**.

Základy bratrské školy v **Ivančicích** spadají do roku 1498, ale teprve po příchodu Jana Blahoslava se škola zdokonalila humanistickým směrem. Vychovávání zde byli bratrští mláďenci, ale byla přitažlivá díky vyučovaným předmětům také pro posluchače světské, zejména z řad šlechtických.

Za Blahoslavova působení zde byla „načerno“ zřízena tiskárna a v tomto období bylo tiskem vydáváno značné množství školských příruček. Od roku 1575 byla škola rozšířena a v jejích prostorách bylo zřízeno gymnázium. Roku 1605 v Ivančicích řádila morová epidemie a zle postihla i chod školy. Jsou zdokumentovány záznamy o mnoha darech

„na výchovu mládenců“. Těžiště vychovatelské práce můžeme hledat ve výchově dětí a mládeže podle zásad vzájemné kolektivní výchovy. **Společně s chlapci byly vychovávány i dívky.**

Příkazem Gundakara z Lichtenštejna bylo vyučování roku 1623 na ivančické škole zakázáno.

Vznik bratrského domu v **Přerově** můžeme datovat stejně jako ivančickou školu do raného období vzniku bratrských škol.

Bratrem Janem Wolfem zde byl vychován Jan Blahoslav, který v místě později krátce působil jako pedagog. Od roku 1566 měli bratři povoleno vyučovat dvacet místních dětí a docházet mohly i děti z okolních vesnic. Zřízena zde byla i **škola mateřská**.

Karel starší ze Žerotína chtěl v místě přeměnit školu na vysokou, ale do vyššího oddělení byl přijat pouze jeden student, který ovládal němčinu. Od roku 1611 na škole studoval (dva nebo tři roky) Jan Amos Komenský, který zde v letech 1614 – 1618 působil jako rektor školy.

Významná českobratrská škola byla zřízena v **Třebíči**, a to nejpozději roku 1524, kdy dobudovali školu na pozemku, který sboru věnoval Jan z Pernštejna. Škola byla velmi brzy rozšířena o další prostory a „roku 1557 se král Ferdinand I. pohoršoval nad zprávou, že v ní „mládež u velikém počtu učiti se má“.¹¹¹ Na jeho nátlak byla škola téhož roku na podzim krátce zavřena. Již roku 1571 však škola získala nová privilegia a byla znovu otevřena. Vyučovaly se zde jazyky, do školy chodily děti místní i přesporní. Bratrská škola tak byla **povýšena na úroveň školy partikulární**¹¹². Veškeré náklady byly hrazeny z prostředků Jednoty bratrské.

Ve škole byly tři třídy nižší a dvě třídy vyšší. Žáci bydleli v budovách sboru. Fungování školy bylo ohroženo záměrem moravské šlechty, která v nedalekém Velkém Meziříčí chtěla založit školu luterskou.

„Právo vyučovati děti dal Jednotě v **Holešově**, která tu měla školu už 1524, teprve r. 1538 Jan mladší ze Šternberka. Bratři ho užívali až do r. 1616, kdy jejich dům připadl jesuitům z rozkazu Ladislava Popela z Lobkovic.“¹¹³

Ve **Sležanech** u Kroměříže fungoval výchovný dům založený před rokem 1530.

¹¹¹ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 32

¹¹² jako škola dílčí, tedy náležející k další škole, pod jejíž správou byla – poznámka autora

¹¹³ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 33

Na **prostějovské** škole působil v letech 1551 – 1552 Jan Blahoslav, který školu dříve navštěvoval jako její žák (v letech 1540 – 1548). Za jeho působení byly činěny snahy školu povýšit na vyšší laickou a šlechtickou. Blahoslav pak byl na zdejší škole učitelem Jana staršího ze Žerotína a Ondřeje Štefana.

Již v první polovině 16. století sloužil svému účelu bratrský dům v **Uherském Brodě**, při kterém byla cca po roce 1550 zřízena škola. Po třech letech zde byla výuka ukončena na příkaz Jetřicha z Kunovic, ale již po třech letech znovu obnovena v nově získané budově.

„S vychovatelskou prací na této škole souvisí překlady učebnice Hemmingsenovy – práce Bartoloměje Justina a Jana Gersona z r. 1571...“¹¹⁴ „Ve snaze Pavla Kyrmezera a jeho nástupce Pavla Přázy sdružit v jednotné církevní i školské organizaci práci podobojích a bratří v uherskobrodském děkanství tušila Jednota ohrožení své samostatnosti. Třebaže nevyklučovala možnost zužitkování pedagogické podněty Prazovy r. 1584, dala si téhož roku v červenci potvrdit od Arkleba z Kunovic právo vyučovat ve své brodské škole domácí i přesporní mládež „umění literárnímu svobodnému jakéhokoli jazyka“. Škola trvala do r. 1624, kdy byli nekatolíci z Brodu vypuzeni.“¹¹⁵

V **Bystřici pod Pernštejnem** fungoval po roce 1541 dům pro výchovu mládenců, od roku 1579 bratrská škola. Roku 1595 se zmocnili bratrské školy františkáni a působili zde další čtyři roky; museli však školu opustit z důvodu lidového odporu. Bratrská škola zanikla okolo roku 1620.

Velmi známým byl německý bratrský sbor ve **Fulneku**, v němž se shromažďovali pronásledovaní spolubratři z Braniborska. Byl známý po celé Evropě díky ukázněnosti svých členů. Baltasar ze Svídnice potvrdil Bratřím jako fulnecká vrchnost roku 1559 svobodu, aby mohli „barviti plátna, mohli bez překážky míti školu.“¹¹⁶ Výuka ve zdejší škole probíhala v německém jazyce a díky tomuto vyučovacímu jazyku se sem stahovaly děti z také jiných sborů ze širokého okolí.

Ve **Velké Bíteši** byla zřízena bratrská škola snad již roku 1550, ale nově vystavená byla až roku 1598 Janem Divišem ze Žerotína. Posledním správcem a bratrským učitelem zde byl Adam Písecký, na kterého vzpomínal Jan Amos Komenský.

¹¹⁴ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 33

¹¹⁵ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 34

¹¹⁶ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 34

V oblasti Vyškovska působil bratrský dům v **Brankovicích**, a to od roku 1552. Stál nejméně do konce 16. století i přesto, že byl přechodně uzavřen roku 1586.

Slavkov se mohl chlubit bratrským domem již před rokem 1553. V jeho prostorách byli ubytováni jak správci, tak žáci. V dobových dokumentech je možno najít informaci, že brzy nedostačoval jako „*příliš zlý i nevolný a těsný*“.¹¹⁷ Nákladem Oldřicha z Kounic byl pro bratry vystavěn dům nový. Již po dvou letech Oldřich Bratřím povoluje výuku dětí a mládeže ze slavkovského panství i odjinud „*uměním svobodným neb jazykům*“.¹¹⁸ V městě však také působila škola utrakvistická, která se snažila s Bratry soutěžit. Roku 1581 se však vrchnost Bratří zastala a škola mohla působit i nadále.

U Valašského Meziříčí v **Krásně** povolil Bratřím roku 1560 Bernard mladší ze Žerotína výuku dětí v oblasti literární a učením bratrským. Kromě této konfesijní školy byl pro chlapce v obci ještě zřízen bratrský dům.

Bratrská počáteční škola v **Dřevohosticích** u Bystřice pod Hostýnem byla právně uznána panem Vilémem z Žerotína. „*Pacholátka se tu měla učití „čísti, psáti a všelikým slušným a dobrým obyčejům křesťanským a vlídnostem“*, protože, jak dodával Vilém v listině z 15. února 1561, „*to znám býti za dobrou a právě užitečnou věc mým poddaným*“.¹¹⁹

Děti v **Chropyni** u Kroměříže vyučovali Bratři v budově sboru v rámci liturgicko – bohoslužebném, což jim také v červnu 1561 schválil Jan z Ludanic. Samostatná bratrská škola byla v obci zřízena později, ale kardinál Dietrichstein ji nechal zbořit společně se sborem již roku 1615, kdy získal koupí chropyňské panství.

V **Horních Dunajovicích** byla Bratřím povolena svoboda k „*učení pacholat latině, německy, česky etc.*“.¹²⁰ Škola měla natolik dobrou kvalitu výuky, že zdejší absolventi mohli pokračovat ve svých studiích i v zahraničí. Jako příklad bych uvedl Bratra Pavla Němčanského, který od roku 1613 pokračoval ve studiu v Brémách.

Bratří ze **Zábřehu** měli svůj dům zpočátku v **Krumpachu**. A od roku 1562 měli povolení Václava z Boskovic k výuce dětí. Do Zábřehu se ještě v roce 1579 přestěhovala bratrská škola z Lanškrouna. Počátkem roku 1581 potvrdil Jan z Boskovic a na Třebové zábřežskému sboru právo „*školu svobodně držeti, mládež menší i větší i domácí obyvatelů*

¹¹⁷ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 34

¹¹⁸ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 34

¹¹⁹ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 35

¹²⁰ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 35

*města Zábřeha číkoli i přespolní odkudkoli sobě k cvičení danou, bud' v menším nebo větším počtu, čísti, psáti, též svobodným uměním, jazykům českému, německému, latinskému i jiným skrze rektory na to od nich nařízené vyučovati, bez všeliké mé, erbův mých (dědiců) i budoucích potomkův i obce města Zábřeha a kohokoli překážky a uplácování a jakékoli nesnáze bud' jich samých, bud' těch, kteří by jim dítky své k učení dávali“.*¹²¹

V **Hodoníně** bylo možno od ledna 1564 učit děti svobodným uměním nebo jazykům. Povolení bylo znovu potvrzeno roku 1591 Janem z Lipého na Krumlově. Bratrská škola v obci pracovala až do Bílé hory.

V **Podivíně** se Bratři věnovali na přání Jana ze Žerotína (z roku 1564) výuce čtení, psaní, jazyků a svobodnému umění. Zda v obci fungovala i výchova mládenců, není potvrzeno, ale předpokládá se, že ano.

Roku 1568 daroval Jednotě pan Michal Krčma sborový dům v **Cetechovicích** a s ním i právo, aby zde vyučovali místní i přespolní děti pobožnostem, dobrým mravům, svobodným uměním atd. Právo bylo potvrzeno ještě roku 1612 Benešem starším Krčmou z Koněpas.

Roku 1569 vyhověl Burian Tetour z Tetova žádosti bratrského správce v **Malenovicích** u Napajedel, Bratru Janu Hranickému, aby zde Jednota zřídila školu a svobodně vyučovala děti jak poddané Tetourovi, tak i děti z jiných panství.

Od roku 1571 navštěvovalo několik žáků malinkou bratrskou počáteční školu v **Záhorovicích u Bojkovic**. Jan Blahoslav krátce před svou smrtí „bojoval“ za záchranu této školičky slovy: *„Jakáž pak v Záhorovicích znamenitá jest škola! Bývalo tě v ní někdy asi půl druhého žáka. Sud' ducha bezbožníka, jekt' opatruje poddané své i jejich dítky! Bojí se, aby z nich snad učení lidé nebyli, i raději chce z nich míti telata. Toť sluší na křesťanského pána? Posud', jak jest laskav na učení Boží i světská potřebná umění a jak obého svým poddaným přeje! Pohled', kdyby seč mohl býti člověk ten, co by činil? Ale říkají vůbec: Dobřeť, prý, Pán Bůh nedal svini rohů.“* V červenci 1582 Burian Tetour povoluje Bratřím v Záhorovicích školu podobně, jako ji schválil již v Malenovicích.¹²²

¹²¹ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. 1. vyd. Praha: SPN, 1956.s. 272

¹²² Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 36

Kounice poblíž Ivančic měly bratrskou školu umístěnou ve sborovém domě, a to nejpozději roku 1571, kdy byla její činnost povolena Jiřím ze Zástřizel, aby zde byly děti vyučovány svobodným uměním a nejspíše latině.

V březnu 1574 byla Petrem Pražmou mladším z Bílkova potvrzena výsada učit v **Ejpvovicích u Brna** místní i přesporní děti v oblasti náboženství, mravů, čtení, psaní a jakémukoliv svobodnému umění. Tato výsada byla potvrzena roku 1591 ještě Fridrichem starším ze Žerotína.

Povolením Jaroše Morkovského ze Zástřizel ze dne 19. září 1574 byla povolena výuka bratří v budově sboru v **Boskovicích**, a to nejen dětí z panství boskovského, ale i dětí z panství okolních.

Ve **Strážnici** působila ve sborovém domě jazyková škola pro výuku němčiny a latiny. Činnost byla povolena dekretem z roku 1577 podepsaným Janem mladším ze Žerotína. Vyučovány byly děti ze Strážnice i přesporní. Od roku 1597 měla škola již samostatnou budovu. Právě do této školy chodil jako žák **Mikuláš Drabík**. Po bitvě na Bílé hoře byly bratrský dům a škola roku 1633 přebudovány na piaristickou kolej.

Rataje měly bratrskou školu již před rokem 1577. Na výuku sem docházely děti z Kroměříže. Práce školy byla potvrzena bratrskými pány Matyášem a Janem Žalkovskými z Žalkovic roku 1590.

Nejznámějším střediskem církve bratrské byly a dodnes jsou **Kralice**. Jejich věhlas stoupl zejména poté, co sem byla roku 1578 přestěhována tiskárna z nedalekých Ivančic. Sloužit měla k zajištění nové edice Písma svatého, kdy na úpravě biblického textu pracovali kraličtí bratři Izaiáš Cibulka – Blahoslavův žák, a Mikuláš Albert z Kaménka. Tisk zajišťoval Zachariáš Solin, Martin Dadan, Jan Tejnský a Václav Elam, jejichž hlavní činností byla výchova a vzdělávání dětí. Datum vzniku bratrské školy v Kralicích není známo, víme však, že byla spolu s tiskárnou umístěna ve zdejší tvrzi. V letech 1580 – 1616 sem chodily děti ze širokého okolí a ke konci uvedeného období školu navštěvovaly i dívky.

Bratřím v **Paskově u Místku** bylo vyučování povoleno roku 1578, kdy zde vznikla nižší škola.

V **Tovačově** byl jeden z nejstarších sborových domů, a to již před rokem 1494. O zřízení školy se Bratři pokoušeli roku 1579, ale narazili na výrazný vrchnostenský odpor Vratislava z Pernštejna. Oponoval tím, že na malém městě stačí jedna škola,

kteřá zde již fungovala. Informace o tom, zda i přes odpor vrchnosti byla bratrská škola zřízena, není v dochované dokumentaci známa.

Naopak v **Židlochovicích** u Hustopečí neměli s vrchností problémy a na žádost Bratří o zřízení školy odpověděl Fridrich z Žerotína 21. prosince 1580 kladně. Od roku 1591 zde působil Bratr Jiřík Strejc. Po osmi odučených letech zde zemřel a v jeho práci pokračovali jeho tři synové Václav, Jan a Daniel. Okolím byli hodnoceni jako vynikající učitelé.

V **Lipníku** vznikl sbor před koncem 15. století, ale škola byla vybudována až ve druhé polovině 16. století. Roku 1580 zde byla výuka zakázána, následujícího roku opět povolena Petrem Vokem z Rožmberka a 18. července 1585 potvrzena.

Hranice obdržely povolení vychovávat děti od paní Anny Kropáčové z Nevědomí, a to roku 1581. Sbor Jednoty bratrské zde však vznikl mnohem dříve – již koncem 15. století. Na návrh jezuity Scutellana z roku 1624 měla být bratrská škola zrušena a přebudována na městský špitál.

Pan Čeněk z Lipého a na Hodoníně dal roku 1581 obci **Kobylí** výsadu založit bratrskou školu v jejich sborovém domě. Po deseti letech byla tato výsada opětovně potvrzena Janem z Lipého. Na zdejší škole působil roku 1609 **Mikuláš Drabík**.

Jaroměřice u Jevíčka obdržely výsadu provozovat bratrskou školu roku 1583 od Václava Bílského z Kařišova.

Dobroměřice u Kojetína měly povoleno zřízení bratrské školy roku 1590 panem Janem Matyášem a Janem Žalkovskými z Žalkovic.

V **Kojetíně** probíhala výuka mládenců již koncem 16. století. O existenci bratrské školy nejsou žádné přímé důkazy, ale z nepřímých důkazů lze tento fakt vyvodit. Z historických analů se můžeme dozvědět o úmrtí Pavla Turýna, správce kojetínského sboru od roku 1594, který zemřel roku 1601 – a tento údaj je zapsán do úmrtní bratrské knihy. Dále je zde zmíněno, že byl „*učený, učení pilný a při všem pracovitý... i pracoval s čeládkou.*“¹²³

Ve **Velké u Strážnice** existoval bratrský dům s výsadou práva na školu, které vystavil Jan Fridrich z Žerotína a na Strážnici dne 23. dubna 1610.

¹²³ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 38

3. Hlavní principy českobratrského a jezuitského školství a výchovy z historického pohledu, výchova a vzdělávání podle J. A. Komenského

Výchovu a školní působení můžeme sledovat z hlediska **obecného** a z hlediska **konkrétního**. U **školního působení** se jedná o působení konkrétní, tedy ovlivňování již předem určeným specifickým směrem; **výchova** pak představuje přetváření osobnosti v obecnějším slova smyslu. Zde působíme na objekt zejména nepřímými cestami a prostředky, tedy příkladem, působením prostředí, pomocí vzorů a vzorců chování, morálními zásadami, poučeními, působením náboženství, tabuizovanými skutečnostmi a mnoha dalšími činiteli.

Rozdíly v přístupu k žákovi ze strany učitele českobratrské církve a učitele z řad jezuitů lze spatřovat zejména v prvotním chápání rozdílů mezi oběma těmito církvemi. V následujícím textu se pokusím stručně shrnout zásadní rozdíly mezi myšlením obou popisovaných církví.

3.1 Základní principy českobratrského a jezuitského školství z historického pohledu

V rámci činnosti obou církví rozlišujeme působení, tedy misie na **vnitřní** – uvnitř domovské oblasti (země, království) a **vnější** (zahraniční).

Misijní centra měla u obou církví totožný cíl: stala se útočištěm pro novokřtěnce, lidi sociálně slabé, nemocné, staré či fyzicky handikepované. Misijní centra, život v nich, působení církevních představitelů i věřících se staly vzorcem chování pro obyvatelstvo žijící mimo tyto misijní osady i pro nově domestikované obyvatelstvo žijící uvnitř zřizovaných misijních center.

Obě církve vycházejí ze společného základu, a to z výzvy Krista vůči jeho následovníkům: „*Jděte do celého světa a kažte evangelium všemu stvoření.*“¹²⁴ Obě toužily předávat svou kulturu a civilizační vymoženosti, obě spojoval určitý druh „nadřazenosti“ nad místním, rozumějme původním obyvatelstvem z hlediska „kulturní vyspělosti“. Představitelé obou církví pak chápali právě „tu svou“ církev za „elitu

¹²⁴ Křížová, M. Ideální město v divočině. Misijní projekty Tovaryšstva Ježíšova a obnovené Jednoty bratrské v koloniální Americe. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 1. vyd., s. 8

křesťanské církve“. Shodně poukazovali na vlašnou zbožnost věřících, jejich často nevhodné chování, nemravný život...

U obou církví bylo běžným zvykem zasílat kopie významných dokumentů do všech center svého působení. Díky tomu se zachovalo velmi mnoho archivních materiálů. Dokumenty lze rozdělit na „**veřejné**“ – pro informování a působení na čtenáře mimo vlastní komunitu, „**informativní**“ – určené pro členy komunity (deníky, životopisy, materiály pro předčítání na shromážděních), „**důvěrné**“ – řešení určité záležitosti mezi několika osobami uvnitř komunity a „**soukromé**“. Šířeny byly jako rukopisy nebo tiskem vydané dokumenty. Z těchto dokumentů je pak možno čerpat mnoho informací o životě v misionářských centrech, výchově v bratrských školách, výuce, informace o jednotlivých stupních škol atd.

Jednota bratrská je představitelkou **protestantské církve**. V oblastech zahraničního misijního působení, zejména v severní Americe, působila řada příslušníků této církve, kteří pocházeli z oblasti severní Moravy.

Teprve roku 1721 založili exulanti příchozí z Moravy v Horní Lužici osadu Herrnhut – Ochránov, aby pak část zdejších obyvatel odešla vykonávat misionářskou činnost především do severní Ameriky a do oblasti Kanady. Ve zmíněných oblastech začali působit až od roku 1736, tedy o 145 let později než jezuité.

Bratří odcházeli na zahraniční misie pouze **jako soukromé osoby**, to znamená bez jakékoliv podpory ze strany vladaře či vládnoucích úřadů. Z toho vyplývají i zúžené možnosti jejich výchovného působení a osvětové činnosti moravanů na místní obyvatelstvo. Přes uvedenou znevýhodněnost *„během osmdesáti let nabídli ve svých osadách útočiště pouhým několika tisícům Indiánů z několika málo kmenů. Tato nerovnost se ovšem projevovala pouze na úrovni celých misijních systémů, nikoli na úrovni jednotlivých misijních osad.“*¹²⁵

Příslušníci **Tovaryšstva Ježíšova** (jezuité) jsou zástupci **církve katolické**. V americkém tzv. Novém světě působila řada jezuitů z českých zemí. Početně jich bylo rozhodně mnohem víc než bylo příslušníků církve Jednoty bratrské. Misijně začali působit již roku 1591 – měli tedy mnohem delší možnost ovlivňovat místní obyvatelstvo než jakou měli moravští bratří.

¹²⁵ Křížová, M. Ideální město v divočině. Misijní projekty Tovaryšstva Ježíšova a obnovené Jednoty bratrské v koloniální Americe. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 1. vyd., s. 12

Jezuité byly vysíláni na misie s finanční a vojenskou podporou španělského královského dvora, jehož kolonizační cíle pomáhali naplňovat. Jejich činnost byla podporována papežskými bulami (Inter caetera z roku 1493 vydaná Alexandrem VI. a o patnáct roků později bulou Iniversalis Ecclesiae regiminis známá také jako Patronato regio). Poslední uvedená bula představovala nejvýznamnější výsadu, kterou bylo právo potvrzovat církevní představitele nově objevených území a spravovat desátky vybrané na těchto územích. Ty pak měly sloužit k šíření katolické církve. Veškeré vazby však měly svoje klady, ale i svoje zápory.

Mezi **klady** bych jmenoval nevysychající studnici finančních zdrojů; důležitá a podstatná byla také možnost vojenské ochrany, protože ne ve všech oblastech domorodí obyvatelé přistupovali k rekatolizaci dobrovolně.

Záporem byla nutnost podřizovat se v rozhodování i v církevní práci záměrům španělské královské koruny a jednat v jejím zájmu. Jejím cílem bylo prosadit na nově získaných územích – v nových koloniích – patřičnou míru svého vlivu. Tento úkol pomáhali nepřímo naplňovat právě jezuité svou činností. *„Prezentovat jezuitské misionáře jako pasivní nástroje španělské kolonizace nicméně není věrohodné, protože si představitelé Tovaryšstva stejně jako řadoví misionáři přesně uvědomovali soustavné kolize svých vlastních záměrů s cíli koruny a jejích funkcionářů. Jestliže – což je nepopíratelné – se koloniální administrativa pokoušela využít příslušníky jezuitského řádu pro vlastní potřeby, jezuité zase ochotně přijímali finanční a materiální podporu koruny, aby zajistili úspěšnost svému americkému projektu.“*¹²⁶

Z dochovaných dokumentů je zřejmé, že některým představitelům této církve se toto vazalství nelíbilo a ostře proti němu vystupovali. *„Je také pravda, že ve chvíli, kdy se jezuitské misie staly pro expanzivní snahy španělské koruny překážkou, byly rychle a tvrdě zlikvidovány.“*¹²⁷

¹²⁶ Křížová, M. Ideální město v divočině. Misijní projekty Tovaryšstva Ježíšova a obnovené Jednoty bratrské v koloniální Americe. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 1. vyd., s. 169

¹²⁷ Křížová, M. Ideální město v divočině. Misijní projekty Tovaryšstva Ježíšova a obnovené Jednoty bratrské v koloniální Americe. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 1. vyd., s. 169

3.2 Myšlenky českobratrského školství

V předchozí kapitole jsem se zlehka dotknul problémů jezuitských a českobratrských misí v oblasti severní části amerického kontinentu a přiblížil šíření kultury, výchovu a vzdělávání domorodého obyvatelstva evropskými krajany.

Je naprosto jasné, že svým vlivem pomáhali vychovávat a učit obyvatelstvo zejména ve svých domovských oblastech, tedy v místech, kde působili v rámci Evropy, a to ve svých provinciích (jezuité) a pastoračních domech (Čeští bratři).

Na všech úrovních českobratrských škol byl kladen důraz na výuku v národním jazyce; latina byla vyučována jen na školách vyššího stupně.

„Výchovný zřetel tu ovládal každý čin a zřízení. Na druhé straně ovšem přísně soustředěné omezení a tvrdá kázeň také zužovaly obzory Bratří a zpomalovaly oplodňující pronikání humanistických method do bratrské výchovy.“¹²⁸

Prvotní praxe českobratrského vyučování se zaměřovala pouze na kněžský dorost, později byla rozšířena i na děti z místních a okolních panství a na výuku pouze kněžského českobratrského dorostu již nebyla vázána.

Obraz vyučování a výchovy v bratrských domech nám poskytují „prameny až z druhé poloviny 16. století, ty však obsahují hodně odkazů ke starším ustanovením a zvyklostem. Při dětech se začínalo od písmenek, od počátečního čtení a psaní v mateřštině, a pokračovalo se pak výukou katechetickou. Když se chlapec osvědčil a dospěl v mládence, byl na některém synodu svým správcem představen, a byl-li přijat, nastávala mu v bratrském domě léta „učednická“, vlastní **bohoslovná příprava na pastýřskou službu. V rámci přesného každodenního rozvrhu hodin** byl veden ke studiu Písma opakováním, opisováním a shrnováním kázání i kratších modlitebních promluv, tzv. „napomínání k modlitbám“. Z Nového Zákona si měl osvojit jmenovitě epištoly pastorální, seznámit se s písňovým pokladem bratrským a naučit se zpěvu, hlavně intonaci a začínání písní. **Dalším stupněm studia** bylo obeznamování s bratrským vyznáním víry s jeho biblickým podkladem a četba hojné bratrské literatury, výběru z některých církevních otců a od poloviny 16. století též spisů reformátorů evropských, Jednotě myšlenkově příbuzných. S intelektuální touto činností šla v bratrských domech ruku v ruce

¹²⁸ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 23

každodenní práce tělesná, již vyhrazeny hodiny odpolední. Bratrský kněz měl být vyučen některému přípustnému řemeslu. Přednost dávána tkalcovství a knihvazačství, a kde byla tiskárna, sazečství, ale i v pracích polního a domácího hospodářství museli mládenci vypomáhat. V ochotu sloužit sborovému celku se zacvičovali službami při „zboru“, pokročilejší učedníci z řádu Bratří „dokonalých“ pak vyučovali děti bratrského domu v katechismu, a byla-li při sboru zřízena počáteční škola, bývalo jim na ní svěřeno vyučování.“¹²⁹

Zajímavé bylo, že většina kněží, kteří se podíleli na výuce žáků, byla z řad samouků, neměli žádné pedagogické zkušenosti a často ani potřebnou učitelskou praxi. „...Teprve později začali dohánět nedostatky svého teologického vzdělání – někdy s větším, jindy s menším úspěchem.“¹³⁰ Tento fakt pramenil z prvotních českobratrských zásad šířených bratrem Lukášem, jedním z čelných představitelů Jednoty bratrské. Tvrdil, že všechna učnost může nakonec vést k záhubě opravdového náboženského citění, a proto si v Jednotě nevážil učených lidí, kteří se octli v rozporu s pravou vírou. Po Lukášově smrti 11. prosince 1528 se postoj církve ke vzdělání bratří změnil a začal být na vzdělanost kladen důraz. Změnil se i postoj bratří navenek: začali vystupovat z pozice ilegální církevní organizace a ze sektářské izolace.

„Vedení jednoty projevovalo souhlas s tím, aby se rozšiřoval počet bratrských škol a aby bratrští studenti odešli na university do ciziny, nebylo však jasno, jak mají bratrské školy sloužit mimo oblast teologickou, když většina správců sborů a škol patřila ke generaci samouků, a jak se může jednota sblížit s intelektuálním světem.“¹³¹

Nutnost důkladné přípravy a průpravy bratrských kněží vysvětluje, proč bratři zaměřili svůj hlavní cíl výchovy a výuky především na svůj kazatelský dorost. „Zárodkem bratrských domů, zřizovaných při sborech jako výchovny kněžských „mláďenců“, byla domácnost řádného správce. Ten byl povinen výchovně pečovat takřka od jejich dětství o mladé hochy, jejich zbožnost a nadání slibovaly další rozvin a pozdější uplatnění v kněžské službě v Jednotě. Bratří touto zvyklostí jen obnovovali původní asi záměr starého církevního ustanovení, ledabylo zachovávaného zejména v pozdním středověku, kdy chlapců, vzatých na faru na výchovu, bývalo zneužíváno jako farských posluhů,

¹²⁹ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 22 – 23

¹³⁰ Janáček, J. Jan Blahoslav. Praha: Svobodné slovo, 1966. 1. vyd., s. 13

¹³¹ Janáček, J. Jan Blahoslav. Praha: Svobodné slovo, 1966. 1. vyd., s. 15

famulů. Tradiční ustanovení změnili Bratří záhy v trvalý výchovný řád, který sloužil vzdělání mladých kněží Jednoty a stal se podnětem i předobrazem pozdější obecné bratrské školy. Už před r. 1500 měla Jednota při některých sborech „domy společného shromáždění učedníků“¹³², hmotně vydržované ze společné chudinské pokladny. Proti možnému vykořisťování mládenců a učedníků správci, kteří by snad propadli „duchu lakomému“, zajišťovali se Bratří visitačními kontrolami domů ze strany Starších. Ti dozírali, aby správce si nepřisvojoval „čeled“, jak byli obecně nazýváni obyvatelé bratrského domu, k vlastnímu prospěchu, aby ji k „pracem nemírně nehnal“, nýbrž naopak aby se o svěřence staral a zaopatřoval je „pohodlím, oděvem, stravou“. Věděli, že podle bratrských zásad se chová nepatřičně ten, kdo „z mozolů čeládky poklady v zemi skládá – i co ten při mládencích vzdělá než reptání, vychladnutí, zhoršení a naposledy vyvrácení?“¹³³

Rozmach bratrských domů předpokládal vydatnější hospodářskou základnu, než jakou představovaly dobrovolné příspěvky. V průběhu 16. století se množí doklady o tom, že šlechta Jednotě napomáhala v činnosti tím způsobem, že osvobozovala bratrské domy a jejich obyvatele od povinností odvádět daně a dávky, rušila povinnost roboty a vojenské služby a propůjčovala jim do užívání polnosti i práva praktikovat řemesla také bez nutnosti organizování v ceších. Bratrské domy se postupně stávaly výrobními společenstvy, které se snažily být hospodářsky soběstačné.

Obrovský vliv na rozvoj školství měl ve skryté podobě také Gutenbergův vynález knihtisku z přelomu let 1447 a 1448. Knihy se staly levnější, prostému lidu dostupnější a již na počátku 16. století byl tisk v českých zemích provozován prakticky. Tiskem byly rozšiřovány informace politické i společenské, ale také zprávy obchodní, pranostiky, kalendáře, jazykové učebnice pro samouky, matematické učebnice, návody pro porodní báby, herbáře, gramatiky, historická díla. Vzdělání se stalo běžnou součástí každodenního života a stalo se základní podmínkou úspěchu všedního dne, nezbytnou existenční podmínkou obchodníků i řemeslníků. Bylo nemyslitelné, aby měšťan neuměl číst, psát a počítat – vždyť potřeboval zakládat obchodní knihy a poznámky o ekonomické prosperitě svojí živnosti – a bez těchto dovedností by nebyl schopen prosperovat.

¹³² Křížová, M. Ideální město v divočině. Misijní projekty Tovaryšstva Ježíšova a obnovené Jednoty bratrské v koloniální Americe. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 58

¹³³ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. 1. vyd. Praha: SPN, 1956, s. 188

Právě této situace využili Čeští bratři i osvícená vrchnost k zakládání škol, v nichž vzdělanost šířili mezi obyčejný lid.

Literárně a pedagogicky významné knihy tiskl Jan Günther, který získal vzdělání v Norimberku, člověk humanisticky vzdělaný, tiskař, jehož dílna pracovala v Prostějově a později v Olomouci. Právě z jeho dílny vyšel „roku 1547 **první dochovaný český slabikář, do něhož stejně jako do latinsko-české verze z roku 1555 byla zařazena Husova abeceda.**“¹³⁴ „Z olomouckého vydání z roku 1558 se nedochoval žádný výtisk, ale text se pravděpodobně shodoval s dalšími Güntherovými vydáními z let 1561 a 1566; kromě nich vyšla knížka z jiných tiskáren do roku 1600 ještě šestnáctkrát. Na přetrvávající oblibu spisu odpověděl v exilu Jan Amos Komenský novým přebásněním distich¹³⁵ (tiskem v Amsterdamu 1662), které je umělečtější než verze Aquilinatova, což brzo rozpoznali ve vlasti, kde Komenského Catonova dvojverší vydal roku 1670 Jan Rosa.“¹³⁶

Vedle počátečních škol byly později budovány i školy latinské, např. v Soběslavi, Přerově, Ivančicích, Mladé Boleslavi či Prostějově. Především českobratrské církvi vděčíme za udržení a šíření českého jazyka a povznesení národní kultury. Práce českobratrských kněží na poli výchovném byla násilně přerušena roku 1620 bitvou na Bílé hoře a následnými politickými důsledky. Tradice vyučování se udržovala v českobratrských řadách zejména v emigrantském prostředí v Německu, na Slovensku, v Uhrách a v Polsku.

Do zhruba poloviny 16. století se v počátečních školách kladl důraz na katechismus a jeho obsahovou stránku. Díky jeho výuce se děti učily číst a psát, zpívaly, s velkou pravděpodobností se učily i základy počtů.

Větší děti se učily základům řemesel, protože Jednota bratrská zpočátku prosazovala ke vzdělání odmítavé stanovisko, teprve od poloviny 16. století její představitelé svůj původní záměr přehodnotili a začali školství a vzdělanost systematicky podporovat.

Pro usnadnění vlastní výuky byly v českobratrských tiskárnách tištěny první učebnice. „**Pozoruhodná pedagogická příručka pro mládence „učednická knížka“** vzniká v třicátých letech 16. století a později několikrát upravovaná v českém i polském znění,

¹³⁴ Kubíček, T. a kol. Vlastivěda moravská – Země a lid – Literární Morava, svazek 11, Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2002. 1. vyd., s. 41

¹³⁵ dvojverší – poznámka autora

¹³⁶ Kubíček, T. a kol. Vlastivěda moravská – Země a lid – Literární Morava, svazek 11, Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2002. 1. vyd., s. 43

dává nahlédnout v obsahovou stránku výuky v bratrských domech a oživuje čtenáři výchovnou intenci netoliko těchto ústavů, nýbrž i celého českobratrství... Od sedmdesátých let pociťovali Bratři naléhavou nutnost zvýšit úroveň praktických kazatelských disciplin ve vyučování mládežníků.¹³⁷

„V dřívějších dobách byly nepochybně základní učebnici pokročilých „učedníků“ Lukášovy **Zprávy kněžské**, a to nejpozději od r. 1527, kdy vyšly v Mladé Boleslavi tiskem. Jejich jádro tvoří sbor bratrských synodních dekretů správních a bohoslužebně agendárních. Vyjadřují veliké mravní nároky, jež Jednota činila na své duchovenstvo. Od jejich průzkumu můžeme si i s hlediska pedagogického mnoho slibovat.“¹³⁸

V českobratrských školách vyššího stupně vládla přísná kázeň. Panoval zde takřka kasárenský život, který se neměnil a na slabší povahy mohl působit až depresivně. Výhodu měli žáci a studenti, kteří ve studiu našli určité zalíbení a díky němu „utíkali“ mimo každodenní realitu. „Výuka byla organizována do nejmenších podrobností od kurování do noci... Se surovou logikou byl promyšlen systém dohlížitelů z řad vyspělejších žáků a vypracována **pevná škola trestních opatření**, zaručující plnění všech pedagogických a organizačních nařízení. Lenožům, darebákům a provinilcům vůbec vyměřoval (Trotzendorf) tresty od obyčejných **peněžitých pokut přes karcer¹³⁹, bití, nošení oslího chomoutu na krku, uvázání k pranýři až ke spaní na holé zemi v chladných klášterních kobkách**. Učit se musel každý, ať chtěl, nebo nechtěl...“¹⁴⁰

„**Cech vychovával člověka městského technicky i mravně**; a poněvadž v městech větší část lidí náležela k stavu řemeslnému, nelze přehlédati morální a sociální vliv toho, když většina společnosti městské jest vázána a vedena tuhou kázní ve výchově cechovní.“¹⁴¹ ... Některé cechy ostatně bratry do svých řad nepřipouštěly výslovně (např. novoměstští hrnčíři roku 1488)¹⁴². „Jestliže cechy často byly nositeli demokratických snah ve městech, neudivuje, že Ferdinand I., trestaje r. 1547 český protihabsburský odboj, viděl se svého stanoviska řemeslnické cechy a Jednotu bratrskou na téže nepřátelské

¹³⁷ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 23

¹³⁸ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 23

¹³⁹ uvěznění žáka ve škole jako trest za hrubší provinění – poznámka autora

¹⁴⁰ Janáček, J. Jan Blahoslav. Praha: Svobodné slovo, 1966. 1. vyd., s. 18

¹⁴¹ Winter, Z. Dějiny řemesel a obchodu v Čechách. Praha: 1906. s. 724

¹⁴² Winter, Z. Dějiny řemesel a obchodu v Čechách. Praha: 1906. s. 686

frontě. Vzal-li tenkrát cechům autonomii, postihl současně Jednotu bratrskou zákazy ještě mnohem bezohlednějšími.¹⁴³

Dobrý žák měl umět po absolvování vyššího studia srozumitelně a běžně číst, psát a zřetelně se vyjadřovat latinsky, případně i řecky. Aby byl tento cíl naplněn, bylo žákům **ukládáno maximální množství učiva a znalosti byly s výjimečnou důsledností kontrolovány a přezkušovány.**

V období humanismu se již ani Čeští bratři nebránili vzdělávání a šíření vzdělanosti mezi svoje řady duchovních i řadových věřících. Bylo jim jasné, že je nutné ukázat veřejnosti v praxi, že se Jednota neuzavírá před světem, není zaostalá, není uzavřenou sektou a že její členové mají pochopení pro soudobé kulturní proudy a vzdělanostní rozvoj. „O rozšíření vědních obzorů Jednota už od let zápasila, pracně, ale poctivě, ve svých vlastních řadách. Ano dialektika tohoto zápasu ji provázela po všechen čas její dějinné cesty.“¹⁴⁴

3.2.1 Přípravka na školu, tzv. školy počáteční

„Jednotě byl dán do vínku dialektický svár mezi „sprostností“ a „užitečností“¹⁴⁵ – ten se pak v každém případě musel projevit v bratrském vychovatelství a školství.

Ranou bratrskou péčí představovala výuka katechismu u dětí, a to v domácnostech i ve sborech. Zde získávaly děti i první zkušenosti se čtením a psaním a tím byl naplňován cíl bratrského čtení a bratrského čtenářství, protože „podrobná znalost Písma nemohla být získána jen výklady kazatelů, nýbrž musila býti zjednána vlastní četbou.“¹⁴⁶

Vzdělávání při sborech bylo zajišťováno „Svolením“ z roku 1464... (v němž – poznámka autora) se Bratři utvrzují v odvaze a přesvědčení, že jejich bratrstvo má právo se vzájemně vzdělávat, i když mu je upírají učitelský úřad církve římské a mistři universitní. Ideál bratrské „sprostnosti“ naléhavě hájí ještě Bratr Lukáš. Ačkoli sám vybojoval v devadesátých letech 15. století vítězství pokrokové velké stránce bratrské, když usilovala o vstup do měst a do života, nepřestal v duchu tábořském doufat v reformaci,

¹⁴³ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 22

¹⁴⁴ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 23

¹⁴⁵ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 26

¹⁴⁶ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 27

*jejímž nositelem bude lid, byť si neškolený, a odmítat nejen vzdělání klášterní, nýbrž i humanistické.*¹⁴⁷

Výrazný rozvoj bratrských škol nastává zejména v 16. století, kdy sám Blahoslav začíná zavrňovat princip starobratrské „sprostnosti“¹⁴⁸ a propaguje „*nové metody pedagogické, zúrodněné znárodnělým reformačním humanismem a jeho novými obzory vědními.*“¹⁴⁹

Nové školy vznikají nejvíce na Moravě – zejména školy počáteční, které jsou stále častěji podporovány vrchností a bylo možno o nich již hovořit jako o školách veřejných.

Školy byly navštěvovány dětmi místními i přespolními, dětmi i jiného vyznání než bratrského. „*Iniciativu má Morava, kde ve dvacetiletí 1560 – 1580 bylo založeno přes dvacet takových škol. V druhé půli tohoto časového úseku dochází k bratrskému školnímu ruchu i v Čechách, kde Jednota zřídila, pokud zatím víme, po roce 1570 čtyři nové školy. Na Moravě přesahuje tento zakladatelský rozmach ještě do let osmdesátých, nápadně však klesá na přelomu 16. a 17. století, a teprve zase Rudolfův Majestát (1609) umožňuje nový rozběh, charakterisovaný již i trochu tápavým hledáním nových školských forem ve spolupráci s ostatním českým protestantismem.*“¹⁵⁰

3.2.2 Základní gymnaziální školství – nižší stupeň

Stále větší vliv na rozvoj školství mají celospolečenské změny, do českých zemí začínají stále výrazněji pronikat vlivy školství z okolních evropských zemí, přichází vliv humanismu a výrazný tlak na dění mají politické snahy místní bratrské šlechty – díky působení a vlivu uvedených faktorů muselo logicky dojít i ke změnám ve školské sféře, protože požadavky kladené na vzdělávání kopírovaly celkový vývoj a potřeby společnosti.

V některých oblastech Bratři usilovali o zřízení školy vyššího typu. Toto se jim povedlo například v Ivančicích. Historické záznamy pak ještě zdůrazňují fakt, že se tak stalo díky síle místního bratrského sboru, který zajistil fungování nejen vyššího typu školy, ale zachoval také provoz bratrského domu, jejímuž obyvatelstvu připisal Blahoslav svoje průkopnická díla pedagogického i literárního charakteru.

¹⁴⁷ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 26

¹⁴⁸ Urbánek, R., Novotný, V. Sborník Blahoslavův. 1. vyd. Přerov: Komenského Obzor, 1923. s. 152 – 185

¹⁴⁹ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 26

¹⁵⁰ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 27

Zikmund Winter uvádí: „o bratrských školách... nedopátráš se snadno, jakého byly stupně. ... Znamenitych škol latinských rázu partikulárního bylo nade vši pohybnost celkem málo.“¹⁵¹ Nadále zůstávají bratrské školy školami „lidovými“, v nichž byl stěžejní cíl kladen na výchovu mravní a společenskou.

Mravní a společenská výchova pramenila z morálních zásad, které měl každý věřící člen Jednoty bratrské dodržovat. Kromě zásad církevních museli věřící udržovat zásady v civilním běžném životě, a to například vyvarovat se provozování neřádných živností (výčepnictví nebo lichva), oddávat se bezbožnému obžerství, smilství, opilství, mamonu, rouhačství a ostatním hříchům odsouzených v základních křesťanských požadavcích. Základ bohobojného chování byl kladen na děti nejprve v rámci rodinné výchovy, škola později tyto znalosti „jen“ prohlubovala a hlouběji dětem a studentům vštěpovala.

3.2.3 Základní gymnaziální školství – vyšší stupeň

Je prokazatelné, že i přes počáteční zcela striktní protivzdělanostní postoje nejvyšších představitelů Jednoty jak v řadách duchovních, tak i u praktikujících věřících, existovalo v řadách příznivců Jednoty hodně studovaných lidí. Také Blahoslav vystupoval za potřebu mít uvnitř církve vzdělané lidi – volal po účasti Bratří na veřejném životě a žádal umožnit běžnému prostému obyvatelstvu možnost vzdělávat se humanistickým směrem nejen na základních stupních školství, na středních školách – gymnáziích, ale i na univerzitách. Podporováno bylo i univerzitní vzdělávání Bratří na zahraničních školách.

3.3 Současné české školství v návaznosti na školství Jednoty bratrské

O tom, že se v současném českém školství objevují prvky z předchozích období, nemůže být sebemenší pochybnost. Každá historická epocha po sobě zanechává stopy, které následně prolínají do dalších historických období. Stejně, jako například právo kopíruje požadavky vládnoucí třídy a kopíruje vývoj a potřeby společnosti, ve školství je tento vývoj obdobný. Obyvatelstvo je vzděláváno takovým způsobem a v takovém

¹⁵¹ Winter, Z. Život a učení na partikulárních školách v Čechách. Praha: 1901. s. 76

rozsahu, který reaguje na požadavky společnosti, na její ekonomické, politické a sociální potřeby.

3.3.1 Ovlivnění současného školství myšlenkami J. A. Komenského v návaznosti na školství Jednoty bratrské

O životě, práci a díle J. A. Komenského bylo napsáno velmi mnoho knih, odborných článků, analýz i vědeckých prací. Dílo Komenského se stalo samostatným vědeckým oborem zvaným „komeniologie“.

Komenský byl svými názory v dané době velmi reformátorský, pokrokový, ale i pro mnoho lidí pobuřující. Věnoval se školské reformě v Anglii, Švédsku, Uhrách, ale i v českých zemích.

Komenský propagoval níže uvedené názory:

- „výuka má probíhat v mateřském jazyce
- vyučovat chlapce i dívky, nedělat rozdíly podle pohlaví dítěte
- nerozlišovat žáky podle bohatství
- výuku podřídít věku dítěte
- výuka má být postupná, názorná, systematická
- v centru pozornosti při výuce je žák¹⁵²
- důraz na tělesnou výchovu
- důraz klade na kázeň, odmítá tělesné tresty za neznalost, ale za porušení kázně je neodmítá.“¹⁵³

¹⁵² „... Nebo jestliže kdo z přirození hloupý jest, ten vedení a cvičení potřebuje, že sám pro zpodilost svou na nic přijíti a v nic třěfiti neumí. Pakli kdo přirození jemného jest, tomu potřeba mnohem víc; protože nezaměstkná-li ono hbité myslí své něčím užitečným, zaměstkná ona sama sebe ledačims neužitečným, škodným, hříšným...“ – in Komenský, J. A. Čítanka Komenského – ze spisu Jana Amose Komenského vybral a úvodem opatřil Karel Wolf Želichovský. Přerov: Radoušek. 2. vyd.

¹⁵³ Jůva, V. et al. Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium. Brno: Paido, 2001. s. 29 – 31 parafrázováno – Jůva, V. jun. et sen. Stručné dějiny pedagogiky. Brno: Paido, 2003. 1. vyd., s. 23 – 25

V díle „Didactica“¹⁵⁴, napsaném původně v českém jazyce, ale vytištěném v latině, stanovuje autor obecné vyučovací zásady:

- „učit se musí od mládí
- povinná školní docházka (*chytří, hloupi, chudí, bohatí*)
- *názorné vyučování*
- *nutnost určitého stupně vzdělání, horlivost*
- *přiměřenost látky k věku*
- *vše převádět do praxe*
- *vyučovat od jednoduššího ke složitějšímu*
- *nutnost stálého opakování*
- *žák má být současně učitelem*
- *vyučování má být zábavné.*¹⁵⁵

Komenský bojuje proti mechanickému učení bez porozumění učené látce, propaguje přístup k bezplatnému vzdělávání. Tyto zásady jsou moderní, pokrokové a aktuální i v dnešních dnech.

Období dospívání rozčlenil do čtyř základních období¹⁵⁶, kterým přizpůsobil způsoby a formy vyučování podle věku vzdělávaného¹⁵⁷:

- dětství (vyučování v rodině)
- chlapectví (základní škola)
- jinošství (gymnázia)
- mladosti (akademie)

- 1) „**od narození do 6 let** – má být dítě **vychováváno doma**. Obsah výuky stanovil v příručce pro rodiče „*Informatorium školy mateřské*“
- 2) **od 6 – 12 let** navštěvují děti školu **obecnou**, která by měla být v každém městě i vesnici. Škola je pro chlapce i dívky. Vyučuje se čtení, psaní, počítání, náboženství, reálie (učení o přírodě a společnosti), zpěv, ruční práce. Vyučování probíhá dvě hodiny dopoledne a dvě hodiny odpoledne.

¹⁵⁴ didaktika – umění umělého vyučování – poznámka autora

¹⁵⁵ http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Amos_Komenský ze dne 19.11.2013

¹⁵⁶ Jůzl, M. Základy pedagogiky. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010. s. 134

¹⁵⁷ Jůva, V. et al. Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium. Brno: Paido 2001. s. 31

- 3) *od 12 – 18 let má mládež navštěvovat školu latinskou, která by měla být v každém městě. Základem vzdělání je sedmero svobodných učení (gramatika, rétorika, dialektika, aritmetika, geometrie, astronomie, múzika), přírodní vědy, zeměpis, dějepis, matematika a jazyky jako latina a řečtina. Komenský ovšem doporučuje i jiný jazyk, aby se každý dorozuměl se svými sousedy (němčina).*
- 4) *od 18 – 24 let slouží ke vzdělávání akademie, která by měla být v každé zemi. Jde o vysokou školu, kde by se studovalo bohosloví, práva nebo medicína. Důležité je i vzdělání náboženské a filozofické. Vysokou školu nazývá akademie, protože univerzity byly katolické, chtěl je tedy odlišit od protestantských.*¹⁵⁸
*„O organizaci českého školství se zmiňuje v díle „O obnovení škol v Čechách“*¹⁵⁹.

Zásadní důraz klade na předškolní vzdělávání a dané téma detailně rozepsal v knize „**Informatorium školy mateřské**“. Psáno bylo čtivou formou a jazykem přístupným a srozumitelným nejširším vrstvám – zejména však matkám a chůvám, které s dětmi trávily hodně času a významným způsobem se podílely na jejich výchově a vzdělávání.

J. A. Komenský při vyučování a výchově aplikoval zásady (principy):

- *„názornosti*
- *systematičnosti a soustavnosti*
- *návaznosti*
- *aktivnosti*
- *trvalosti*
- *přiměřenosti*
- *emocionálnosti*¹⁶⁰
-

Ve výchově spatřuje **tři hlavní cíle**:

- 1) poznat sebe a svět – vzdělání ve vědách, uměních a řemeslech
- 2) ovládnout sebe – výchova mravní
- 3) povznést se k Bohu – výchova náboženská

¹⁵⁸ http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Amos_Komenský ze dne 19. 11. 2013

¹⁵⁹ Říman, J. et al. Malá československá encyklopedie. Svazek III. I – L. Praha: Academia, 1986. 1. vyd., s. 456

¹⁶⁰ Jůzl, M. Základy pedagogiky. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010. s. 139 – 143

„Roku 1641 se rozhodl vyhovět anglickému parlamentu a uskutečnil přednáškové turné po Anglii, během kterého vystoupil i před Královskou akademií věd. Svoje myšlenky sepsal do díla „*Via lucis*“.

Roku 1642 se vypravuje na cestu do Švédska, kam byl pozván, aby zde provedl školskou reformu a napsal pro její uskutečnění učebnice. Vzhledem k tomu, že mezi Komenským a jeho mecenáši došlo k rozporům, učebnice, které žádal napsat sám švédský kancléř, již Komenský nevytvořil.¹⁶¹

V Komenského díle se poprvé v pedagogické literatuře objevuje pojem „*školní rok, školní prázdniny, školní týden*“. Pokud by byl ve třídě větší počet žáků, doporučuje pro učitele pomocníka (ve třídách bývalo 80 – 100 žáků)¹⁶². Komenský zastává názor, že každá třída by měla mít pro výuku svou vlastní třídu, na každý školní rok by měly být příslušné učebnice, a doporučoval, aby si učitelé dělali do učebnic pro svou potřebu příslušné poznámky a postřehy z výuky, případně – jak s učebnicí pracovat.

Žákovi kromě jiného doporučuje vhodnou stravu, střídání práce a odpočinku, upozorňuje na důležitost spánku (8 hodin) a péči o hygienu těla.

„Komenský se odlišoval od předchůdců i tím, že viděl vzdělání v souvislosti s pokrokem obsahu i metody lidského vědění. To směřovalo v jeho díle ke zdokonalení člověka a lidstva.“¹⁶³

Jan Amos Komenský působil jako kněz a biskup Jednoty bratrské. Vzhledem ke své pedagogické praxi a kněžskému povolání hledal souvislosti mezi výchovou, školním vzděláváním a vlivem církve, kterou zastupoval.

„Když měl Komenský vyhmátnouti nejkladnější i nejzákladnější vlastnosti Jednoty v polouřdním dobrozdání o stavu bratrské církve a o možnostech jejího obnovení ve vlasti, neváhal zdůrazniti, že těmito „vnitřními podporami“ byly vesměs bratrské výchovné řády:

¹⁶¹ Vít, Martin. Sociální pedagogika v jezuitském školství a její vliv na současný školský systém. Brno: Institut mezioborových studií, 2012. Bakalářská práce. Vedoucí bakalářské práce Miloslav Jůzl. s. 44

¹⁶² http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Amos_Komenský ze dne 19. 11. 2013

¹⁶³ Polišenský, J. et Pařízek, V. Jan Amos Komenský a jeho odkaz dnešku. Praha: SPN, 1987. 1. vyd., s. 38

„1. **Pilnost a vyučování lidu vůbec i po domích**, takže věděli, čeho se přidrží a jak to drahý klenot jest, učení Boží čisté.

2. **Pobožnost pravá křesťanská, kterouž snažně mezi sebou vzdělávající**, pro ni se Bohu líbili a ochranu jeho zázračnou měli.

3. **Řád a poslušensví společné**, kterýmž sami mezi sebou svázáni byli.

4. **Kázeň, skrze níž řád a poslušensví zdržovali**, rušitele pak jeho z sebe vymítali.“¹⁶⁴

V Kšaftu umírající matky Jednoty bratrské Komenský zdůraznil, že „jednostejný řád“¹⁶⁵, vzájemná pomoc „patří k nejzávažnějším a nejvydařenějším rysům bratrské minulosti.“¹⁶⁶

Vyzdvihoval, že se „bratřím jejich řády osvědčily a že si „zkušéním“ ověřili jejich účinnost. I někdejší výchovu bratrských „mláďenců“ hodnotil Komenský přejně, aby i jen jako předstupeň lepšího rozvinutí pedagogické práce školské: „Pán Bůh nám pomáhej, abychom se cvičením, jakéž posavád bývalo, nechlubili, ale raději na lepší při tom opravdovost mysli.“¹⁶⁷ „V Poradě o nápravě věcí lidských promítl pak Komenský podněty, odvozené z bratrských řádů, do nových souvislostí společenských a do širších vztahů mezinárodních. Nejen jeho smělý všenápravný návrh je jakoby zevšeobecněním některých ústavních a kázeňských obyčejů staré Jednoty, a to ve snaze o racionální rozvrh života a o využití jeho jednotlivých věkových období přísnou disciplinou osobní i kolektivní, aby poslání lidského rodu nebylo zmařeno.“¹⁶⁸

V knize Labyrint světa a ráj srdce (1623) a zvláště ve „Všeobecné poradě o nápravě věcí lidských“ (vyšel pouze zlomek v r. 1670) i v dalších pracích se zabývá rozdílností lidských povah, rozdílností způsobů života. V díle „Didactica magna“ čili „Velká didaktika“ (1632) a „Opera didactica omnia“ (Amsterdam, 1657) navrhl systém demokratické školské soustavy vhodné pro všechny. Tímto dílem předstihl svou dobu, nastínil vývoj lidského myšlení a **antropologickým přístupem a lidstvím, zejména pak tvůrčím pojetím se stal světovým humanistou v oblasti pedagogických věd.**

¹⁶⁴ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 273

¹⁶⁵ Komenský J. A. Kšaft. Brno: 1945. s. 29

¹⁶⁶ Komenský J. A. Kšaft. Brno: 1945. s. 25

¹⁶⁷ Na spis proti Jednotě bratrské od M. Samuele Martinia ohlášení, 1635, in Veškeré spisy J. A. K. XVII, Brno 1912. in Molnár, A., s. 372

¹⁶⁸ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 25

Komenský se zabýval myšlenkou celoživotní výchovy a celoživotního vzdělávání – toto téma se stalo aktuálním zejména ve druhé polovině dvacátého století. Jeho antropologie a lidské pojetí je však určeno spíše budoucím generacím a člověku 21. století...

Po prostudování Komenského díla zjišťujeme, že „*Komenský se svým pojetím člověka natolik přiblížil současnému integrálnímu pojetí člověka i věd o člověku, že musíme konstatovat, že i zde byl naším předchůdcem a učitelem.*“¹⁶⁹

3.3.2 Jezuitské školství základem pedagogické činnosti J. A. Komenského

„*Roku 1599 byl přijat jezuitský školský systém, který patřil ve své době k nejlepším a představoval monopol na poskytování vzdělávání. Vzdělávací systém vytvořený jezuitou nebyl zkostnatělý – přijímal jakékoliv podněty zvenčí, a to i z nekatolického prostředí – podmínkou bylo, že podněty byly kvalitní, životaschopné a novátorské. Úspěšnost tohoto systému uznával i J. A. Komenský.*“¹⁷⁰

Ivana Čornejová při městských oslavách „Barokní jezuitské Klatovy“ na přednášce „Jezuitská pedagogika v dobovém kontextu vzdělávání“ uvádí: „*Vedle jezuitské existovala také Komenského koncepce školství. Oba směry se vzájemně respektovaly: Komenský jezuitské školství studoval, jezuité v pražském Klementinu zase vydávali jeho spisy.*“¹⁷¹

Ještě jednou zdůrazňuji, že „*J. A. Komenský navazoval na jezuitské principy a jezuité také myšlenky a názory Komenského respektovali.*“¹⁷²

Jezuité v rámci svojí pedagogické činnosti podrobovali knihy a učebnice přísné kontrole. Nejvýznačnějším cenzorem z jejich řad byl proslulý páter Koniáš. Karel Havlíček Borovský se vyjádřil k provádění jezuitských knižních cenzur a uvedl: „Českých knížek hubitelé lití: plesnivina, moli, jezoviti“. Tímto výrokem však tomuto církevnímu řádu výrazně ublížil. Při bližším a hlubším prozkoumání této problematiky zjistíme, že jezuité

¹⁶⁹ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 12

¹⁷⁰ <http://phprs1.3zsmr.cz/view.php?cisloslanku=2007120003> in článek „Pobělohorská literatura“, čerpáno dne 26.11.2011

¹⁷¹ <http://www.akstancl.cz/206-barokni-jezuitske-klatovy-potreti.php> čerpáno dne 12.12.2011

¹⁷² Vít, Martin. Sociální pedagogika v jezuitském školství a její vliv na současný školský systém. Brno: Institut mezioborových studií, 2012. Bakalářská práce. Vedoucí bakalářské práce Miloslav Jůzl. s. 44

zachovávali a chránili knihy hodnotné, lidem přínosné – a naopak likvidovali tzv. brakovou a obsahově nepřínosnou literaturu.

Faktem je, že v hledáčku jezuitského zájmu byly také stati psané Janem Amosem Komenským. I přesto, že s některými jeho názory nesouhlasili, jako autora ho nezavrhli plošně, ale díla, která jejich názorům a smýšlení neodporovala, dokonce sami tiskli, propagovali a šířili mezi českou populaci.

4. Odměny a tresty, hodnocení znalostí ve školách Jednoty bratrské

Jezuitská pedagogická praxe se uskutečňovala ve třístupňovém systému. Podobné členění rozlišoval také J. A. Komenský v návaznosti na vzdělanostní úroveň žáků, jejich věk, schopnosti a dovednosti. Výuku však rozčlenil do čtyř šestiletých stupňů podle věku vzdělávaného.

Současné české školství výše uvedené členění víceméně kopíruje a **praktikuje systém čtyř stupňů škol.**

„Právo na vzdělání je v České republice zaručeno zákonem (Školský zákon č. 561/2004 Sb.) – výuka je garantována nejen pro české, ale i pro cizí státní příslušníky, azylanty, zdravotně postižené, příslušníky národnostních menšin... Řešeno je také vzdělání dospělých, celoživotní vzdělávání, gerontopedagogika...“¹⁷³

V každé organizaci, školní nevyjímaje, je potřeba pro zdárný výkon činnosti bezpodmínečně dodržovat určitá pravidla a režim. Pokud by ve školách panovala anarchie a chaos, je nemyslitelné, aby vůbec mohl proces výuky probíhat.

4.1 Odměny a tresty, hodnocení znalostí ve školství Jednoty bratrské z pohledu historie

„Všecky projevy života Bratří, sevřeny rámcem trojího stupně členství v Jednotě, podléhaly pevnému řádu a kázni. Komenský měl v neposlední řadě na mysli právě mravně výchovnou hodnotu bratrského Řádu, když napsal úvodem k jeho vydání jménem Starších své církve: „Nesluší však dopouštět aby, což jednou tak rozšafně spořádáno a svatě s velikým prospěchem užíváno bylo v zapomenutí dáno býti mělo.“¹⁷⁴

Viktor Hájek soustavně doložil ve své práci o kázni v Jednotě bratrské¹⁷⁵, že „jedním z nejcharakterističtějších znaků kázně bratrské jest jakási vzájemnost... U Bratří jednou konal kázeň kněz nad laikem, po druhé laik nad knězem. Mohl konati kázeň senior nad spolusenior, ale stejně mohli ji konati i spolusenioři nad seniorem. Proto nelze na otázku, kdo měl kázeň konati, odpovědětí jedním slovem. Nejsprávnější by snad bylo

¹⁷³ Vít, Martin. Sociální pedagogika v jezuitském školství a její vliv na současný školský systém. Brno: Institut mezioborových studií, 2012. Bakalářská práce. Vedoucí bakalářské práce Miloslav Jůzl. s. 45

¹⁷⁴ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 16

¹⁷⁵ Hájek, V., Kázeň v Jednotě bratrské. Brno: 1934.

řící: *Všichni nade všemi*.¹⁷⁶ Právě u Bratrů můžeme v jejich chování pozorovat prvky demokracie, a to jak v každodenním chování, tak v rámci školní výuky. V rámci českobratrských synodních dekretů byla zabudována ustanovení kanonického práva, důrazně ve svém společenství odmítali jakoukoliv hierarchii.

V Jednotě se vzájemně kázni podřizovali všichni sympatizanti této církve: páni i poddaní, mladí i staří, venkované i měšťané, začínající kněží i senioři.

*„Výchovnost bratrské kázně je patrná na základní a nejobvyklejší její formě; tou bylo osobní napomenutí, postupně zesilované přibíráním kárných instancí vyšších („soudcové sboru“, „obec sboru“, „správce“ či kněz, Starší Jednoty čili senioři (úzká rada), celá Jednota. „Napomenutím“ a „pokáním“, tedy kritikou a sebekritikou Jednota trvale vychovávala své členy k pohotovému mravnímu rozhodování, posilujíc jejich ochotu a vůli odstraňovat chyby a nedostatky a překonávat vše, co narušovalo vpravdě bratrské vztahy mezi lidmi. Světskou feudální vrchnost jako odvolací instanci kázeňskou Bratří důsledně vylučovali. Na rozdíl od římské církve nepřisuzovali vrchnosti právo fyzického trestání „kacířů“, tím méně ius reformandi ve vlastních řadách. Šlechtic, který se stal členem Jednoty, podléhal bratrským řádům stejně závazně jako každý jiný Bratr nebo Sestra. Není nouze o doklady, že Bratří podrobovali ještě hluboko do 16. století svou šlechtu kázni odvážně i tehdy, když se tím zbavovali vlivných ochránců.“*¹⁷⁷

*„... Nárok Bratří být vychovatelským prostředím upíral středověké oficiální církvi učitelský a vzdělavatelský monopol, ano obracel se v první době vůbec proti vyššímu vzdělání, v jiné než církevní nebo vrchnostenské podobě tenkrátě ještě nepoznanému. Bratrský ideologický radikalismus živil svou odmítavou nedůvěrou k jakémukoli vyššímu vzdělání školnímu poznáním, že strana podobojí, čím více jí ubývalo na rozhodnosti, tím ochotněji se vracela k tradičním autoritám a ke scholastické vědě. Universitní učenost, misterská odbornost a intelektualistická prohnanost ztotožňovaly se v očích prvních Bratří se zradou původního husitského programu. Proto volali po „sprostnosti“, kterou v těchto raných dobách viděli ztělesněnu v prostých, školami nedotčených venkovských lidech, ochotných vzít na sebe bez rozumářských a pohodlnostních výhrad „jho Kristovo“ do posledních životních důsledků.“*¹⁷⁸ Tento prvotní odpor Bratří ke vzdělání jako

¹⁷⁶ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 16

¹⁷⁷ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 17

¹⁷⁸ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 25

takovému byl přiživován v rámci názorové úrovně bratrských sborů, ale zejména z jejich „biblické kultury“. Jednota bratrská tedy od samého počátku čelila dvěma zcela odlišným názorům – „sprostností“ a „učeností“, který se zákonitě musel projevit i v její pedagogické a vychovatelské činnosti. Detailněji se tímto dilematem zabýval Rudolf Urbánek. Popsal je ve svých dvou statích, napsaných k 400. výročí narozenin Jana Blahoslava.

Výchovným cílem kázně bylo umožnit každému jednotlivci v dimenzích bratrstva **růst „v podstatných věcech křesťanských“**, tj. ve víře, naději a lásce a jmenované křesťanské zásady rozvíjet do etických důsledků. K dosažení tohoto cíle měla českobratrská církev věřícím „pomáhati (lidem) pedagogickými prostředky „pamatování“, „retování“¹⁷⁹, „napominání“, „vystříhání od zlého“ a „trestání“.¹⁸⁰

Mezi jednotlivými bratrskými kázeňskými stupni a stupni řeholními, stejně jako mezi bratrskými domy a kláštery, bylo možné vysledovat určitou podobnost. „*Takové obdoby však nemohou zastříti základní odlišnost cíle bratrských řádů: platily všem členům Jednoty bez rozdílu, jsouce pokládány za normální a normující pravidla všedního života vůbec, kdežto řeholní požadavky se vztahovaly na menšinovou elitu a jejich theoretická mravní náročnost byla hodnocena jako výjimečná (t. j. nadbytečně záslužná, světecká).*“¹⁸¹

Hodnocení znalostí v českobratrských školách

Již v předchozích kapitolách jsem uváděl, že na žáky českobratrských škol, zejména pak na studenty vyšších stupňů, byly kladeny vysoké nároky co do znalostí a dovedností. Aby bylo dosaženo výchovného a studijního cíle, bylo žákům **ukládáno maximální množství učiva a znalostí byly s výjimečnou důsledností kontrolovány a přezkušovány.**

O systému kontrol vzájemně mezi žáky, z pozice učitelů, starších..., tedy systému kontrol všech všemi – jsem se rozepsal v předchozí kapitole týkající se kázně a pořádku. Tentýž způsob kontroly panoval i v oblasti prověřování školních znalostí.

¹⁷⁹ „Retování značí totěž co záchrana, pomoc a vysvobození. Račte, prosím, nahlédnout do Malého staročeského slovníku. Zdraví Petr Čornej“ – část textu ze soukromé korespondence autora diplomové práce s Prof. PhDr. Petrem Čornejem, DrSc., českým historikem specializujícím se na dějiny pozdního středověku, zvláště husitství, a na historiografii. Zejména na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy vyučuje dějiny. – poznámka autora

¹⁸⁰ Molnár, A. Česko-bratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 20

¹⁸¹ Molnár, A. Česko-bratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 17

Komu se studium a vstřebávání informací nestalo láskou, posláním a životní potřebou, musel být přísností tehdejších škol šokován.

4.2 Odměny a tresty, hodnocení znalostí ve školství J. A. Komenského

*„Nutnost **odměňovat a trestat** můžeme pozorovat nejenom u lidí, ale i v říši zvířat. Každé mládě – zvířecí i lidské – je třeba v průběhu jeho socializace usměrňovat a řídit. Pouze dobrou výchovou je možné dosáhnout toho, aby z jedince vyrostl morálně vyspělý a pro společnost hodnotný jedinec.*

Mnoho odborníků na výchovu se problematikou odměn a trestů zabývalo, zabývá a v každém případě se jí zabývat bude i v budoucnosti. Názory na odměny a tresty se neustále vyvíjejí, a to v důsledku se změnami a vývojem dané společnosti, s pohledem společnosti na jednotlivé události; odměny a tresty úzce souvisejí s morálkou každého z nás, kterou sám vyznává a respektuje.“¹⁸²

*„Jan Amos Komenský **vycházel z hodnocení**, které bývalo v dané době považováno za běžné, to znamená, že používal a hodnotil své žáky v duchu doby, v níž žil: – fyzické tresty byly povoleny; nepropagoval je, ale ani je nezavrhoval.“¹⁸³*

V žádném případě ale žáky „netřídil“ do známkových stupňů nebo kategorií – to odporovalo jeho pedagogickým zásadám.

„Svůj přístup k žákům chápal tak, jako každý rozumný člověk: klidným, vyrovnaným a mírným přístupem s dostatkem vysvětlování, snahou působit vhodným vzorem na vychovávané, to je nejlepší a pro většinu žáků nejvhodnější cesta k tomu, aby na ně bylo působeno pozitivním směrem.

Je nutné, aby vychovávaný nenásilnou formou převzal názory svého vzoru a došlo k názorovému zvnitřnění. Teprve tehdy, kdy převzaté vzory chování vychovávaný považuje za „svoje“, je z psychologického i pedagogického hlediska jasné, že se stane dobrým vzorem pro ostatní.“¹⁸⁴

¹⁸² Vít, Martin. Sociální pedagogika v jezuitském školství a její vliv na současný školský systém. Brno: Institut mezioborových studií, 2012. Bakalářská práce. Vedoucí bakalářské práce Miloslav Jůzl. s. 47

¹⁸³ Vít, Martin. Sociální pedagogika v jezuitském školství a její vliv na současný školský systém. Brno: Institut mezioborových studií, 2012. Bakalářská práce. Vedoucí bakalářské práce Miloslav Jůzl. s. 49

¹⁸⁴ Vít, Martin. Sociální pedagogika v jezuitském školství a její vliv na současný školský systém. Brno: Institut mezioborových studií, 2012. Bakalářská práce. Vedoucí bakalářské práce Miloslav Jůzl. s. 49

Je nutné vyzdvihnout, že všichni ti, kdo se podílejí na výchově a vzdělávání, jsou povinni být vhodným příkladem, aby mohli formovat mladého člověka správným směrem. K výchově je nutno přistupovat s maximální trpělivostí; pedagog musí vždy trpělivě opravovat žákovské chyby, k nimž zákonitě dochází, upozorňováním pak určovat a směřovat bezchybný učební a výchovný směr.

Jan Amos Komenský v díle „Didactica magna“ poukazuje na teorii výuky: „...*teorie určuje cestu při učení, udržuje dobrý směr, radí v obdobích nejistoty. Pouze teorie spolu s praxí jsou schopny dovést žáka ke správnému cíli.*“¹⁸⁵

Ve svých úvahách používá také termín „pres boží“, pod kterým chápe tlak způsobený Osudem, který lidem často přináší utrpení, ale bez něho a bez bolesti člověk nemůže získat zkušenosti, ctnosti a hlubší poznání.

Komenský uvádí, že „...“*pres*“ *sjednocuje, sceluje to, co má snahu se rozložit. Udržuje „presované“ ve správném směru na cestě jeho evoluce. Nutí člověka, aby ze sebe vydal to, co v něm uzrálo; to nejlepší, co v posledním období vývoje v sobě nastřádal, transformoval. Neboť aby naše získávání zkušeností mělo nějaký smysl, musíme toto ovoce našich duchovních činů předat dalším, kteří na ně čekají.*“¹⁸⁶

Důležitost moudrosti Jan Amos Komenský odhalil a skryl do citátu: „**Člověk vzdělaný se pozná po činech.**“

Vzdělaného člověka si představoval ne jako člověka vzdělaného intelektuálně, ale vzdělaného duchovně. Studium by mělo a musí pomáhat při hledání Boha. Vzdělaný Duch v člověku se promítá do jeho každodenní činnosti, ten pak pracuje podle svých schopností a společenských potřeb. Jeho práce pro společnost se pozná i podle vzhledu člověka – čistý, upravený, jeho práce je směřována do budoucnosti. Pouze na každém člověku záleží, kolik času a úsilí věnuje tomu, aby se stal drahokamem opracovaným vzděláváním ducha a ušlechtilosti.

¹⁸⁵ Aksamítová Jana, Nová Akropolis – Zrcadlo kultury č. 5, článek Jan Amos Komenský – Labyrint života Jana Amose Komenského [online].[cit. 2012-09-30]. Dostupné z: <http://www.akropolis.cz/default.asp?page=document&4=10000661> čerpáno dne 17.12.2013

¹⁸⁶ Aksamítová Jana, Nová Akropolis – Zrcadlo kultury č. 5, článek Jan Amos Komenský – Labyrint života Jana Amose Komenského [online].[cit. 2012-09-30]. Dostupné z: <http://www.akropolis.cz/default.asp?page=document&4=10000661> čerpáno dne 17.12.2013

4.3 Odměny a tresty, hodnocení znalostí v současném školství, opora v zákonech

O právech dětí se hovoří takřka denně a ve vyspělých společnostech mají svou oporu v zákonech. Na pedagogy a pomocný pedagogický personál se však v tomto směru trvale zapomíná.

Z médií jsme informováni (v posledním období velmi často) o nevhodném, šikanózním, nepřátelském a brutálním chování dětí a mládeže mezi sebou navzájem. Toto žákovské chování se však také přesouvá vůči dospělým. Žáci o svých právech vědí a jsou si vědomi faktu, že zákon jejich práva „chrání“ už jenom tím, že bývají vzhledem ke svému nízkému věku trestně nepostižitelní. Učitel je tedy v takové situaci v nevýhodě – pokud žáka na jeho nevhodné chování upozorní, často se setkává s jeho nevybíravou reakcí. Výjimkou nejsou ani fyzické útoky na učitele nebo vychovatele.

Žákovské útoky na pedagogy mohou být cílené. Žáci je též mohou úmyslně vyvolávat třeba jenom proto, aby z těchto „akcí“ tajně pořídili záběry, které pak pro pobavení zveřejňují prostřednictvím sociálních sítí. Hlavními hrdiny se stávají právě šikanující aktéři podobných školních „zábav“ a pro další se stávají „vzory“. Kam spěje společnost, která dovolí žákovi šikanovat učitele?

Policejní vyšetřování a řešení problematiky šikany je sice záležitost velmi záslužná, ale dnešní právní vědomí mládeže je na patřičné úrovni, takže oběma stranám – policii i aktérům šikany – je naprosto jasné, že nepravosti budou pouze odloženy nebo netrestány z důvodu trestní nepostižitelnosti přestupců. Jedno staré anglické přísloví říká:

„Je-li někdo dost starý na to, aby kradl, je také dost starý na to, aby visel.“

Z výše uvedeného přísloví je patrný můj postoj k uvedené problematice.

Souběžně s tímto studiem se připravuji také na povolání pedagoga pro druhý stupeň základní školy – a upřímně prohlašuji, že bych se nechtěl stát terčem žákovské šikany. Je možné, že právě v důsledku přípravy na toto konkrétní povolání chápu problematiku žákovské šikany a šikany žáků na učitelích ještě citlivěji. S touto situací však musím počítat vzhledem k tomu, že sociálně patologické jevy se začínají projevat zejména u dospívající mládeže, a to v míře větší, než bychom chtěli.

Rozumně smýšlející lidé se v anketách staví na obranu šikanovaných pedagogů. Žádají učitelskou ochranu v zákoně a větší šíři pedagogických kompetencí v oblasti trestních postihů vůči žákům. Zamysleme se nad právy a postavením učitelů v minulosti!

Nejvýznamnější a nejdůležitější „instituci“ zodpovědnou za chování dětí spatřuji v rodině. Jestliže nebude v rodinách dětem poskytován dobrý výchovný vzor a jeho chování nebude usměrňováno vhodným a přiměřeným příkladem, pak z mého pohledu není možné, aby institut rodiny byl nahrazen žákovými vrstevníky, případně aby byla tíže výchovy přenášena na školu a mimoškolní organizace.

S problémem výchovy a výchovných postupů, odměn, trestů uplatňovaných na dětech a vůči nim, se setkáváme po celou dobu existence civilizovaného lidstva. Tato problematika byla živá již za dob Konfucia (552/551 př. n. l. – 479 př. n. l.) a řešili ji nejen nejvýznamnější řečtí a římské filozofové. O výchově se zmiňuje i Bible, v níž je uvedeno: „Kdo šetří svou hůl, nenávidí svého syna, kdežto kdo jej miluje, trestá ho včas.“ nebo „Trestej syna, dokud je naděje, a nechtěj mu přivodit smrt!“ nebo „Nabiješ mu holí a jeho život vysvobodíš od podsvětí.“ Problematika výchovy je stále živá a přetrvává do současnosti.

Současné zákony povolují vůči žákům následující formy trestů a odměn:

- a) „*napomenutí třídního učitele*
- b) *důtku třídního učitele*
- c) *důtku ředitele školy*“¹⁸⁷

Pochvaly a jiná ocenění žáků, stejně jako ukládání napomenutí a důtek, mají svoje určená pravidla – jsou nedílnou součástí školního řádu¹⁸⁸. Nejenom o udělení pochvaly nebo jiného ocenění, ale také o napomenutí žáka či o důvodech udělení důtky musí být **prokazatelným způsobem informováni** kromě žáka také jeho **zákonní zástupci**.

Všechna ocenění nebo napomenutí musí být zaznamenána do školních dokumentů. Pochvaly jsou kromě zápisu ve školní dokumentaci uváděny také do pololetních a výročních vysvědčení.

Je pouze v pravomoci třídního učitele, zda žákovi udělí napomenutí nebo důtku. Pokud se tak stane, je povinností učitele svoje rozhodnutí oznámit řediteli školy.

¹⁸⁷ Vyhláška o základním vzdělávání č. 18/2005 Sb.

¹⁸⁸ Vyhláška o základním vzdělávání č. 18/2005 Sb.

Při závažném porušení školního řádu uděluje ředitel školy na návrh třídního učitele důtku ředitele školy. Je však nutné žákovský prohřešek předem projednat při jednání školní pedagogické rady.

V průběhu školní docházky jsou žáci hodnoceni nejenom v oblasti znalostí, ale také v chování. **Znalosti jsou hodnoceny v pěti stupních, chování třemi stupni:**

1 – velmi dobré, 2 – uspokojivé, 3 – neuspokojivé.

Také chování žáka je zaznamenáváno na každém pololetním a výročním vysvědčení podle českých norem a zákonů.

Vyhláška uvádí následující prohřešky žáků: „*neomluvené hodiny, podvod v žákovské knížce, nepovolené opuštění školy, opakované nevhodné chování ke spolužákům, šikana nebo její projevy, krádež, závažné úmyslné poškození zařízení školy, vulgární vyjadřování k pracovníkům školy, násilné chování ke spolužákům nebo pracovníkům školy.*“¹⁸⁹ Závažné prohřešky je „*třídní učitel povinen okamžitě hlásit řediteli školy a seznamovat ho s průběhem jejich vyšetřování a návrhem udělení výchovného opatření.*“¹⁹⁰

„*Zájmy dítěte jsou chráněny nejen v rámci České republiky, ale také mezinárodně – smlouvami, úmluvami, nařízeními a vyhláškami*“¹⁹¹ (např. Úmluva o právech dítěte č. 104/1991 Sb.). Pokud jsou tyto normy „*normami Evropské unie nebo mezinárodními smlouvami – a Česká republika je ratifikovala, stávají se pro naši zem závaznými a mají vyšší právní sílu. V praxi to znamená, že jsou právně nadřazené místním, tedy českým zákonům.*“¹⁹²

¹⁸⁹ Vyhláška o základním vzdělávání č. 18/2005 Sb.

¹⁹⁰ Vyhláška o základním vzdělávání č. 18/2005 Sb.

¹⁹¹ Vít, Martin. Sociální pedagogika v jezuitském školství a její vliv na současný školský systém. Brno: Institut mezioborových studií, 2012. Bakalářská práce. Vedoucí bakalářské práce Miloslav Jůzl. s. 52

¹⁹² Vít, Martin. Sociální pedagogika v jezuitském školství a její vliv na současný školský systém. Brno: Institut mezioborových studií, 2012. Bakalářská práce. Vedoucí bakalářské práce Miloslav Jůzl. s. 52

5. Hygienické podmínky ve třídách Jednoty bratrské

Nad hygienickými standardy středověku, kdy splašky volně protékaly ulicemi nebo bylo naprosto normální jejich vylévání do uličních prostor přímo z domovních oken a nikdo se nad takovým chováním nebo stavem nepozastavoval – bychom v současnosti nevěřicně pokyvovali hlavami a hovořili o stavu a jednání velmi pobuřujícím a zarážejícím.

V každém kolektivu, tedy i třídním, je nutné pro jeho zdárný chod udržovat určité chování a meze, kterými je zabezpečován jakýsi hygienický standard. Hygiena a pohledy na ni se v průběhu historie měnily a v současné době je pod pojmem „hygienické podmínky“ jistě chápáno mnohem širší spektrum nástrojů a opatření než v předchozích obdobích.

5.1 Školní třída v českobratrské škole v minulosti

Českobratrské školy bývaly zakládány většinou na vesnicích nebo v malých městech z podnětu Jednoty, ale pokud obec spadala pod správu osvětleného majitele, pak se mezi zakladateli objevovali i majitelé přilehlých panství. Ti totiž zjistili, že je nutné mít vzdělané poddané, znalé řemesla, kteří ovládají základy čtení a psaní a jen takový poddaný může být svojí vrchnosti užitečný. Je mnohem potřebnější a je schopen být více nápomocný při organizačních záležitostech i v praktickém každodenním životě.

Z materiálů, které jsem prostudoval, jsem nabyl dojmu, že českobratrské školy byly malé, protože vznikaly v malých vesničkách nebo menších městech. Často sami Bratři bojovali za to, aby školu navštěvovalo více dětí, které však většinou bývaly využívány neosvětlenou vrchností pro pracovní účely.

Například za naplnění záhorovické školní budovy žáky bojoval krátce před svou smrtí Jan Blahoslav slovy: *„Jakáž pak v Záhorovicích znamenitá jest škola! **Bývalo tě v ní někdy asi půl druhého žáka.** Sud' ducha bezbožníka, jekt' opatruje poddané své i jejich dítky! Bojí se, aby z nich snad učení lidé nebyli, i raději chce z nich míti telata. Toť sluší na křesťanského pána? Posud', jak jest laskav na učení Boží i světská potřebná umění a jak obého svým poddaným přeje! Pohled', kdyby seč mohl býti člověk ten, co by činil? Ale*

*řikají vůbec: Dobřet', prý, Pán Bůh nedal svini rohu.*¹⁹³ Jak je možno vystopovat z doborých dokumentů, měla tato plamenná řeč správný účinek a na jejím základě povolil v červenci 1582 pan Burian Tetour Bratřím v Záhorovicích zřízení školy.

Je naprosto jasné, že Čeští bratři měli v tehdejší společnosti výrazně horší postavení než jezuité. Jezuité podnikali vnitřní misionářskou činnost výrazně s výraznou finanční i duchovní podporou španělské královské koruny; podporováni byli také ze strany papeže. Na opačném pólu bylo postavení Českých bratrů: byli dlouho na okraji společnosti, královskými dekrety byli jako církevní organizace zakázáni a pronásledováni, mnoho praktikujících rodin bylo nuceno odejít do exilu, aby si zachránili holé životy. Po umožnění a povolení praktikovat českobratrské myšlenky královským výnosem se i poté Bratřím velmi těžce navazovalo na předchozí nepříznivé období a změny ve společnosti těžce prosazovali...

Pokud srovnáme obě církve co do podmínek rozvoje své pedagogické, výchovné a sociální činnosti – pak porovnáváme nesrovnatelné.

Doklady v historických análech o počtech žáků v českobratrských školách jsou velmi strohé. Z tohoto důvodu jsem se s písemným dotazem obrátil na archeologa pana Zdeňka S., který provádí výzkum českobratrské školy objevené roku 2012 v Přerově – prozkoumávaný objekt se nachází v těsné blízkosti dodnes stojícího kostela sv. Marka.

Zmíněný archeolog na mou prosbu nereagoval, nicméně v Přerovském deníku jsem se dočetl, že základy českobratrské školy byly objeveny v místech asanované sokolovny, a to v hloubce přibližně metr dvacet pod úrovní současných stávajících komunikací.

Archeolog pro místní tisk uvádí: *„Našli jsme povrch snížených korun obvodových zdí bratrské školy, která, jak se domníváme, po vyhnání členů jednoty přestala sloužit svému původnímu účelu a byla využívána zřejmě jako objekt fary. Podařilo se nám nalézt také tři stříbrné mince, které datují dobu zániku objektu. Ten nastal jednoznačně po třicetileté válce, jak dokládá i objev těchto mincí. Pocházejí z let 1669, 1674 a 1680. Z toho lze usuzovat, že k zániku školy došlo někdy v osmdesátých nebo devadesátých letech 17. století. Pro nás archeology je velkým štěstím, že nedošlo k většímu zásahu nebo úplnému odstranění základů bratrské školy...*

¹⁹³ Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. Praha: SPN, 1956. 1. vyd., s. 36

Odkryli jsme severní část budovy, severozápadní nároží, je nádherně vidět i část západní obvodové zdi s jedním vstupem. Bohužel na východní straně je objekt porušený novou zástavbou. Máme tedy vstupní místnost, chodbu a na ni navazující místnosti. Teprve po konzultaci s kolegy komeniologů a specialisty na působení Jednoty bratrské v českých zemích budeme moci říci, zda se v sousedství vstupního koridoru nacházela třeba učebna, kde učitelé podávali svůj výklad. Třeba i samotný Komenský.¹⁹⁴

5.2 Školní třída v jezuitské škole v minulosti

Hygienické podmínky v jezuitských školách se nám mohou matně vybavit, pokud si vzpomeneme na filmovou adaptaci románu Aloise Jiráska F. L. Věk. Zde je možno vidět oddělení učebních prostor od míst určených pro ubytování, stravování, ostatní žákovské aktivity a ostatní potřeby řádu.

Za vším tímto komfortem – v porovnání s českobratrskými školami – stojí, jak jinak, finanční prostředky. Již dříve jsem se zmiňoval, že Tovaryšstvo Ježíšovo bylo výrazně podporováno finančními dotacemi plynoucími nejen od španělské královské koruny, ale také dotacemi papeže.

Velmi mile mne překvapila zjištěná skutečnost, jakým způsobem řešili a jaký důraz kladli jezuité na zajištění světelných a hygienických podmínek ve svých třídách. Ani by mne nenapadlo, že v době, kdy se o hygienu příliš nedbalo, budou klást důraz, aby venkovní přirozené světlo dopadalo z žákovy levé strany, aby se zabránilo stínění rukou při psaní. Důraz byl také kladen na limity hlučnosti přilehlé ulice, případně zajišťovali zklidnění venkovního provozu (pokrývání kamenné dlažby slámou apod.) nebo byly školní třídy umístěny do vnitřních traktů kolejních budov, kde byl venkovní klid zajištěn. Zajímavý je také fakt, že sledovali vnitřní teplotní pohodu ve třídách – to vše před několika sty lety!!!

V nižších školách, tedy gymnáziích, bylo zapotřebí disponovat pěti až šesti třídami a mít k dispozici sál pro předvádění školního divadla a školní deklamace. Co se týká množství studentů, toto můžeme srovnávat s dnešním středně velkým gymnáziem.

¹⁹⁴ http://prerovsky.denik.cz/zpravy_region/komensky-vylepsi-prerovu-povest-tvrdi-archeolog-zdenek-schenk-20120813.html čerpáno dne 12.2.2014

Jednu třídu navštěvovalo cca 80 – 120 žáků.

Fungování jezuitského řádu, klasický denní režim i výuka – vše bylo řízeno směrnicemi a předpisy. Hlavní opatření stanovoval papežský Řím. Byla však detailněji rozepisována jednotlivými gymnázii přímo pro vlastní potřebu.

Každou třídu měl na starosti jezuitský učitel. Svou práci vykonával zdarma; životní potřeby mu zajišťoval řád.

Stejně jako v českobratrských školách, také v jezuitských školách vládla mezi žáky a studenty výrazná soutěživost, rivalita, přezkušování byli „všichni všemi“, tzn. mezi žáky vzájemně i ze strany učitelů. V jedné třídě se učily děti z různých společenských vrstev.

5.3 Škola v současnosti

Hygienické podmínky v současnosti upravuje Vyhláška č. 410/2000 Sb. o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých a její změny jsou uveřejněny v zákoně č. 343/2009 Sb. K těmto změnám došlo na základě dohody mezi Ministerstvem zdravotnictví, Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstvem práce a sociálních věcí.

Vyhláška určuje požadavky pro vybavení prostor, jejich plošné podmínky, zajištění provozu, osvětlení, větrání, vytápění, mikroklimatické podmínky... Dále stanovuje úklidové normy, zásobování vodou, detailně určuje požadavky pro zařízení školního stravování, zařízení sociálně výchovné činnosti a podmínky, v nichž fungují zařízení pro děti, které vyžadují okamžitou pomoc. Vyhláška pamatuje také na živnostenskou činnost zabývající se péčí o děti do tří let věku a pro provoz mimoškolních (volnočasových) aktivit a vzdělávání.

Ve výše uvedených nařízeních jsou detailně vysvětleny základní pojmy: „např. dítě předškolního věku, zdravotní postižení, dlouhodobý/krátkodobý pobyt ve vnitřním prostoru“¹⁹⁵.

¹⁹⁵ § 2 odst. d) „*dlouhodobým pobytem* (se rozumí – poznámka autora) *pobyt ve vnitřním prostoru nebo jeho funkčně vymezené části, který trvá v průběhu jednoho dne 4 hodiny a déle a opakuje se při trvalém užívání budovy více než jednou týdně; za dlouhodobý pobyt se považuje i pravidelné střídání krátkodobého pobytu v různých vnitřních prostorech tak, že celková doba pobytu v nich má trvalý charakter.*“ in Vyhláška č. 410/2000 Sb. o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých a změnách uveřejněných v zákoně č. 343/2009 Sb. § 2 odst. e) „*krátkodobým pobytem*“ (se rozumí – poznámka autora) „*pobyt v místnosti během jednoho*

Ve stejné vyhlášce je řešena také problematika oplocení pozemku, který je využíván pro pohyb dětí. Vyhláška pak určuje na jedno dítě minimální plochu 4m².

V § 4 odst. 2 je řešen prostor v učebnách pro jednoho žáka (plocha 1,65 m²). Vyhláška pamatuje také na problematiku učeben jazykových, počítačových a dalších. Prostorové požadavky jsou odlišné podle jednotlivých školních stupňů a dále podle žákovských potřeb. Například žák se speciálními potřebami má stanoven větší plošný potřebný prostor, a to 2,3 m².

Je až překvapující, do jakých detailů vyhláška zachází: řeší například použití matných a světlých podlahových krytin (z důvodů prosvětlení tříd a současně údržby), vybavenost školních šaten, jejich odvětrávání a osvětlení; dále je řešena vybavenost školy počty toalet a umyvadel s tekoucí pitnou vodou, kdy teplá voda nesmí překročit teplotu 45 °C.

V příloze č. 2 zmiňované vyhlášky se klade důraz na vybavení učeben vhodným ergonomicky řešeným nábytkem, jehož povrch musí být matný. Dále je zde uvedena podmínka minimální vzdálenosti 2 m mezi přední hranou žákovské lavice a tabulí.

Zajištění vhodných hygienických a mikroklimatických podmínek je velmi přísně kontrolováno.

Pokud má výuka probíhat kvalitně, je nutná dobrá odborná úroveň vyučujícího, jeho lidské hodnoty a znalosti. Podstatná je také fyzická a psychická vyrovnanost žáka. Je jisté, že vhodné podmínky v průběhu vyučovacího procesu napomáhají žákům lépe se koncentrovat, snáze vnímat nové učivo a rychleji si je zapamatovat. Získané poznatky jsou na kvalitativně vyšší úrovni, a proto jsou lépe vštípeny a fixovány na delší dobu.

II PRAKTICKÁ ČÁST

6. Rozhovory se členy řádu Jednoty bratrské

V Projektu diplomové práce bylo v rámci její praktické části plánováno uskutečnění čtyř rozhovorů s představiteli Jednoty bratrské.

Ve snaze uskutečnit rozhovory jsem oslovil 27 aktivních sborů Jednoty bratrské ve dvaceti sedmi různých městech. Ze 27 oslovených odpovědělo pouze 7 představitelů Jednoty.

Ze sedmi odpovědí jsem se pokusil navázat kontakt s panem MS, který mi nabídl svoje telefonní číslo. Při mojí snaze navázat s ním telefonickou spoluprací mi však již telefon nezvedal. Nereagoval ani na moji písemnou žádost o kontakt prostřednictvím sociální sítě Skype nebo prostřednictvím e-mailové adresy.

Pan BČ byl ochoten uskutečnit rozhovor prostřednictvím sítě Skype. Vyžádal si moje kontakty, které jsem mu opětovně zaslal. Od té doby na moje prosby o uskutečnění rozhovoru nereagoval.

Dalším osloveným byl pan DD, který mi poskytl svoje telefonní číslo s upozorněním, „že je to pod jeho úroveň, aby hledal informace za mne, když existují knihovny a internet“. Je zcela evidentní, že mnou zasláné otázky, které bych mu v rozhovoru pokládal, ani nečetl.

Čtvrtý oslovený JH mne odkázal na publikaci Církevní řády a kongregace v českých zemích¹⁹⁶ s tím, že „jsem se ho dotkl, že nikdy k žádnému řádu nepatřil, a že mám bludné představy a zpracování diplomové práce na dané téma je pro mne příliš velké sousto.“ Jakoukoliv spolupráci důrazně odmítl.

Pátý oslovený TR byl zpočátku ochoten uskutečnit rozhovor v Praze. Žádal jsem ho o rozhovor prostřednictvím sociální sítě Skype, a to z časových důvodů (studuji souběžně dvě vysoké školy v magisterském studijním programu). Mojí žádosti vyhověl „oklikou“ – a zaslal mi kontakt na svého kolegu v nedalekých Ivančicích.

Do Ivančic směřovala moje žádost o uskutečnění rozhovoru celkem třikrát. Bratr TM se mi telefonicky nabídl, že stručné odpovědi na otázky dokonce vypracuje v písemné podobě. Tuto informaci jsem dostal před Vánocemi, avšak do dnešního dne žádná odpověď nepřišla.

¹⁹⁶ zde o Jednotě bratrské není ani zmínka – poznámka autora

Další z oslovených, Bratr JK přistupoval k mojí žádosti o uskutečnění rozhovoru aktivně a ochotně. Měl na mě nejrůznější dotazy týkající se studia, osobních hodnot, vyznání apod., na které jsem mu odpověděl v nejlepší možné míře. Nabídl vypracování svých odpovědí v písemné podobě prostřednictvím e-mailu. Do dnešního dne jsem však žádnou odpověď neobdržel.

Mezi oslovené jsem zařadil i farářku a psycholožku VK s žádostí o další kontakty a pomoc při uskutečňování rozhovorů – do dnešního dne jsem se žádné odpovědi nedočkal.

Při snaze blíže zjistit, jak vypadala českobratrská škola, jaké bylo rozmístění učeben, jejich rozměry, světelné podmínky... jsem oslovil archeologa ZS, který v posledních letech vykonává výzkum českobratrské školy v Přerově. Přesto, že potvrdil doručení mého oslovovacího e-mailového dopisu, který četl krátce po jeho obdržení, již několik měsíců marně čekám na archeologovu jakoukoliv odezvu.

7. Vyhodnocení výzkumu – činnost řádu Jednoty bratrské v současnosti

Výzkum v řadách členů Jednoty bratrské nebylo možno uskutečnit z výše popsaných důvodů – viz kapitola 6. I přes uvedené problémy, které při psaní diplomové práce nastaly, jsem se pokusil o získání informací k níže uvedeným podkapitolám.

7.1 Kulturní a misionářská činnost

Obecně můžeme misionářskou činnost jakékoliv církve nebo církevního řádu členit na misionářskou činnost vnitřní a vnější. Nejjednodušeji bych tyto pojmy vysvětlil následovně: **vnitřní misionářská činnost** představuje působení v rámci lokality, v níž má řád svoje „hlavní sídlo“ – **vnější** pak představuje působení členů řádu vyslaných do zahraničních oblastí právě vůdčími představiteli daného církevního uskupení.

Na příkladu jezuitů blíže přiblížím rozdíly mezi vnitřní a vnější misionářskou činností: v rámci celosvětového církevního společenství spadá Tovaryšstvo Ježíšovo pod působení Vatikánu. Pro snadnější organizování a řízení je pak společenství členěno do jednotlivých provincií, které bychom si mohli představit tak, že kopírují příslušné státy, v nichž působí. Logicky vyplývá, že čeští jezuité spadají pod řízení české provincie sídlící v Praze.

Jestliže kněz působí v rámci České republiky, pak může působit v různých městech – zde mají jezuité vybudovány svoje řádové domy – v tomto případě **pak vykonává misii vnitřní**. Je sice „nepřímo“ řízen Vatikánem, ale bezprostředně svým provinciálem z Prahy.

Podařilo se mi uskutečnit rozhovor se členem Tovaryšstva – příslušníkem české provincie, který působil ve Skotsku. O činnosti tohoto kněze pak **můžeme hovořit jako o misionářské činnosti vnější**.

Misionářská činnost Jednoty bratrské

Jednota bratrská praktikuje svou činnost po celém světě, a to ve čtyřech regionech:

- „africký region má 70 % členské základny *Unitas Fratrum*
- karibský region má 21 % členské základny *Unitas Fratrum*
- americký region má 6 % členské základny *Unitas Fratrum*
- evropský region má 3 % členské základny *Unitas Fratrum*.¹⁹⁷

V celosvětové šíři se člení Jednota bratrská do 21 samosprávných provincií, 6 misijních provincií a 13 misijních oblastí.

„Stručný přehled současné členské základny světové Jednoty bratrské vypadá takto (Obrázek č. 5):

Provincie:

Evropská kontinentální provincie

Velká Británie

Americká severní provincie

Americká jižní provincie

Česká provincie

Aljaška

Východní Karibik

Honduras

Jamajka

Malawi

Nikaragua

Jižní Afrika

Surinam

Tanzanie Rukwa

Tanzanie jižní

Tanzanie jihozápadní

Tanzanie západní

Tanzanie severní

Tanzanie Jezero Tanganyika

Kostarika

Kongo

Misijní provincie:

Zambie

Tanzanie východní

Labrador

Guyana

Česká republika – Ochránovský seniorát

Honduras

¹⁹⁷ http://www.jbcr.info/index.php?option=com_content&view=article&id=100&Itemid=125, čerpáno dne 12.2.2014

Misijní oblasti:

<i>Peru</i>	<i>Kuba</i>	<i>Burundi</i>
<i>Rwanda</i>	<i>Uganda</i>	<i>Belize</i>
<i>Francouzská Guyana</i>	<i>Zanzibar</i>	<i>Sierra Leone</i>
<i>Garifuna</i>	<i>Haiti</i>	<i>Keňa</i>
<i>Jižní Asie</i> ¹⁹⁸		

7.2 Humanitní a sociální činnost

Aktivity Jednoty bratrské kopírují a reagují na požadavky společnosti, interakují její sociální, kulturní a celospolečenské potřeby. V průřezu aktivit se širokospektrálně zaměřují na obyvatelstvo od nejtútlejšího věku až po stáří.

Představitelé a věřící rozvíjejí aktivity zaměřené na zájmy předškolních a školních dětí a mládeže – zde se zaměřují zejména na volnočasové aktivity. Pozornost je věnována maminkám na mateřské dovolené, rodinám, handicapovaným občanům i seniorům. Činnost uskutečňují buď v rámci jednotlivých sborů, případně formou samostatných neziskových organizací.

Mateřská a dětská centra se zaměřují na pomoc rodičům v oblasti poradenství a osvětové činnosti uskutečňováním seminářů, besed a poradenství na nejrůznější témata vztahující se k rodině, výchově dětí, dětské vývojové psychologii..., poskytují přátelské prostředí rodičům i jejich dětem.

Promládežnická práce představuje výkon vhodných volnočasových aktivit, osvětovou činnost – protidrogová osvěta, zdravotnictví, příprava na partnerství a rodičovství, kulturní a sportovní vyžití, klubová činnost. Důraz je kladen na budování a utváření dobrých mezilidských vztahů, upevňování zdravých etických a morálních hodnot, ale také preventivní činnosti v oblasti závislostí či sociálně patologických jevů.

Představitelé Jednoty bratrské si uvědomují, že struktura populace se ze sociologického pohledu výrazně mění a společnost „stárne“. Z tohoto důvodu Bratři svoje aktivity směřují také k lidem zdravotně postiženým a k seniorům. Seniory je nutné vnímat jako součást

¹⁹⁸ http://www.jbcr.info/index.php?option=com_content&view=article&id=100&Itemid=125, čerpáno dne 12.2.2014

společnosti, nestavět je na její okraj. Jsou to lidé, kterých je potřeba si vážít, ctít je, ale také jim věnovat náležitou pozornost a péči, kterou zejména ze zdravotních důvodů potřebují. Aktivity směřované k této skupině obyvatelstva jsou v praxi uskutečňovány v klubech zřizovaných při jednotlivých sborech.

7.3 Školská a vzdělávací činnost

I přesto, že v úplných začátcích představitelé Jednoty bratrské vzdělanost kladli do pozadí a upřednostňovali pozici víry, podařilo se Lukáši Pražskému tento zpátečnický názor mezi souvěrci přehodnotit a změnit. Díky jeho vlivu se začala vzdělanost šířit nejen mezi členy Jednoty, ale oni sami se stali aktivními činiteli, kteří vzdělanost šířili a podporovali ve svém nejbližším působišti, například zakládáním škol a aktivní výukou dětí a mládeže z nejbližšího okolí.

Na historické tradice navazuje i současná Jednota bratrská. Bezprostředně po pádu totality byla otevřena z popudu Bratří mateřská a základní škola v Liberci. Stalo se tak po více než třisetleté odmlce a politickými důvody vynucené nečinnosti. V průběhu dalších let škol a školských zařízení přibývá.

V návaznosti na schválený zákon o majetkovém vyrovnání mezi státem a církvemi je představitelům Jednoty bratrské naprosto jasné, že je nutné počítat s výraznými nadcházejícími změnami. Odloučením od státu na sebe církve přebírají zodpovědnost, kterou dříve neznaly: kvalitně a moudře hospodařit se svěřenými majetky a finančními prostředky. Důležité je také, aby se staly finančně soběstačnými – a tento ekonomický požadavek s sebou přináší řadu dalších úkolů: zakládáním společností, nadací a dalších organizací lze pak dosáhnout vytyčených cílů, které se v konečném důsledku promítnou do práce každého jednotlivého sboru a dostanou se ke každému jednotlivému příjemci těchto sociálně-výchovných a pedagogických aktivit.

7.4 Výsledky zjištěné v průběhu rozhovorů – shrnutí

Vzhledem k tomu, že ze strany oslovených členů Jednoty bratrské nebyla projevena sebemenší ochota uskutečnit rozhovory – viz kapitola 6, nemohl jsem provést analýzu „získaných“ informací.

Jediná otázka, která mne při úvahách na toto téma napadá, je, že by snad i nadále „převládaly“ mezi členy této církevní organizace strach a obavy, tak, jak měli vkořeněné z předchozího historického vývoje, kdy byli jako Jednota postaveni na okraj společnosti a členové byli pronásledováni? Přechází nebo nepřechází snad i do dnešních dnů – dnes ne už samozřejmě obava o svoje životy a existenci – určitá lidská skromnost představitelů Jednoty bratrské se pokud možno nezviditelňovat a neupozorňovat na sebe? – Právě tuto úvahu bych předložil jako námět na bakalářskou nebo diplomovou práci pro některého ze studentů psychologie.

8. Porovnání zjištěných dat o Tovaryšstvu Ježíšovu z bakalářské práce s údaji zjištěnými při rozhovorech se členy řádu Jednoty bratrské

Abych se více přiblížil cíli diplomové práce, dovolil jsem si využít již dříve zjištěná data, která jsem uvedl v bakalářské práci a výsledky tohoto výzkumu jsem do této diplomové práce citoval – viz Příloha č. 6.

8.1 Výsledky výzkumu zjištěné v řádu Tovaryšstva Ježíšova

Se zástupci Tovaryšstva Ježíšova jsem uskutečnil celkem čtyři rozhovory. Dva z nich proběhly při osobním kontaktu, jeden prostřednictvím sítě Skype s jezuitou působícím ve skotském Edinburgu. Čtvrtý oslovený respondent odpověděl na položené otázky písemně z důvodu velkého pracovního vytížení ve vysoké vysokoškolské pedagogické funkci.

Tři z oslovených jezuitů byli mladší 45 let, čtvrtý byl ve věku mezi 55 – 60 let.

Všem představitelům Tovaryšstva Ježíšova, kteří mi byli nápomocni při mé výzkumné činnosti, děkuji mnohokrát za čas, který mi věnovali i při svém výrazném pracovním a časovém vytížení.

Kulturní a misionářská činnost

Během rozhovorů jsem dospěl k závěru, že moje představa o současném početním stavu jezuitů v České republice je značně zkreslená. Dosud jsem žil v chybné představě, že řád bude čítat několik set až několik tisíc členů a že nenastane problém najít vhodné respondenty. Byl jsem však velmi překvapen, když jsem zjistil, že v současné době v České republice působí ve zdejší provincii Tovaryšstva Ježíšova pouhých 56 členů. Z tohoto počtu pak přibližně dvě třetiny představují jezuitu ve věku důchodovém a ve věkové kategorii nad 60 let.

Současní čeští jezuité narážejí na problém v jejich nízké početní „členské“ základně. Dalším problémem je výrazný podíl členů, kteří se blíží nebo již dosáhli seniorského věku. Tento neúprosný fakt, tedy úbytek fyzických sil, přináší svoje důsledky – jezuité se nemohou věnovat misionářské činnosti naplno a tak, jak by si představovali. Jejich současná práce je velmi oklešťována právě jejich vysokým průměrným věkem

a nízkým počtem. Z výše uvedených důvodů jsou nuceni výrazně omezovat také svou činnost pedagogickou.

V současnosti se věnují zejména humanitní, sociální a pedagogické činnosti. Pomáhají bezdomovcům a sociálně slabým (např. poskytování a vaření jídel v jídelnách, zajišťují sociální ubytování, duchovní oporu...). Do budoucnosti mnoho cílů nemají z důvodů nízkého počtu členů. I nadále budou vykonávat stávající aktivity do té míry, na kolik jim budou stačit kapacity a síly. Jsou si vědomi, že některé činnosti, které nyní vykonávají, budou muset v budoucnosti ukončit a jejich výkon předat některým sdružením a organizacím, které budou na jejich práci navazovat.

*„V rámci řádu je na působení bratří nahlíženo jako na **misijní činnost vnější** (mimo Českou republiku) a **vnitřní** (v rámci České republiky). Misionářství v pravém slova smyslu tak, jak je známe z televizního zpracování či z knih, kdy jsou členové řádu vysíláni do zahraničí, aby zde působili v rámci šíření víry, humanitní činnosti, sociální činnosti apod., se v současnosti prakticky neuskutečňuje, a to z již výše uvedených důvodů.“¹⁹⁹*

Jestliže některý český jezuita v současné době působí v zahraničí, pak je tato cesta chápána jako cesta studijní, nikoliv jako klasická misie. Kromě sbírání potřebných zkušeností zde pracuje v humanitních oblastech.

Klasická misie v zahraničí by dnes byla spíše raritou. O vyslání do misie rozhoduje generál z Říma v přímé návaznosti na českého provinciála a provinciála země, kam by měl jezuita odjet k výkonu misijní činnosti.

Pouze dva z českých jezuitů reprezentovali českou provincii v zahraničí v rámci klasické misie. Byli to páter František Lízna a páter Jan Palacký. Páter Lízna dodnes působí jako kněz a o svém misionářském působení napsal několik velmi čtivých knih.

Vnitřní misionářská činnost představuje aktivity s lidmi mimo řád – poskytování duchovní pomoci a působení na ně, výkon sociální a humanitní pomoci pro lidi bez domova, pro nemocné v hospicích, drogově závislé, aktivity a práce s vězni a lidmi po výkonu trestu odnětí svobody, činnost v komunitách apod.

¹⁹⁹ Vít, Martin. Sociální pedagogika v jezuitském školství a její vliv na současný školský systém. Brno: Institut mezioborových studií, 2012. Bakalářská práce. Vedoucí bakalářské práce Miloslav Jůzl. s. 115

Humanitní a sociální činnost

Jak jsem uvedl výše, i přes málo početnou členskou základnu a její vysoký průměrný věk (dvě třetiny českých jezuitů je ve věku nad 60 let), vykonávají činnost v oblastech nejen duchovních, ale i v sociálních zařízeních nejrůznějšího druhu.

Jezuité ve věku do 40 let se věnují při vnitřní misijní činnosti práci v prostředích na okraji společnosti (práce ve věznicích, činnost s bezdomovci apod.) a ve stresujícím prostředí (např. práce v léčebnách dlouhodobě nemocných, v hospicích, nemocnicích, onkologických ústavech, psychiatrických léčebnách a rehabilitačních centrech...). Při výkonu těchto aktivit jsou vystavováni zkoušce, při níž je jejich nadřazenými prověřována jejich schopnost vyrovnávat se se stresem.

Mnou dotazovaní respondenti chápou svoje působení jako zkoušku jejich osobní psychické i fyzické odolnosti, která představuje jednu z hlavních zásad řádu. Tuto zásadu určil již jeho zakladatel sv. Ignác z Loyoly.

Školská a vzdělávací činnost

Zajisté vývoj řádu výrazně ovlivnilo i několik desítek let trvající období komunismu, kdy výrazně ubylo věřících, rozšířila se síť státních škol a školy církevní byly zrušeny.

V současnosti jezuité pedagogicky působí na katolické škole Nativity v Děčíně otevřené 1. září 2008. Jedná se o první jezuitskou školu otevřenou po roce 1989.

Jezuité pedagogicky působí na teologických fakultách, na gymnáziu na Velehradě a na státních základních školách jako učitelé náboženství.

Dnešní výchova jezuitů má tři pilíře:

- 1) *„osobní péči – individuální přístup ke každému studentovi,*
- 2) *výtečnost (excellency) – snaha vychovat ze studenta lídra budoucnosti, a konečně*
- 3) *službu – vychovávají se muži a ženy, kteří jsou připravováni pro službu druhým, zejména sociálně slabým.“²⁰⁰*

²⁰⁰ <http://www.akstancl.cz/206-barokni-jezuitske-klatovy-potreti.php>, čerpáno dne 19.11.2011 in přednáška „Jezuitské školy včera a dnes“ přednesená P. Thomasem Roachem, SJ

Nynější činnost Tovaryšstva Ježíšova se opírá o výše uvedené základy. Řídí se však také konkrétními a momentálními požadavky, které vyplývají z jednotlivých provincií rozmístěných po celém světě. Generál v Římě pak v návaznosti na požadavky jednotlivých provinciálů určuje oblasti, kam umísťuje členy Tovaryšstva – oblasti, kde je potřeba pomáhat.

8.2 Výsledky výzkumu zjištěné v církvi Jednoty bratrské

Vzhledem k neochotě představitelů církve Jednoty bratrské – viz kapitola 6 – nebylo možné výzkum provést a činnost Jednoty bratrské prostudovat a blíže zanalyzovat.

8.3 Vzájemné porovnání zjištěných údajů od představitelů Tovaryšstva Ježíšova a Jednoty bratrské

Cíl této podkapitoly také nebylo možno splnit. Stejně jako v případě předchozí podkapitoly se tak stalo z důvodu neexistence potřebných srovnávacích údajů. Chyběly údaje ze strany představitelů Jednoty bratrské, kteří nebyli ochotni spolupracovat jako respondenti – bližší vysvětlení viz kapitola 6.

ZÁVĚR

Se sociální pedagogikou se setkáváme v průběhu každodenního života, aniž bychom si tento fakt výrazněji uvědomovali. Dotýká se všech věkových kategorií, širokého spektra sociálních skupin, etnik, sociologicky významnějších a sledovaných skupin společnosti – zkrátka dotýká se každého z nás, ať se jedná o zdravotně postiženého, maminku na mateřské dovolené, matku samoživitelku, důchodce, člověka přijímajícího dávky sociální péče nebo dávky státní sociální podpory, člověka, jehož chování označujeme jako patologické; v síti zájmu sociálního pracovníka se může ocitnout žák nebo student, který je šikanován svým spolužákem, zaměstnanec ve firmě trpící bossingem nebo mobbingem... **je tedy širokospektrální.**

Působnost práce sociálního pedagoga je nedozírná a nikdy nekončící. Je potřebná a bude potřebná po dobu existence jakékoliv společnosti, dokud lidé budou lidmi a budou jako lidstvo existovat.

V širokém poli působení sociálních pedagogů, asistentů a poradců je hodně míst, kde je bezpodmínečně nutné, aby působili kvalifikovaní, případně náležitě vyškolení sociálněpedagogičtí a sociálněvýchovní pracovníci.

Práce sociálního pracovníka je velmi náročná nejenom na jeho kvality odborné, ale také na kvality lidské, komunikativní, je potřebná určitá dávka empatie, ale je nutná znalost psychologie, aby nedocházelo k účelové manipulaci pracovníkem ze strany klienta. Důležité jsou znalosti pedagogické... – z tohoto pohledu pak můžeme hovořit o tom, že **sociální pedagogika je interdisciplinární.**

Vzhledem k širokým potřebám sociálně působit na obyvatelstvo není v silách pouze sociálních pedagogů a pracovníků zvládat veškeré úkoly, které z každodenního celospolečenského života vyplývají.

Řady pracovníků působících v sociální oblasti výrazně rozšiřují společenské a dobrovolnické organizace, sdružení, ale i církevní řady a kongregace, jejichž působení „nezakrněla“ pouze u praktikování a šíření víry jako takové, ale výrazně se podílejí na výchově dětí a mládeže (volnočasové aktivity), poradenské činnosti (besedy a přednášky), na celoživotním vzdělávání občanů (např. rozšiřování počítačové gramotnosti, účetnictví, ekonomické a finanční gramotnosti...), sociální péči pro zdravotně postižené nebo seniory, preventivní práci ve školách, skupinách, v rámci nejrůznějších

etnik (protidrogová osvěta, výchova k manželství a rodičovství, problematika šikany, prevence trestné činnosti...).

Ve všech výše zmíněných oblastech byli a jsou aktivní i mnou sledovaný řád²⁰¹ Tovaryšstva Ježíšova a církev²⁰² Jednoty bratrské. V průběhu historie se obě církevní organizace aktivně podílely nejenom na sociálním působení (pomoc nemocným ve špitálech, práce v sirotčincích, poskytování naturální sociální pomoci ve formě stravy chudým a potřebným, ale také poskytování zpočátku nejzákladnějšího vzdělání dětem, později poskytování univerzitního charakteru...).

Snaha členů církví aktivně působit v oblasti pomoci druhým a být jim prospěšni však není mezi obyvatelstvem příliš známá – a to je podle mého názoru veliká škoda. Bylo by potřeba jejich každodenní práci více zviditelnit, učinit jí více reklamy a propagace.

Pokud hodnotím činnost jezuitů v českých zemích, mohu konstatovat, že jejich vliv chápu jako výrazný a nadčasový. Byli nositeli kultury jako takové, zavedli do našeho školství prvky, které zůstaly zachovány do dnešních dnů (dodržování hygienických podmínek, osvětlení učeben, způsob hodnocení žákovských znalostí a dovedností, šíření kultury zahrnuté do plánu školní výuky – divadlo a prezentace škol pro veřejnost, školní akademie pro žáky jako součást výuky...).

... a ještě několik informací navíc...

- nepodařilo se mi zjistit, který svatý by pocházel z řad členů Jednoty bratrské
- Zhruba od poloviny 18. století začali Bratři a Sestry podnikat misionářské výpravy do zámoří. Jejich výchozím místem byl Ochránov (též Herrnhut) s celkem asi 600 obyvateli. *„Za 10 let odtud odešlo více než 70 misionářů (celkem vyslali na misii 226 Bratří a Sester). Historikové říkají, že za dvacet let založili více misii, než celá protestantská církev v uplynulých dvou stoletích.*

²⁰¹ Řád představuje instituci, která se řídí určitou řeholí a sdílí společný život – poznámka autora

²⁰² Církev představuje nábožensky organizované společenství, které sdružuje a usnadňuje náboženský život lidem, kteří se hlásí k určitému druhu náboženství, postaveny jsou na uznávání stejných hodnot a zájmů, etických postojů nebo názorů, uznávání totožné víry, výkon společných obřadů, uskutečňování společných obřadů, aktivit a setkávání – poznámka autora

- *Jednota bratrská dodnes působí jako Moravian Church nebo Iglesia Morava ve 25 zemích na 4 kontinentech.*²⁰³ – důvody jsou ryze praktické: mají vazbu na místo vzniku Jednoty bratrské – Moravu.
- *„Jednota bratrská má v současné chvíli 27 sborů²⁰⁴ v různých městech naší republiky (a 4 další jsou zakládány – poznámka autora). Provozuje 3 mateřské školy, 3 základní školy (v Liberci, Nové Pace a Hradci Králové – poznámka autora) a mnoho rodinných center, volnočasových nebo nízkoprahových zařízení pro mladé lidi a pečovatelskou službu pro naše seniory.*²⁰⁵
- v letech 2007 a 2008 si veřejnost připomněla 550. výročí založení Jednoty bratrské díky putovní výstavě, která navštívila více než 30 českých a moravských měst. Sklidila zájem škol, veřejnosti i médií; uskutečnila se pod záštitou Senátu PČR a jeho předsedy MUDr. Přemysla Sobotky, dále pak Ministerstva kultury České republiky
- poslední statistické údaje uvádí počet duchovních této církve v počtu 112, k víře se hlásí 2.156 věřících.²⁰⁶

Na úplný závěr ještě krátké zamýšlení a rekapitulace důležitých historických dat:

- **jezuité přišli do českých zemí 21.4.1556 (usadili se ve zchátralém dominikánském klášteře u sv. Klimenta); řád byl založen Ignácem z Loyoly roku 1534**
- **Jednota bratrská byla založena v Kunvaldě roku 1457**

Zamyslíme-li se nad převažujícími úspěchy jezuitů a živořením a velmi problematickým působením členů Jednoty bratrské, připomeňme si následující rozdíly:

Přesto, že vstup **jezuitů** do českých zemí byl o cca 100 let později, než vznik Jednoty bratrské, již od samého počátku bylo jezuitské působení ve výrazné výhodě: jejich činnost byla významně podporována finančními dotacemi nejenom ze strany španělské královské rodiny, ale i přímo papežským stolcem. Je samozřejmé, že „koho chleba jídáš, toho píseň

²⁰³ <http://files.jbo.webnode.cz/200002568-713a572345/07%20Do%20celého%20světa.jpg> – čerpáno dne 19.2.2014

²⁰⁴ Některé zdroje uvádějí max. 31 sborů – poznámka autora

²⁰⁵ <http://www.sbor.jbdobruska.cz/index.php/jednota-bratska-v-cr/16-jednota-bratska-v-cr> – čerpáno dne 19.2.2014

²⁰⁶ <http://www.nestranici.cz/clanky/prehled-statem-uznanych-cirkvi-jejich-podil-na-restitucich-dle-zakona> – čerpáno dne 18.2.2014

zpívej“ – zkrátka něco za něco. – Na oplátku vykonávali jezuité při svém misijním působení kromě šíření víry také „prošpanělskou zahraniční politiku“, i když se jim to mnohdy nelíbilo.

Naopak členové **Jednoty bratrské** byli díky „královské církevní politice“ nejruznějšími dekrety a nařízeními pronásledováni, církev byla zakazována nebo jí bylo „milostivě dovoleno působit“, ale živořila na hranici ilegálního působení. Dlouhé období působila tajně, členové byli pronásledováni, byli nuceni i s celými svými rodinami utíkat do exilu, aby si zachránili životy. Před Bílou horou čítala Jednota bratrská v českých zemích asi 150 sborů a v nich bylo sdruženo asi 2 – 3 % všeho obyvatelstva. Na Moravě, kde tehdy žilo asi 800.000 obyvatel, působilo přibližně 90 sborů s 25.000 až 30.000 členy – duchovní služby zde praktikovalo asi 50 duchovních.

Jakým způsobem by se vyvíjela práce Jednoty bratrské, kdyby měla stejné výchozí podmínky jako jezuité, to je dnes jen otázka spekulací. Rozhodně by ale při tak kvalitním a vzdělaném členském obsazení (Komenský, Chelčický, Augusta, Blahoslav...), které měla, nebyla pro jezuity bezvýznamným „soupeřem“.

Jezuité měli možnost získat na svou stranu přízeň obyvatelstva: poskytovali jim zdravotní a sociální péči, přinášeli duchovní statky, poskytovali zdarma vzdělání pro všechny děti bez ohledu na jejich původ a společenské postavení, pracovali ve špitálech, sirotčincích, starobincích, chudým poskytovali zdarma léky při morových epidemiích, bohatým za mírné poplatky... – a všechny tyto činnosti jim nepřímo přinášely reklamu...

Kterou z výše uvedených jezuitských činností mohli vykonávat Čeští bratři, když jim chybělo to základní: podpora činnosti ze strany krále ze strany politické a když nedostávali sebemenší finanční příspěvky k uskutečňování svojí činnosti? I kdyby chtěli být více „zviditelněni“, nemohli si tuto situaci dovolit, protože jim hrozila za příslušnost k této církvi smrt... O určité formě „reklamy“ nemůže být tedy ani řeč.

Tovaryšstvo Ježíšovo bylo organizačně velmi dobře uzpůsobené. I tento fakt pomáhá pružnějšímu vedení, rychlejšímu přenosu příkazů a informací mezi jednotlivými částmi řádu... Díky tomu bylo pak možné pružně reagovat na změny ve společnosti, její nově vznikající potřeby...

Jednota bratrská byla opět v porovnání s jezuitou v obrovské nevýhodě: organizační struktura zde jistě také existovala, ale musela svou funkčnost podřizovat stavu společnosti, tedy lépe řečeno tomu, aby byla schopna fungovat v mezích ilegální činnosti...

Ze současného pohledu lze konstatovat, že činnost Tovaryšstva Ježíšova i Jednoty bratrské spadá do obdobných kategorií: sociální práce, výchovná a pedagogická činnost, volnočasové aktivity dětí a mládeže, péče a pomoc zdravotně postiženým a seniorům, celoživotní vzdělávání, preventivní a osvětová činnost...

Nabyl jsem dojmu, že více naučně-populárních knih je psáno o jezuitěch, než o Jednotě bratrské. Tovaryšstvo Ježíšovo je zastoupeno svými vlastními zástupci v Rádiu Vatikán – přibližně 260 zaměstnanců zde podléhá přímému vedení 28 jezuitů, za týden odvysílá tato stanice přibližně 600 pořadů.²⁰⁷ V roce 1972 jezuité vlastnili 24 rozhlasových stanic.

Domníval jsem se, že počet duchovních obou církevních organizací bude výrazně vyšší, než ve skutečnosti je. Početní stav členů řádu Tovaryšstva Ježíšova se výrazně snižuje. V současné době zde působí celkem 56 členů řádu, z toho zhruba dvě třetiny spadají do věkové kategorie nad 60 let věku a do věku důchodového. V Jednotě bratrské dnes aktivně působí 112 duchovních (údaj z roku 2010). Z nastudovaných materiálů odhaduji, že tentokrát mají určitou „výhodu“ – jejich věkový průměr a struktura církve se jeví v mnohem příznivějším světle, než je tomu u jezuitů.

Nezbývá, než popřát všem těm, kteří pracují na poli sociální práce – bez ohledu na to, kterou víru vyznávají – aby se jejich řady rozšiřovaly a pro práci neubývalo potřebných sil.

²⁰⁷ <http://www.scrivube.com/limba/ceha-slovaca/Expanze-jezuitskch-organizac-i2455241314.php> – čerpáno dne 19.2.2014

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Právní předpisy, zákony, vyhlášky

Úmluva o právech dítěte 104/1991 Sb.

Vyhláška o základním vzdělávání č. 18/2005 Sb.

Vyhláška č. 410/2000 Sb. o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých a změnách uveřejněných v zákoně č. 343/2009 Sb.

Zákon č. 561/2004 Sb. (Školský zákon) in [http://www.zakony.cz/seznamy/561-2004-Sb-zakon-o-predskolnim-zakladnim-strednim-vyssim-odbornem-a-jinem-vzdelavani-\(skolsky-zakon\).html](http://www.zakony.cz/seznamy/561-2004-Sb-zakon-o-predskolnim-zakladnim-strednim-vyssim-odbornem-a-jinem-vzdelavani-(skolsky-zakon).html)

Knihy, syntetické práce, monografie

Bartoš, F. M. Bojovníci a mučedníci. 2. vyd. Praha: Kalich, 1946. 219 s.

Bílek, Jakub. Jan Augusta v letech samoty 1548 – 1564. 1. vyd. Praha: Jan Laichter, 1942. Uspořádal František Bednář, 239 s.

Floss, Pavel. Breviář myšlenek Jana Amose Komenského. 1. vyd. Brno: Integrál Brno, 2008, 147 s., ISBN 978-80-87176-01-6

Hájek, V. Kázeň v Jednotě bratrské. 1. vyd. Brno: Českobratrský evang. sbor, 1934. 179 s.

Janáček, Josef. Jan Blahoslav. 1. vyd. Praha: Svobodné slovo, 1966. 189 s.

Jůva, V. jun. et sen. Stručné dějiny pedagogiky. 5. vyd. Brno: Paido, 2003. 91 s., ISBN 80-7315-062-X.

Jůva, V. et al. Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium. Brno: Paido, 2001. 120 s., ISBN 80-85931-95-8

Jůzl, M. Základy pedagogiky, Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010.

Kisch, E. E. Pražský pitaval. 2. vyd. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1964. 288 s.

Komenský, J. A. Čítanka Komenského. 2. vyd. Přerov: Radouškova knihovna, 19--. Vybral a úvodem opatřil Karel Wolf Želichovský. 158 s.

Komenský, J. A. Kšaft umírající matky Jednoty bratrské. 1. vyd. Brno: Českobratrské knihkupectví, 1945. 30 s.

Komenský, J. A. Otázky některé o Jednotě bratří českých, 1632 in Molnár, A. Veškeré spisy J. A. K. XVII, Brno: 1912. 273 s.

Křížová, Markéta. Ideální město v divočině. Misijní projekty Tovaryšstva Ježíšova a obnovené Jednoty bratrské v koloniální Americe. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 264 s., ISBN978-80-7106-877-8

Kubíček, Tomáš a kol. Vlastivěda moravská – Země a lid – Literární Morava, svazek 11, 1. vyd. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2002. 321 s., ISBN 80-7275-038-0

Molnár, A. Českobratrská výchova před Komenským. 1. vyd. Praha: SPN, 1956. 309 s.

Pekař, J. Spor o smysl českých dějin. 1. vyd. Praha: Torst, 1995. 872 s., ISBN 80-85639-41-6

Polišenský, Josef et al. Jan Amos Komenský a jeho odkaz dnešku. 1. vyd. Praha: SPN, 1987. 178 s.

Říman, J. et al. Malá československá encyklopedie. Svazek III. I – L. 1. vyd. Praha: Academia, 1986. 456 s.

Skalský, G. A. Zpráva potřebná o Bratřích soudcích, pomocnících při zbořích Páně v Jednotě bratrské r. 1609, 1. vyd. Praha: G. Ad. Skalský, 1906. 135 s.

Stejskal, M. Moudrost starých Římanů. 1. vyd. Praha: Odeon, 1990. 238 s., ISBN 80-207-0096-X

Urbánek, R., Novotný, V. Sborník Blahoslavův. 1. vyd. Přerov: Komenského Obzor, 1923. 216 s.

Vít, M. Sociální pedagogika v jezuitském školství a její vliv na současný školský systém. Brno: Institut mezioborových studií, 2012. Bakalářská práce. 137 s.

Vítová, H. Učitel základní školy jako činitel axiologické geneze u žáka. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. Diplomová práce. 342 s.

Winter, Z. Dějiny řemesel a obchodu v Čechách. 1. vyd. Praha: Čes. akademie, 1906. 976 s.

Internetové zdroje

<http://clovek.ff.cuni.cz/rservice.php?akce=tisk&cislocclanku=2007101505>

http://cs.wikipedia.org/wiki/Bitva_na_Bílé_hoře

http://cs.wikipedia.org/wiki/Čtyři_artikuly_pražské

http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Amos_Komenský

http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Augusta

http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Blahoslav

http://cs.wikipedia.org/wiki/Jednota_bratrská

http://cs.wikipedia.org/wiki/Moravští_bratři

http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Rokycana

http://cs.wikipedia.org/wiki/Lukáš_Pražský

http://cs.wikipedia.org/wiki/Společenství_evangelických_církví_v_Evropě

http://cs.wikipedia.org/wiki/Vladislav_Jagellonský

<http://files.jbo.webnode.cz/200002568-713a572345/07%20Do%20celého%20světa.jpg>

<http://hedvicek.blog.cz/0811/jan-amos-komensky-byl-madar>

<http://kounova.bigblogger.lidovky.cz/c/128144/Lukas-Pazsky-a-stara-Jednota-bratraska.html>

<http://leccos.com/index.php/clanky/augusta-jan>

<http://phprs1.3zsmr.cz/view.php?cisloslanku=2007120003> in článek „Pobělohorská literatura“

<http://pinc.blog.idnes.cz/c/167486/Byl-Jan-Amos-Komensky-Madar.html>

http://prerovsky.denik.cz/zpravy_region/komensky-vylepsi-prerovu-povest-tvrdi-archeolog-zdenek-schenk-20120813.html

http://sk.wikipedia.org/wiki/Jan_Blahoslav

<http://tisk.cirkev.cz/z-domova/vyroci-unesco-300-let-od-umrti-jezuity-jiriho-josefa-kamela/>

<http://wiki.verkata.com/cs/wiki/Jezuita>

<http://www.akstancel.cz/206-barokni-jezuitske-klatovy-potreti.php>

<http://www.akropolis.cz/default.asp?page=document&4=10000661>

<http://www.ccschkvasice.cz/news/vira-nasich-katechumenu/>

<http://www.e-polis.cz/politicke-teorie/415-problem-maleho-naroda-a-masarykuv-nacionalismus.html>

http://www.ichtyszcz.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=223:nazevclanku&catid=40:lanky&Itemid=77

http://www.jbcr.info/index.php?option=com_content&view=article&id=100&Itemid=125

http://www.jednotabratska.cz/dokumenty/historie_jednoty_bratske.pdf

<http://www.nestranici.cz/clanky/prehled-statem-uznanych-cirkvi-jejich-podil-na-restitucich-dle-zakona>

<http://www.poutnici.com/jednota-bratska-poprava-ceskych-panu-a-bitva-na-bile-hore.html>

<http://www.prerov.eu/cs/o-prerove/historie-mesta/>

<http://www.radioservis-as.cz/archiv04/0104/01tipy6.htm>

<http://www.sbor.jbdo bruska.cz/index.php/jednota-bratska-v-cr/16-jednota-bratska-v-cr>

<http://www.scribde.com/limba/ceha-slovaca/Expanze-jezuitskch-organizac-i2455241314.php>

<http://www.umlaufviny.com/www/publikace/autor/jubileum/xaversky.html>

<http://www.umlaufviny.com/www/publikace/autor/jubileum/faber.html>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

atd.	a tak dále
apod.	a podobně
cit.	citováno
cca	přibližně
např.	například
popř.	popřípadě
s.	označení citované strany v knižním zdroji
tj.	to je
tzv.	takzvaný
vyd.	vydání

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1 – Jan Rokycana

Obrázek č. 2 – Jan Augusta

Obrázek č. 3 – Jan Blahoslav

Obrázek č. 4 – Jan Amos Komenský

Obrázek č. 5 – Přehled současné členské základny světové Jednoty bratrské

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – otázky rozhovorů

Příloha č. 2 – Pravděpodobný rukopis Jana Augusty

Příloha č. 3 – Zatčení Augusty a Bílka

Příloha č. 4 – Výslech Jana Augusty v Praze

Příloha č. 5 – Augusta v žaláři – popis

Příloha č. 6 – Výsledky zjištěné z rozhovorů s představiteli Tovařystva Ježíšova – shrnutí

Obrázek č. 1

Jan Rokycana

Obrázek č. 2

Jan Augusta

Obrázek č. 3

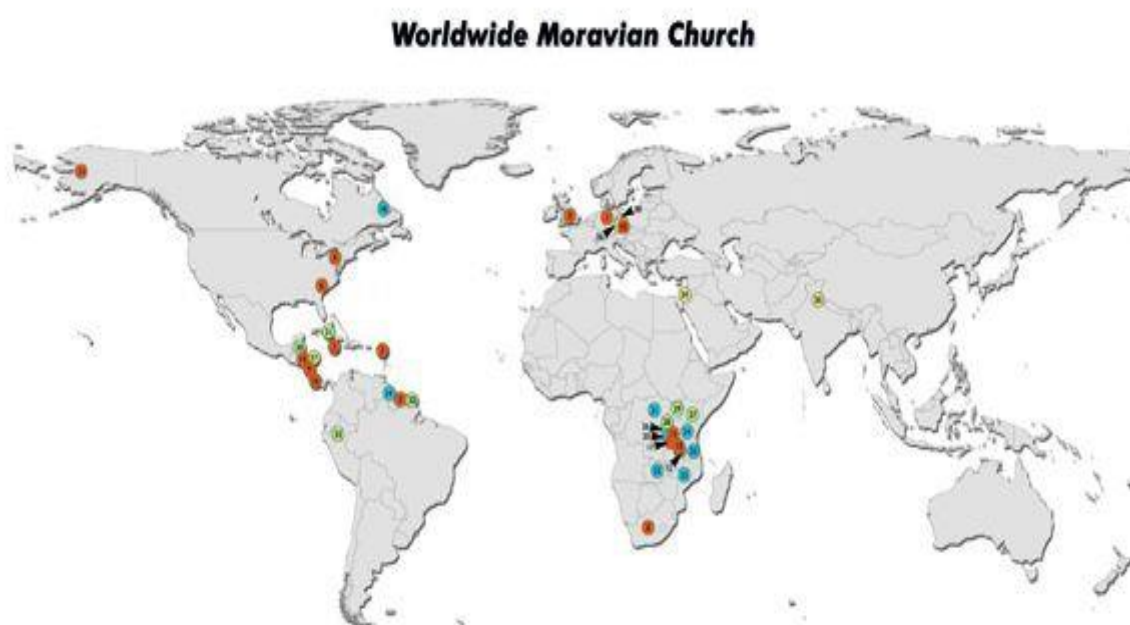
Jan Blahoslav

Obrázek č. 4

Jan Amos Komenský

Obrázek č. 5

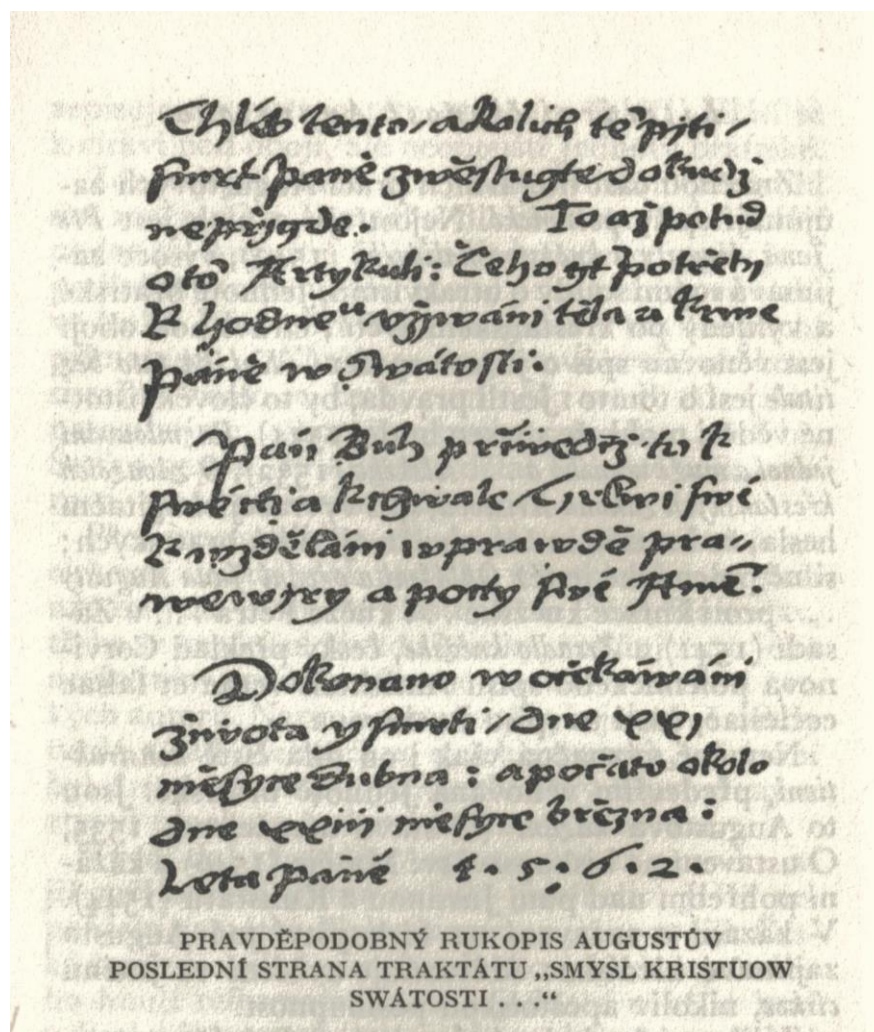
Přehled současné členské základny světové Jednoty bratrské

Příloha č. 1 – Otázky řízeného strukturovaného rozhovoru určené čtyřem členům řádu Jednoty bratrské a čtyřem členům Tovaryšstva Ježíšova:

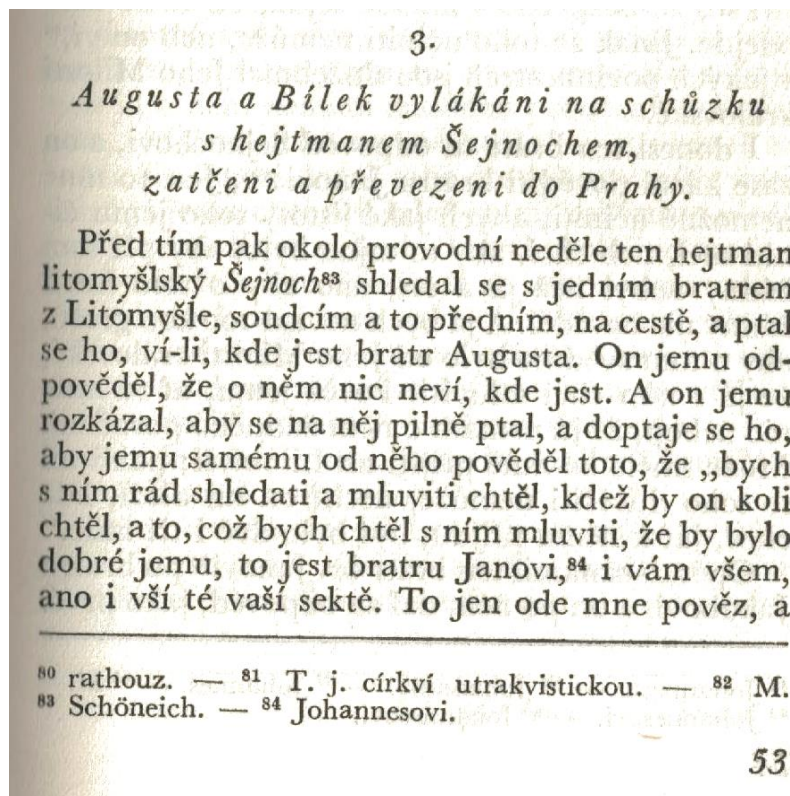
1. Jednota bratrská má několik set let trvající tradici. Povězte mi, prosím, jak a proč jste se stal členem právě tohoto řádu a kolik Vám bylo tehdy let?
2. Co Vás ještě před příchodem do řádu zaujalo na jeho činnosti?
3. Jakým způsobem reagovalo Vaše okolí na rozhodnutí stát se členem Jednoty bratrské? Byl nebo je někdo z Vašeho okolí členem tohoto řádu?
4. Působení náboženských řádů nebylo vždy politickými kruhy podporováno. Ještě v nedávné minulosti byla víra v Boha politicky potlačována. Pocítil jste sám na své osobě nebo na svém okolí nepříznivé tlaky v tomto směru? Byl jste někdy svým okolím nucen víru a řád opustit?
5. V rámci historie působil řád v mnoha oblastech – kulturní, sociální, šířil osvětu a vzdělanost mezi lid. Zajisté máte o činnosti řádu široké historické povědomí. O která zajímavá fakta z těchto oblastí byste se rád podělil s ostatními?
6. Porovnáte-li náplň práce řádu dříve a nyní – co zajímavého se dříve dělalo a dnes už se nedělá? Nebo naopak: co zajímavého se dříve nedělalo a naopak se dělá v současnosti?
7. Jaké jsou plány činnosti řádu do budoucnosti?
8. V dnešní době již nejsou politické tlaky v tom smyslu, že by se náboženství potlačovalo. Ze státního rozpočtu jsou církevní řády podporovány. Pomáhají bratrské církvi v její činnosti také dotace z fondů evropské unie? Pokud ano, na jakou činnost jsou tyto finanční prostředky určeny?
9. Mohl byste mi popsat průběh jednoho obyčejného dne, popř. týdne, z pohledu práce představitele řádu?

10. Jednota bratrská působí prakticky po celém světě. Zúčastňují se také čeští bratři misijní činnosti? Jaká je náplň jejich činnosti? Do kterých oblastí v rámci misíí odcházejí a na jak dlouhou dobu?

11. Jakým způsobem probíhá výběr kandidátů pro misijní činnost? Jak umístění člena řádu do vybrané oblasti probíhá?

Pravděpodobný rukopis Jana Augusty

Zatčení Augusty a Bílka

coť dá za odpověď, povíš mi na Litomyšli, když domů přijedu. Než neprav o tom žádnému nežli jemu samému, neb co já s ním chci mluvit, chci, aby žádný o tom nevěděl a přítomen nebyl, ani ty, nežli on a já.“

I nemohl ten bratr sám dojíti bratra Jana,⁸⁵ ale náhodou trefil na bratra Jakuba a jemu to oznámil a skrze něho bratra Jana⁸⁶ došlo.

Bratr Jan⁸⁷ zase po něm tomu bratru tuto odpověď dal a on aby ji dal Šejnochovi, že on to rád učiniti a s ním se shledati chce i mluvit, jedno ať mu toho jistotu ukáže takovou, jíž by mohl důvěřiti se, že bezpečně s ním se sejda, od něho zase odejde. Jinak že toho učiniti nemůže, neb on ví,⁸⁸ v jakých povinnostech jsou služebníci Jeho Milosti královské.

I donesl ten bratr tu odpověď Šejnochovi, a on zase kázal povědít bratru Janovi:⁸⁹ „Jest to mně nemožné učiniti, abych jaké jistoty toho jemu činiti měl, neb chci, aby to tajno bylo, aby při tom žádný nebyl než já a on; ano aby o tom hned žádný nic nevěděl. A já bych nevzal 100 kop grošů, aby o tom zvědino bylo od Jeho Milosti královské, že já s ním chci mluvit. Pověz jemu, ať se mne nic nebojí, že já nemám o něm žádného poručení. Může směle ke mně přijít na Litomyšl; pakli mi se toho důvěřiti nemůže, nechť on mi uloží, kde chce, jít k němu přijdu, byť bylo dvě i tři míle.“

Opět to oznámil ten bratr br. Janovi⁹⁰ po bratru Jakubovi, a on po něm dal za odpověď, jako prvé.

⁸⁵ Johannes. — ⁸⁶ Johannes. — ⁸⁷ Johannes. — ⁸⁸ M. —
⁸⁹ Johannesovi. — ⁹⁰ Johannesovi.

A když bylo třetí neděli po velikonoci,⁹¹ poslal Šejnoch pro toho bratra, aby k němu přišel na zámek, a tu se ho zeptal řka: „Máš-li jakou jinou odpověď od Augusty?“

A on odpověděl: „Nemám.“

A on s ním tu pěkně mluvil:

„Můj milý, jediný Jindro, jáť bych se rád shledal s bratrem Augustou jediné pro vás, nebo jest mi vás srdečně líto a teď čekám k sobě pánů komisařů; na každou chvíli mají zde býti, a jsou již na Pardubicích. Jak sem přijedou, vy nebožátka zvíte, co na vás přijde! Bychť s ním mohl mluvit ještě jednou⁹² dřív, nežli oni přijedou, dobře by bylo; to jistotně vím. Ale, milý brachu, můžeš-li ještě tak brzo, oznam jemu to, ať se mne nic nebojí, neb já o něm nemám žádného poručení; toť pravím, věřiž mi toho na mé hrdlo! — a ukázal na své hrdlo rukou. Avšak tohó dosti jistoty může míti, když já jemu chci jíti, kdež on mi koli místo uloží, buď u pana Kostky, buď u kteréhokoli jiného pána aneb někde v lese. Nu již já se jemu v tom svěřiti chci, i do lesa jíti na místo jím ukázané, života svého se odvážiti pro vás nebožátka a, nejsa tu nikdež nic svědom, zdá mi se, žeť mi toho může věřiti.“

Tyto řeči Šejnochovy bratr ten slyše, opět je skrz bratra Jakuba bratru Janovi⁹³ oznámil, pověděv při nich soud svůj tento:

„Mně se zdá, žeť již bratr Jan⁹⁴ může se takovým řečem jeho důvěřiti a nám dobře prospěti. Kdyžť se chce toho odvážiti a jíti se všemi námi do Prahy i s tebou, i proč toho učiniti nemá?“

⁹¹ 22. dubna. — ⁹² M. — ⁹³ Johannesovi. — ⁹⁴ Johannes.

Bratr Jan⁹⁵ pak takovými řečmi Šejnochovými i toho bratra soudem, také velikými těžkostmi toho lidu litomyšlského sboru, k tomu i dvěma staršími bratřími, kterýmž oznámeno bylo o tom, že s ním Šejnoch chce mluvit a oni oblíbili mu to a vzkázali po Jakubovi, že se jim vidí, že to můž učiniti, s nějakou toliko opatrností, — těmito řečmi jsa dohnán co do chobotu a nevěda již, jak toho lidu Božího retovati, *privolil k tomu mluvení s tím Šejnochem*, a aby bylo v lese v středu den sv. Marka⁹⁶ okolo hodiny 16.,⁹⁷ dobré půl míle v lese od Litomyšle za Sloupnicí nedaleko od silnice k Brandýsu,⁹⁸ konec drah na pravé ruce v tom boroví.

Však chtěje to učiniti, měl⁹⁹ v svém úmyslu užiti opatrnosti příslušné a dostatečné. Smluvil se o to s Jakubem, jak to učiněno býti má, neb jest se obával lsti, chytrosti a zrady Šejnochovy neb oklamání jeho.

I donesena jest byla od bratra Jana¹⁰⁰ již tato odpověď konečná o to mluvení Šejnochovi v tom místě a dni uloženém, svrchu oznámeném, zase tomu bratru skrz Jakuba.

Druhý pak den po sv. Jiří¹⁰¹ on ji oznámil Šejnochovi a Šejnoch to ochotně uslyšel a rád přijal.

Tedy Šejnoch té noci vyslal tři osoby tam za Sloupnici do toho lesa na to místo již jmenované, jednoho souseda litomyšlského, Vincence, druhého myslivce,¹⁰² třetího svého písaře, a jimi to místo tajně osadil, poručiv jim, když tu přijde bratr Jan¹⁰³, aby ho jali, též i Jakuba. Kterížto, připravivše se

⁹⁵ Johannes. — ⁹⁶ 25. dubna. — ⁹⁷ 11 hod. dopol. —
⁹⁸ M. — ⁹⁹ měl jest. — ¹⁰⁰ Johannes. — ¹⁰¹ 24. dubna.
— ¹⁰² forštmistra. — ¹⁰³ Johannes.

po selsku s kladními sekerami a ručnice vzavše pod ty kaftany, i uskryli se¹⁰⁴ v tom lese porůznu neda-
leko od toho místa jmenovaného.

A když Jakub nejprve ráno přišel k tomu mís-
tu,¹⁰⁵ uzřel toho Vincence tak po selsku připrave-
ného v březíčku malém opodál od cesty, však ho
hned nepoznal, a on také vida ho šel pomalu k cestě
blíže. A Jakub šel přece tou cestou a ještě mu dal
pozdravení, a on jemu ochotně poděkoval. Až byl
naproti němu, tedy on, to jest Vincenc, prchl k ně-
mu a chytiv ho, volal na ty dva skryté: „Sem,
sem!“

A oni, daleko nebyvše, hned tu přiběhli. Javše
ho také, vedli ho do lesa na to místo jmenované
a tu s ním čekali na bratra Jana.¹⁰⁶ A myslivec¹⁰⁷
vzav od něho váček se vším, cožkoli v něm měl,
a zbraň jeho, šel s tím na Litomyšl k Šejnochovi,
aby mu tu novinu oznámil, že již Jakuba mají.

A hned na to místo byl vyslán holomek místo
něho k těm dvěma. Takž tu všickni hlídali Jakuba.

Bratr Jan¹⁰⁸ nevěda o tom, co se již Jakubovi
přihodilo¹⁰⁹, pak více než po pěti hodinách také
přišel k tomu místu mezi ně, a oni ho¹¹⁰ neznali;
a on šel odtud zase, a že šel na tu stranu, kdež
Vincenc na něho číhal, tu jest od něho vzat, ač
ho byl od sebe pustil, neznaje ho, i zavolal ho zas
a on se k němu navrátil. Takž se s ním vedl k Ja-
kubovi a, nemoha ho dlouho poznati, potom ho
poznal divným způsobem; teprv ho potom jali
opravdu.

¹⁰⁴ jsou se. — ¹⁰⁵ M. — ¹⁰⁶ Johannes. — ¹⁰⁷ forštmistr.
— ¹⁰⁸ Johannes. — ¹⁰⁹ M. — ¹¹⁰ jsou ho.

Onť jest divným způsobem v ruce jejich se dostal, může řečeno býti právě divem Božím, jakož jest to sám řekl: „Nevěřím, než že sám Bůh pouze mne v ruce vaše dal.“ Všecka opatrnost ta, o níž se spolu snesli s Jakubem a smluvili, ačkoli dokonalá a dostatečná býti se viděla, však v té míře nic prospěti nemohla, neb ji Bůh nedal prospěti, ale tak to chtěl míti, aby se oni v ruce jich dostali.

To jejich jetí bylo léta 1548 na den sv. Marka,¹¹¹ léta bratra Jana Augusty¹¹² čtyřicátého osmého, Jakubova pak třicátého druhého.

Když pak již tak oba jati byli, tedy Šejnoch s tím myslivcem¹¹³ sám třetí tam do toho lesa přijel, aby té své lstivé řeči k tomu bratru hned s počátku mluvené, že s ním sám toliko chce mluvit, zadosti učinil.

Sšed s koně, usadil se s bratrem Janem¹¹⁴ na zemi samotně a tu s ním mluvil o tyto věci:

1. Proč jsi z Litomyšle ušel, když se měla králi dostati, a kde jsi býval?
2. Odkud jsi dnes přišel?
3. Mám o tobě zprávu, že máš znamenité peníze. Kam's je poděl? Oznam mi, ať já je opatřím! Můžeš se ti potom z nich zase něco dostati.

Potom pacholku kázal s koně a dal se sebe župici polskou, kterouž pro déšť měl, na bratra Jana,¹¹⁵ kázal mu v ní lézti na ten kůň pacholkův. I tak ho sobě nesl na Litomyšl úkladně, jedá přes pole, a tam ho vsadili do sklepů vedle světnice.

Jakuba pak rozkázal přivésti za sebou těm, kdož

¹¹¹ 25. dubna 1548. — ¹¹² Johanna. — ¹¹³ forštmistrem.
— ¹¹⁴ Johannesem. — ¹¹⁵ Johanna.

ho jímali. Takéž s ním šli úkladně leckudys přes pole až ke dvoru panskému. Tu se s ním kryli v zahradě až do soumraku a potom ho uvedli fortanou na zámek až k Šejnochovi, kterýž tu s ním leccos lstivě promluvil. Kázal ho vsaditi do sklepu vedle světnice čelední; tu ho v noci hlídali.

Na zejtrí pak ve svítání kázal oba do Prahy vésti na přikrytém voze, dav je do pout každého na jednu nohu, a přivázav¹¹⁶ je k vozu spolu¹¹⁷ na jeden řetěz, kázal s nimi seděti ve voze svému písaři a holomku, aby pro ně nemohli mluviti nic obzvláštního. Poslal s nimi i myslivce¹¹⁸ s pacholkem svým a jemu je poručil, aby na koních jeli při voze.

A tak¹¹⁹ k Chrudimi s nimi jeli. Kdež skrze vsi a města jeli, vždycky vůz zaklopili, aby jich žádný viděti nemohl. Dva noclehy s nimi měli; a tu, jakž je s vozu sesadili, vždycky někdo při nich byl, aby nic obzvláštního spolu nemohli mluviti. Na noc každého na řetěz ukovali za nohu podál od sebe a mezi nimi byli, k tomu jich ještě hlídal sám myslivec.¹¹⁸

Druhý nocleh i sám Šejnoch za nimi přijel a potom je do Prahy předjel.

Výslech br. Jana Augusty v Praze.

Jaké dotazy činěny byly na br. Jana Augustu¹⁶⁰ od osob z komory Jeho Milosti královské vyslaných, o tom sám takto vypsál jest:¹⁶¹

Jižť jsem se nebožtíček dostal¹⁶² v hrdlo lvům! Ptán jsem byl na rozličné věci — bylo toho asi za dvě hodině.

Nejprvé: Jak jsem jat? Odkud jsem ten den vyšel?

Musel jsem oznámiti, že jsem od Chrasti přišel; zejména od br. Jakuba, též správce. Však oni chtěli věděti, odkud jsem toho dne přišel, totiž když jsem jat. Ač jsem panu Šejnochovi nechtěl praviti, ale jim jsem pověděl, že z Brandýsa; tu že jsem nočně přišel tajně i také odšel, takže žádný o mně re- věděl. Item o kuň jsem pravil jako i Šejnochovi, že jsem jej byl dal do Mostku.

Potom se ptali o psaní králi, kdo kde¹⁶³ je¹⁶⁴ psali. Pravil jsem, že nikdež místně psáno¹⁶⁵ není, než pomalu v Chlumci, na cestě a něco v Boleslavi, potom v Lipnici, v Landškrouně (Landskron); do Boleslavě dodáno br. Machovi, ale nebylo¹⁶⁶ dáno než Janovi Černému. Při tom že nikdy žádného ze stavu povýšeného nebylo; to při tom krátce summa a jádro.

Potom ptáno na bratrskou kancelář a mou.

Pověděl jsem, že jí neměli a u mne že shořela. Všech listů chovatí obyčeje jsem neměl. O witemberských neb luteránů listech jsem pravil, ale že

¹⁶⁰ Johanna. — ¹⁶¹ Popis jest v rkp. mus.; v roudnickém schází. — ¹⁶² M. — ¹⁶³ Kde jsou . . . — ¹⁶⁴ M. — ¹⁶⁵ M. ¹⁶⁶ ho dáno.

Výslech Jana Augusty v Praze

všickni shořeli,¹⁶⁷ než na česko vyloženy že by se měli najíti někde mezi Bratřími.

Item: Kdo jsou mezi námi staršími a jak jim říkají? Musil jsem je zejména vyčítati. Počal jsem od Daniele starého Wolfa. Václav Brodský, Morávek není jmenován, než br. Mach, Jan Černý, Paulín.

Item na naše zápisy, kde jsou, a¹⁶⁸ na peníze, Privil jsem o sborových sbírkách: Dvakrát v rok, toho mnoho nebývá. — Nač a kdo to vybírají? A že my správcové s nimi nic činiti nemáme.

Item na jakýchsi pět tisíc z Prahy vyvezených, kam jsem je děl?

Proč jsem ponoukal, aby králi proti kurfirstu na pomoc netáhli z kraje boleslavského, a že jsem tu také mezi nimi bezpochyby býti musel. O tom že nic nevím, pravil jsem.

Proč jsem to jednal, aby s kurfirstem psaní činili? A mnohé o tom tlachy¹⁶⁹ zbytečné.

Nemohl jsem toho pomněti; na dvou arších toho po artikulích poznamenáno měli.

Item, co jsem myslil,¹⁷⁰ když král pány do vězení na závazky dal.

Item, podán mi artikul, když královská Milost mandáty vydal, komu jsem se o pomoc chtěl utéci? Tu jednostejně pravil jsem, že ku Pánu Bohu skrze púst a modlitby svaté, kteréž se každého pátku dějí,¹⁷¹ od kněží i v středu. Tu se ptali, jaký jest to púst? Privil jsem,¹⁷² toho že jsem žádostiv, mohli by jak Jeho Milost kralovská a rady jeho k nám

¹⁶⁷ Br. A.: že latinské u mne byly, ale že všickni shořeli.

¹⁶⁸ M. — ¹⁶⁹ barachty. — ¹⁷⁰ M. — ¹⁷¹ M. — ¹⁷² M.

o to spokojeni býti a o to gruntovně spraveni býti, a za to že se modlíme, aby srdce Králóvské Milostí i rad jeho Milostí k nám obrátiti a nakloniti ráčil.

Item: Kde jsem stanoviště měl těchto časů? Pravil jsem, že ledakdes, nejvíc v Rychnově a v Žamberce a na Novém Městě; to nevím, zapsali-li jsou, ba i Litomyšl jsem jim jmenoval. A když se ptali na Brandýs, pravil jsem, že ne často. A po Moravě kde nejvíc? Pravil jsem, že v Přerově.

Můj Jakub dávno-li u mně? Byl-li mým písařem? Pravil jsem, že není dobrý písař.

Míval-li jsem sbory a ponoukal-li jsem lidu k tomu, aby při své víře stáli byli? K tomu se znám, že jsem lidi ustavoval u víře,¹⁷³ jak jsem mohl. Též o mém ježdění do Witenberka (Wittenberg), kdo se mnou bývali? Že pan Erazim Sommerfeld třikrát a Burian z Kornic, doktor.

Od koho vysláni?¹⁷⁴ Od starších bratří o náboženství, o víru neb konfesí.

O jízdu do Lehnice: kdo mne tam vystrojil?

Že pan Kavka a žádný jiný. Pan Kostka že mne nepobízel,¹⁷⁵ než psaní knížecí toliko mi oznámil; to se stalo ke dvěma létům.

Také se mne ptali na jakési závazky a zápisy, kde jsou a mnoho-li nás bylo, kteří jsme chtěli kurfirsta neopouštěti. Když jsem pravil, že o tom nic nevím, pravili mnoho na pana Viléma,¹⁷⁶ kterak jest on mnoho mluvíval po Praze zjevně, jak jest jich mnoho, ježto se nikterakž opustiti nebudou moci. Tak jsem srozumněl, neb tak jsme o tom i otevřeně spolu mluvívali, ale že vše z bázně.

¹⁷³ M. — ¹⁷⁴ Od koho? — ¹⁷⁵ M. — ¹⁷⁶ Totiž Křineckého.

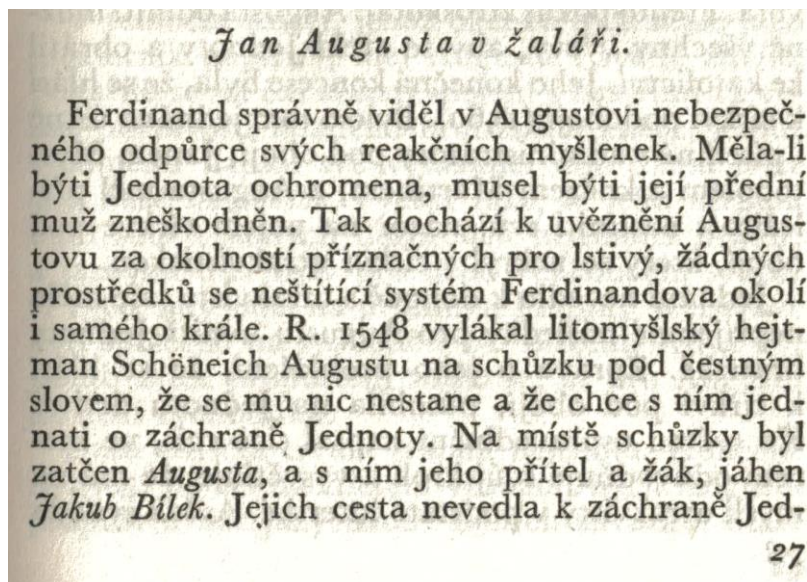
Oni se domnívají, že jsme my víru svou mocí a obyčejem světským a abychom sobě slavné jméno učinili, chtěli zastávat.

Když na mně viny neměli, dovedli na mne Pražany a jiná města, že všickni mně vinu dávají a vám starším neb Jednotě. Řekl jsem¹⁷⁷ jim: „Co Jednotu míníte?“

Naposledy pak tázali se,¹⁷⁸ čím jsme tomu odpírati úmysl měli? — I trpělivostí! A odkud jsme pomoci čekali? — Okázal jsem do nebe.

Když pak o podepsání zmínka byla, nejvíc se toho vyhledávalo, měli-li jsme o ty všechny věci činiti s urozenými a mocnými; až i to dotazováno bylo, že by někteří mezi námi za *starší* z urozených voleni byli. Odepřel jsem, že toho nebylo a není.

To až potud těch otázek.

Augusta v žaláři – popis

noty, ale do vězení na pražský hrad a odtud na Křivoklát.

Osudy těchto vězňů patří k nejdramatičtějším české reformace vůbec. Pod záminkou viny na politických piklech byli mučeni, aby se na nich vynutilo doznání. Jejich vězení překonávalo svou tmou a nehostinností i tehdejší představy o tom, co je dovoleno, takže sám hejtman křivoklátský hledal cestu k jejich vysvobození. Vysoce postavené osobnosti království českého, ano i sličná Filipina Welserová a vévoda württenberský prosili za Augustu u císaře a krále.

Když selhaly všechny pokusy, aby byl Augusta přinucen k opuštění Jednoty násilnou cestou, byla zvolena cesta laskavá a po tolikaletém věznění tím svůdnější. Vězňové byli převezeni na čas do Prahy, aby v Klementinu jednali s jezuitou, kteří právě tehdy se objevili na scéně českého církevního života. I tento pokus ztroskotal. Augusta odmítl mužně všechny výzvy, aby se zřekl Jednoty a obrátil ke katolictví. Jeho konečná koncese byla, že se hlásí k církvi podobojí (1560). Bylo o tom jednáno ústně i písemně s administrátory pod obojí, Janem Mýtopolem a knězem Martinem, a Augusta měl příležitost nastínit svůj názor na pojem církve pod obojí, který se nekryl s církví utrakvistickou.

Jednání nevedlo k dohodě s utrakvisty, ale mělo nepříjemné následky pro Augustu uvnitř Jednoty bratrské. Zpráva o jeho prohlášení, že se hlásí k církvi pod obojí, působila na Jednotu drtivě. Ke svému ospravedlnění napsal sice spis, ve kterém odůvodňuje svůj krok a vysvětluje, že má na mysli utrakvisty v podstatě luterské. Avšak synoda

v Přerově (1561) vynesla nad jeho jednáním příkrý soud. Prohlašuje je za odsouzení hodné a za svědectví, že smýšlí jinak nežli Bratří. Má nyní „nechat Jednotu na pokoji a nestarati se více o správu, obstarávání a provádění jejích záležitostí, pokud bude míti smýšlení, které projevil“.

Zdalo se, že tragedie Augustova je dovršena. Jednota se ho zřiká a odsuzuje ho; církev pod obojí není spokojena s jeho prohlášením, protože cítí, že jeho výraz „pod obojí“ není pojmem církve utrakvistické v jejím smyslu; a nad to ani po svém prohlášení nebyl Augusta z vězení propuštěn.

Na svobodu se dostal zatím (1561) jen Jakub Bílek, když měl hovory s administrátory pod obojí a přijímal večeři Páně z rukou utrakvistického kněze, kterého si sám určil. Po svém propuštění vstoupil do služeb pana ze Šternberka na Křivoklátě, aby byl blízek svému otcovskému příteli.

V temném žaláři, jehož okénko bylo malé jako „sexterník papíru“, měl Augusta i světlé chvíle. Podařilo se na čas získati spojení s bratřími za veliké obětavosti mladého bratrského kněze, jemuž v odměnu napsal své vynikající dílo *Umění práce díla Páně služebného*. Vycítil také, že jeho utrpení budí soucit samých dozorců a hejtmana hradu; a jasnými dny byly pro něho velikonoční svátky r. 1560, kdy směl na přímluvu Filipiny Welserové býti společně na svobodě s br. Bílkem. Když byl Jakub Bílek propuštěn, zdálo se, že pro Augustu již není východiska.

Další tři léta trvala trapná nejistota. Konečně r. 1564, po šestnáctiletém věznění, byl i Augusta propuštěn bez jakýchkoliv dalších závazků. Stalo

se tak na přímluvu jeho přátel u Maximiliána, který se tehdy zdržoval v Praze.

Příloha č. 6 – Výsledky zjištěné z rozhovorů s představiteli Tovaryšstva Ježíšova – shrnutí

1. Jezuitský řád má několik set let trvající tradici. Povězte mi, prosím, jak a proč jste se stal členem právě tohoto řádu a kolik Vám bylo tehdy let?

V průběhu rozhovorů jsem zjistil, že dva ze čtyř dotazovaných členů Tovaryšstva Ježíšova do řádu vstoupili v 18 letech, jeden ve 26 letech a poslední ve věku 21 let. Ze čtyř dotazovaných tři pocházeli z klasické křesťanské rodiny, v níž se víra praktikovala a vyznávání víry bylo jejich přirozeným projevem.. Jeden z respondentů byl sice jako dítě pokřtěn, ale v rodině se neprojevilo. Teprve v dospělosti – ve věku 20 let na základě vlastního rozhodnutí začal praktikovat a připravil se k přijetí svátostí.

Jeden z dotazovaných pocíťoval výkon kněžství jako poslání, a proto se rozhodl pro studium teologie a ke vstupu do řádu; druhého zaujala síla duchovních cvičení; třetí a čtvrtý dotazovaný obdivovali spojení víry s praktičností v jednotlivých činnostech, které se v řádu uskutečňují ve prospěch druhých lidí.

Jeden z dotazovaných pak již v době, kdy byl přijat na vysokou školu stavebního směru, začal o svém životě uvažovat více z duchovního pohledu, podstoupil duchovní cvičení, ujasnil si svůj postoj k víře a vstoupil do řad jezuitů; tři zbývající respondenti se pro studium teologie rozhodli v průběhu středoškolských studií.

Všichni respondenti byli silně ovlivněni především duchovními cvičeními, kterých se ještě před vstupem do řádu účastnili.

Osobní kontakty s jezuitou ještě před vlastním vstupem do řádu měli tři respondenti, poslední dotazovaný se s jezuitou setkával při svém praktikování v kostele, netušil však, že se jedná o člena jezuitského řádu. Tuto informaci se dozvěděli, až když sám byl členem řádu.

2. Co Vás ještě před příchodem do řádu zaujalo na jeho činnosti?

Nejvýraznější momenty, které byly příčinou vstupu do řádu a opakují se s různými obměnami prakticky ve všech rozhovorech“ četba o historii řádu, osobnostech, světonázor, pohled na život a způsob života, působení řádu jako celku, organizace řádu, úspěšnost a účinnost působení v praxi, přístup jezuitů k lidem mimo řád, exercicie, spiritualita,

solidní formace, misionářská činnost, obětování se pro druhé, pestrost činností, praktičnost a rozumná provázanost s uspořádáním křesťanského života.

Dalším zajímavým momentem byla zvědavost: jeden z dotazovaných chtěl řád (kromě jiného) prozkoumat hlouběji proto, že se k němu dostaly v době komunistického režimu zkreslené informace, kterým podvědomě nevěřil. Nechtěl bez prověření a prozkoumání přijmout, že by byl řád, který v historii vykonal tolik dobrého, tak špatný ve své podstatě – stal se pro něho, jak sám uváděl, „řádem hodným prozkoumání“, chtěl si ověřit to, co bylo očeřováno.

Na tři dotazované působil svým vlivem mladý kněz v době jejich dětství.

3. Jakým způsobem reagovalo Vaše okolí na rozhodnutí stát se členem Tovaryšstva Ježíšova? Byl nebo je někdo z Vašeho okolí členem tohoto řádu?

Z celkem čtyř dotazovaných jezuitů tři odpověděli, že na rozhodnutí vstoupit do řádu reagovalo okolí kladně a s negativními reakcemi neměli větší problémy. Vliv mělo i to, že běžně členové řádu nepoužívají řeholní šat, chodí oblečení do civilního oděvu a víceméně splývají s okolím.

Pokud někdy došla v rámci kontaktu s ostatními lidmi řeč na členství v řádu, nesetkali se s negativními reakcemi v tom smyslu, že by byli chápáni negativně právě proto, že by byli jezuiti (důvodem by mohlo být zkreslení informací z české literatury). Pokud došlo k negativním reakcím, pak to bylo z toho důvodu, že se setkali s ateisty.

Čtvrtý respondent vstupoval do řádu tajně, v době, kdy činnost v oblasti kněžské byla režimem potlačována.

4. Působení náboženských řádů nebylo vždy politickými kruhy podporováno. Ještě v nedávné minulosti byla víra v Boha politicky potlačována. Pocítil jste sám na své osobě nebo na svém okolí nepříznivé tlaky v tomto směru? Byl jste někdy svým okolím nucen víru a řád opustit?

Jeden z jezuitů vstupoval do řádu tajně, kdy činnost byla režimem potlačována, tři zbývající pak v porevolučních letech (po roce 1989), o jejich rozhodnutí okolí vědělo.

Tři dotazovaní (nyní do 45 roků věku) nepocíťovali nepříznivé tlaky okolí.

Věkově nejstarší z dotazovaných (věková kategorie 55 – 65 let věku) vstupoval do řádu tajně v době komunistického režimu, kdy víra a církev obecně byly potlačovány. V době studií na bohoslovecké fakultě přišel jeho otec o postavení v zaměstnání, příbuzní a přátelé byli kádrováni; on sám byl sledován tajnou policií, několikrát byl vyšetřován, byl přemlouván a naváděn na spolupráci s prorežimními organizacemi, což odmítl.

5. V rámci historie působil řád v mnoha oblastech – kulturní, sociální, šířil osvětu a vzdělanost mezi lid. Zajisté máte o činnosti řádu široké historické povědomí. O která zajímavá fakta z těchto oblastí byste se rád podělil s ostatními?

Všichni dotazovaní shodně uvádějí: velmi moudrý a inteligentní způsob života, stejný cíl, soudržnost členů řádu jít za stejným cílem, kompaktnost členů, vnitřní náplň, univerzalita činnosti, osvětová činnost, spojení činnosti s mystikou.

6. Porovnáte-li náplň práce řádu dříve a nyní – co zajímavého se dříve dělalo a dnes už se nedělá? Nebo naopak: co zajímavého se dříve nedělalo a naopak se dělá v současnosti?

Činnost řádu odpovídala na nároky doby, nacházela cestu dialogu s člověkem díky širokému a hlubokému vědění členů řádu. Řád vedl a stále vede dialog i s jinými věroučnými systémy v rámci jiných církví. Loyolovy názory jsou stále živé, aktuální a použitelné i v současné době pro působení v praktických činnostech i v oblastech duchovních cvičení.

7. Jaké jsou plány činnosti řádu do budoucnosti?

V současné době je činnost české provincie Tovaryšstva Ježíšova výrazně limitována nízkým počtem členů řádu (v současné době 56 členů) a jejich věkem (zhruba dvě třetiny členů jsou ve věku nad 60 let). Od těchto ukazatelů se odvíjí veškerá činnost v oblasti sociální, humanitní, výchovné i duchovní.

Na misijní cesty nejsou čeští jezuité vysíláni. V minulosti působili v zahraničních misiích pouze páter Palacký a páter Lízna, jak jsem se již dříve zmiňoval.

Pokud se český jezuita dostane do zahraničí, aby zde působil, jedná se o vyslání z hlediska studijního, kde současně působí v oblasti, kde je třeba a kterou mu určí provinciál (více rozepsáno v jednotlivých rozhovorech).

V české oblasti je důležité působení jezuitského centra Aletti v Olomouci; jezuité působí na poli literárním – vydávají vlastní knihy (nakladatelství Cesta) nejen duchovního charakteru, ale i cestopisy pátera Lízny; působí na církevní škole Nativity v Děčíně, gymnáziu na Velehradě, v rámci teologických fakult, jsou učiteli náboženství na základních školách.

Kromě výše zmíněného vykonávají duchovní a pastorační činnost ve věznicích, pomáhají v sociální oblasti (nemocnice, ubytovny, práce s bezdomovci, léčebny pro dlouhodobě nemocné...).

8. V dnešní době již nejsou politické tlaky v tom smyslu, že by se náboženství potlačovalo. Ze státního rozpočtu jsou církevní řády podporovány. Pomáhají církvím v jejich činnosti také dotace z fondů Evropské unie? Pokud ano, na jakou činnost jsou tyto finanční prostředky určeny?

Z fondů Evropské unie byly čerpány finanční prostředky v rámci programu „Velehrad – centrum kulturního dialogu západní a východní Evropy“ (IOP) na opravu a kulturní vylepšení baziliky. Nositelem programu je velehradská farnost vedená jezuitou.

9. Mohl byste mi popsat průběh jednoho obyčejného dne, popř. týdne, z pohledu práce představitele řádu?

Denní program jednotlivých členů řádu je předem určený tím, jakou činností se daný člověk zabývá. Svůj den si plánuje tak, aby nebyla jeho praktická činnost nijak narušována. Podstatné však je, že začátek a konec dne je ohraničen modlitbou; večer se pak zamyslí, zhodnotí uplynulý den, případně se pak věnuje přípravě na den další.

Soboty, neděle a svátky jsou pak také prožívány odlišně podle toho, zda se jedná o kněze, případně o člena řádu, který vykonává praktické činnosti, například údržbářské práce...

Pokud se nejedná o kněze, který mívá mše, jsou víkendy věnovány odpočinku a relaxaci, náplň činnosti si každý určuje sám, nesmí však chybět modlitba.

10. Jezuitský řád působí prakticky po celém světě. Zúčastňují se také čeští Jezuité misijní činnosti? Jaká je náplň jejich činnosti? Do kterých oblastí v rámci misíí odcházejí a na jak dlouhou dobu?

V současné době není žádný český jezuita vyslán v rámci klasické zahraniční misijní činnosti mimo území České republiky.

Klasickou misionářskou činnost, jak ji známe z filmů a knih, vykonávali z české provincie pouze páter Palacký (dnes žijící v Brně) a páter Lízna, který svoje putování popsal v několika působivých a čtivých cestopisných knihách.

Několik českých jezuitů působí ve Vatikánské observatoři a v české sekci Rádía Vatikán; v rámci studijních cest se mi podařilo zastihnout pátera B. působícího v Edinburghu.

11. Jakým způsobem probíhá výběr kandidátů pro misijní činnost? Jak umístění člena řádu do vybrané oblasti probíhá?

Z řad členů Tovaryšstva Ježíšova jsou budoucí misionáři vybíráni tak, že jsou samozřejmě brány v úvahu znalosti jazykové, psychická a fyzická odolnost jedince, dále se přihlíží k činnosti, kterou by měl v rámci misie vykonávat – je vybírán specialista pro tuto činnost.

Jednou z povinností jezuitů je podřídit se vůli generála z Říma, pokud daného člena vybere pro tu kterou misii. Toto stvrzuje posledním ze slibů, které skládá.

Generál nevydá pouze příkaz k nástupu na misii, ale s vybraným jezuitou svůj záměr prodiskutuje ve vzájemné součinnosti s jeho příslušným nadřízeným provinciálem a provinciálem oblasti, kde by měla mise probíhat.

V dřívějších letech (cca v 19. století) bývaly misie prakticky doživotní záležitostí. V průběhu 20. století byli misionáři odesíláni na několik let až několik desítek let, následně byli přemísťováni do jiné oblasti dle požadavků ostatních provincií.

V současné době nejsou žádní čeští jezuité mimo území české provincie, aby působili v rámci klasické misie.“